

(Suomennos)

Suomen hallituksen yhdistetty 5. ja 6. määräaikaisraportti YK:n kidutuksen vastaiselle komitealle kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen täytäntöönpanosta

30 syyskuuta 2010

Sisällysluettelo

JOHDANTO	1
OSA I	3
Yleissopimuksen 1-16 artiklan täytäntöönpanoa koskevat yksityiskohtaiset tiedot, mukaan lukien komitean edellisten suositusten täytäntöönpanoa koskevat tiedot	3
1 ja 4 artikla	3
1. Valtiota pyydetään mainitsemaan toimenpiteet, joihin on ryhdytty sen jälkeen, kun valtio suullisesti vakuutti neljännen määräaikaisraportin käsittelyn yhteydessä, että ”hallitus aikoo harkita yleissopimuksen 1 artiklan mukaisen kidutuksen määritelmän sisällyttämistä rikoslakiin, ottaen huomioon komitean huolenaiheet”	3
2. Ottaen huomioon komitean edelliset päätelmät ja suositukset, valtiota pyydetään antamaan yksityiskohtaiset tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt kaikenlaisen yleissopimuksen 1 artiklan määritelmän mukaisen kidutuksen kriminalisoivan lainsäädännön antamiseksi, mukaan lukien asianmukaiset rangaistussäännökset, joissa otetaan huomioon rikosten törkeys.	3
2 artikla	5
3. Ottaen huomioon lapsen oikeuksien komitean edelliset loppupäätelmät, valtiota pyydetään antamaan kidutuksen vastaiselle komitealle tiedot suunnitelluista tai jo toteutetuista toimenpiteistä alaikäisten pitämiseksi erillään aikuisista kaikissa vapaudenriistotilanteissa.	5
4. Valtiota pyydetään kommentoimaan sitä, mistä syystä poliisin pidätystiloissa säilytettyjen tutkintavankien tilanteessa ei ole tapahtunut merkittävää edistystä, ja antamaan yksityiskohtaiset tiedot toimista, joihin se on ryhtynyt tilanteen korjaamiseksi.....	8
5. Valtiolta pyydetään tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt sen varmistamiseksi, että kaikilla poliisin säilössä pitämällä henkilöillä on sekä lain mukaan että käytännössä oikeusturvatakeet, erityisesti oikeus asianajajaan ja riippumattomaan lääkäriin, mahdollisuuksien mukaan oman valintansa mukaisesti, sekä oikeus pitää yhteyttä sukulaiseen heti vapaudenriiston alkamisesta lähtien.....	9
6. Valtiota pyydetään kommentoimaan kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka rangaistuksen estämiseksi perustetun eurooppalaisen komitean (CPT) suosituksia, jotka koskevat ulkomaalaislain nojalla pidätettyjen ulkomaalaisten oikeutta olla yhteydessä asianajajaan vapaudenriiston alusta lukien sekä poliisin tai rajavartioston kiinni ottamien ulkomaalaisten oikeuksista tiedottamista heille selkeällä lomakkeella heti, kun heidät tuodaan poliisin säilöön.	9
7. Valtiota pyydetään antamaan tiedot Eduskunnan oikeusasiamiehen toimivallasta ja toiminnasta yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa, erityisesti oikeusasiamiehen roolista vankiloiden valvonnassa ja tarkastuksissa.	11
3 artikla	18
8. Valtiolta pyydetään komitean suositusten mukaisesti yksityiskohtaiset tiedot edistymisestä turvapaikkahakemusten nopeutetun käsittelyn soveltamisen tarkistamisessa sen varmistamiseksi, että hakijoilla on riittävästi aikaa kaikkien käytettävissä olevien muutoksenhakekeinojen käyttämiseksi.	18
9. Valtiolta pyydetään raportoijan 13.5.2008 päivätyssä seurantakirjeessä esitetyn pyynnön mukaisesti tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt niiden turvapaikkamenettelyyn liittyvien tulkintaongelmien johdosta, jotka mainitaan Suomen vastauksen kohdassa 12, erityisesti hallinnollisten määräysten ja	

<i>lainmuutosten osalta. Vastaukseen tulee sisällyttää tiedot Suomen vastauksen kohdassa 7 mainituista menettelyistä, jotka ovat käytössä sen varmistamiseksi, että turvapaikan hakijoilla on mahdollisuus saada oikeusapua nopeutetussa menettelyssä, sekä turvapaikkahakemusta koskevien päätösten täytäntöönpanosta vastaavien poliisien koulutuksesta, erityisesti ulkomaalaislain 147 §:n ja yleissopimuksen 3 artiklan valossa.</i>	<i>19</i>
<i>10. Valtiota pyydetään antamaan tilastotiedot niiden kielteisten turvapaikkapäätösten lukumäärästä, joista valitetaan hallinto-oikeuteen, ja valitusten lopputuloksista, sekä tiedot menettelyistä, joka hakijalla on käytettävissään tehdäkseen valituksen kahdeksan päivän kuluessa.</i>	<i>21</i>
<i>11. Valtiota pyydetään kommentoimaan vähemmistövaltuutetun toimiston selvitystä nopeutetun turvapaikkamenettelyn oikeusturvatakeista sekä sitä koskevista johtopäätöksistä, joiden perusteella muutoksenhakuoikeuden tehokkuuden osalta voi joskus olla ongelmia ja joissa todetaan, että ”jatkossa olisikin kiinnitettävä huomiota viranomaistoiminnan johdonmukaisuuteen ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen turvapaikkamenettelyn aikana riippumatta hakijoiden alkuperästä ja asiointivalmiuksista”.</i>	<i>24</i>
5, 6, 7 ja 8 artikla.....	25
<i>12. Valtiota pyydetään mainitsemaan onko se koskaan, mistä tahansa syystä, hylännyt kolmannen valtion esittämän luovutuspyynnön, joka on koskenut kidutusrikoksesta epäillyn henkilön luovuttamista, ja ryhtynyt kieltäytymisen johdosta itse syytöksiin. Siinä tapauksessa vastaukseen tulisi sisällyttää tiedot tällaisen oikeudenkäynnin vaiheesta tai lopputuloksesta.</i>	<i>25</i>
<i>13. Valtiolta pyydetään ajantasaiset tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt varmistaa, että kaikelle säilöönottamisesta, vangitsemisesta, kuulusteluista ja vankien kohtelusta vastaavalle henkilöstölle on annettu kidutuksen ja epäasiallisen kohtelun kieltä koskeva koulutus. Sisältyykö koulutukseen tarvittavien taitojen kehittäminen kidutuksen merkkien tunnistamiseksi sekä erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kuten romanien, ilman papereita maahan tulleiden maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden sekä ihmiskaupan uhrien kohtaamiseksi? Mitkä tahot vastaavat koulutuksesta, kenelle koulutusta annetaan, ja annetaanko yleissopimuksesta tietoa koulutuksen yhteydessä? Miten ja kenen toimesta tällaista koulutusta tai koulutusohjelmia valvotaan ja arvioidaan?</i>	<i>26</i>
11 artikla	28
<i>14. Valtiolta pyydetään yksityiskohtaiset tilastotiedot vankien välillä esiintyvistä väkivallasta, mukaan lukien seksuaalinen väkivalta, sekä toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt tällaisen väkivallan ehkäisemistä ja vähentämistä koskevien toimintasuunnitelmien kehittämiseksi ja täytäntöönpanemiseksi, CPT:n suositusten mukaisesti.</i>	<i>28</i>
<i>15. Valtion vastauksessa komitean päätelmiin ja suosituksiin hallitus indikoi, vastauksena komitean huoleen eräässä vankiloissa käytettävistä paljuselleistä, että vuonna 2010 olisi edelleen käytössä noin 490 selliä ilman wc-tiloja. Onko valtio ryhtynyt lisätoimiin CPT:n suosituksesta, joka koski paljuselleistä luopumista? Vastaukseen tulisi sisällyttää myös raportin seurantakirjeessään pyytämät tiedot tutkimusmenetelmistä, joita käytettiin selvityksessä, jonka mukaan osa vangeista ei halunnut selliinsä vaihtoehtoisesti kemiallista wc:tä, sekä ajantasaiset tiedot Riihimäen vankilan remontista, jonka oli määrä valmistua vuonna 2006, samoin kuin tiedot Lounais-Suomen vankilasta, joka oli tarkoitus avata vuoden 2007 jälkipuoliskolla.</i>	<i>29</i>
<i>16. Valtiolta pyydetään tiedot rikosseuraamuslaitoksen valmisteleman vankiloiden tasa-arvosuunnitelman sisällöstä ja täytäntöönpanosta, sekä aloitteesta, jonka romaniasioiden neuvottelukunta ja romanien koulutusyksikkö teki rikosseuraamuslaitokselle, mukaan lukien tarkemmat yksityiskohdat aloitteesta ja sen täytäntöönpanon aikataulusta.</i>	<i>31</i>
<i>17. Valtiolta pyydetään yksityiskohtaiset tiedot eräiden vankiloiden ylläpidosta sekä toimenpiteistä, joihin tilanteen korjaamiseksi on ryhdytty. Näihin tietoihin tulisi sisältyä tilastotiedot sukupuolen, iän ja etnisen alkuperän mukaisesti luokiteltuna, vankien lukumäärästä sekä vankipaikkojen käyttöasteesta.</i>	<i>33</i>
12, 13 ja 14 artikla.....	35

18. Valtiolta pyydetään tiedot, mukaan lukien tilastotiedot, kidutukseen ja epäasialliseen kohteluun liittyvistä valituksista, jotka on tehty edellisen raportin antamisen jälkeen, niitä koskevasta tutkinnasta, syytetoimista ja oikeudenkäynnin tuloksista sekä rikosoikeudenkäynnin että kurinpitomenettelyjen osalta, sekä uhrien kuntouttamisesta ja heille maksetuista korvauksista. Nämä tiedot tulisi luokitella valittajien sukupuolen, iän ja etnisen alkuperän mukaan.....	35
15 artikla	41
19. Valtiota pyydetään selostamaan käytäntö, joka liittyy kieltoon käyttää kidutuksen avulla saatua lausuntoa todisteena. Valtiota pyydetään myös antamaan tiedot tapauksista, joissa kyseessä olevia säännöksiä on sovellettu.....	41
16 artikla	41
20. Edellisissä loppupäätelmissään naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea oli edelleen huolestunut naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä, mukaan lukien perheväkivallan seurauksena surmansa saaneiden ja seksuaalista väkivaltaa kokeneiden korkea lukumäärä, kokonaisuvaltaisen naisiin kohdistuvan väkivallan torjumista koskevan toimintasuunnitelman puuttumisesta sekä siitä, että valtion tasolla ei ole käytössä tehokasta institutionaalista toiminnan koordinoitua, valvontaa ja arviointia koskevaa mekanismia väkivallan ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Valtiota pyydetään antamaan yksityiskohtaiset tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt komitean suosituksen johdosta.....	41
21. Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea ilmaisi edellisissä loppupäätelmissään huolensa myös siitä, että maahanmuuttajanaiset voivat olla erityisen alttiita perheväkivallalle ja ympärileikkaukselle. Valtiota pyydetään antamaan yksityiskohtaiset tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt komitean suosituksen johdosta.....	47
22. Valtiota pyydetään antamaan tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt naisten ja lasten kaupan torjumiseksi ja ehkäisemiseksi sekä ihmiskaupan vastaisten toimintasuunnitelmien täytäntöönpanosta vastaavien tahojen yhteistyön edistämiseksi, kuten naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea suositteli edellisissä loppupäätelmissään. Onko valtio perustanut tehokkaat todistajien ja uhrien suojelujärjestelmät? Valtiota pyydetään siinä tapauksessa antamaan järjestelmistä yksityiskohtaiset tiedot.....	49
23. Valtiota pyydetään antamaan tiedot lisätoimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt lasten hyväksikäytön ehkäisemiseksi ja torjumiseksi sekä hyväksikäyttötapausten ilmoittamisen edistämiseksi sekä kaikkien lasten suojelemiseksi väkivallalta, ottaen huomioon lapsen oikeuksien komitean esittämän huolen lapsiin kohdistuvasta perheen sisäisestä väkivallasta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä komitean esittämät suositukset.....	54
24. Ottaen huomioon useiden ihmisoikeuksien valvontaelinten esittämän huolen romanien tilanteesta Suomessa sekä erityisesti romanien kohtaamasta syrjinnästä asumisen, koulutuksen, työhönoton ja julkisiin paikkoihin pääsyn osalta, valtiota pyydetään antamaan tiedot toimenpiteistä, joihin tilanteen parantamiseksi on ryhdytty.....	57
OSA II.....	61
Muut kysymykset.....	61
25. Valtiota pyydetään mainitsemaan konkreettiset toimenpiteet, joihin se on ryhtynyt tiedon jakamiseksi yleissopimuksesta ja komitean päätelmistä laajalti kaikilla tarvittavilla kielillä, mukaan lukien viralliset verkkosivut, tiedotusvälineet ja kansalaisjärjestöt.....	61
26. Valtiota pyydetään kuvailemaan toimenpiteet, joihin se on ryhtynyt yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan ratifioimiseksi komitean edellisten kesäkuussa 2005 annettujen päätelmien ja suositusten jälkeen. Erityisesti, onko valtio ryhtynyt toimenpiteisiin perustaakseen tai nimetäkseen kansallisen mekanismin, joka vastaa määräraikaisista tarkastuksista vankeuslaitoksissa kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen ehkäisemiseksi?.....	61

27. Valtiota pyydetään antamaan yksityiskohtaiset tiedot vaikeuksista, joita sillä on ollut yleissopimuksen ja komitean edellisten suositusten täysimääräisen täytäntöönpanon osalta.....	62
28. Valtiota pyydetään antamaan tiedot lainsäädännöllisistä, hallinnollisista ja muista toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt vastatakseen terroritekojen uhkaan, sekä kuvailemaan ovatko nämä toimenpiteet vaikuttaneet ihmisoikeuksien suojaan ja millä tavoin, sekä lainsäädännön että käytännön osalta, ja miten valtio on varmistanut, että nämä terrorismin vastaiset toimet ovat valtion kaikkien kansainvälisen oikeuden velvoitteiden mukaisia. Täältä osin komitea viittaa turvallisuusneuvoston päätöslausemiin 1456 (2003), 1535 (2004), 1566 (2004) ja 1624 (2005), joissa kaikissa toistetaan, että valtion on ”varmistettava, että kaikki terrorismin vastaiset toimet ovat kaikkien sen kansainvälisen oikeuden velvoitteiden mukaisia, ja sen olisi toteutettava tällaiset toimet kansainvälisen oikeuden sekä erityisesti ihmisoikeuksia koskevan oikeuden, pakolaisoikeuden ja humanitaarisen oikeuden mukaisesti”. Valtiota pyydetään kuvailemaan koulutus, jota tähän liittyen on annettu lainvalvontaviranomaisille, terrorismin vastaisen lainsäädännön nojalla annettujen tuomioiden lukumäärästä ja tyypistä, oikeussuojakeinoista, joita terrorismin vastaisten toimien kohteeksi joutuneilla henkilöillä on käytettävissään, mahdollisista valituksista, jotka koskevat kansainvälisten määräysten noudattamatta jättämistä, sekä tällaisten valitusten lopputuloksesta.....	62
OSA III.....	66
Yleiset tiedot kansallisesta ihmisoikeustilanteesta, mukaan lukien uudet toimenpiteet ja uusi kehitys, jotka liittyvät yleissopimuksen täytäntöönpanoon.....	66
29. Valtiota pyydetään antamaan yksityiskohtaiset tiedot uudesta lainsäädännöllisestä ja institutionaalisesta kehityksestä, jota on tapahtunut ihmisoikeuksien edistämiseen ja suojaamiseen liittyen kansallisella tasolla sen jälkeen, kun valtion edellinen raportti käsiteltiin, mukaan lukien asian kannalta merkityksellinen oikeuskäytäntö.	66
30. Valtiota pyydetään antamaan yksityiskohtaiset tiedot uusista poliittisista, hallinnollisista ja muista toimenpiteistä, joihin on ryhdytty ihmisoikeuksien edistämiseksi ja suojaamiseksi kansallisella tasolla sen jälkeen, kun valtion edellinen raportti käsiteltiin, mukaan lukien kansalliset ihmisoikeuksia koskevat suunnitelmat tai ohjelmat sekä niihin osoitetut varat, täytäntöönpanokeinot, tavoitteet ja tulokset.	68
31. Valtiota pyydetään antamaan muut tiedot uusista toimista ja kehityksestä yleissopimuksen ja komitean suositusten täytäntöönpanemiseksi sen jälkeen, kun valtion edellinen raportti käsiteltiin, mukaan lukien tarvittavat tilastotiedot, sekä yleissopimuksen kannalta merkityksellisistä tapahtumista.....	70
Liitteet:	73
Liitteet 1-10 paperikappaleina.....	73

Suomen hallituksen yhdistetty 5. ja 6. määräaikaisraportti YK:n kidutuksen vastaiselle komitealle kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen täytäntöönpanosta

JOHDANTO

1. Tämä on Suomen hallituksen yhdistetty 5. ja 6. määräaikaisraportti YK:n kidutuksen vastaiselle komitealle (CAT) kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen täytäntöönpanosta.

2. Suomi antoi edellisen, neljännen määräaikaisraporttinsa komitealle (CAT) lokakuussa 2002 (CAT/C/67/Add.1), koskien vuosia 1998–2002. Raportista keskusteltiin komiteassa 9.-10.5.2005. Suomen vastaukset (CAT/C/CO/34/FIN) komitean päätelmien ja suositusten johdosta 4. määräaikaisraportin osalta annettiin komitealle toukokuussa 2006. Komitean päätelmät ja suositukset sekä lisäkysymykset edellyttivät tarkempia tietoja niiden täytäntöönpanon osalta. Edelleen komitea pyysi Suomea antamaan lisätietoja turvapaikan hakijoiden takuita koskevan suosituksen 5 (c) osalta, Suomen vankiloissa olevien romanien olosuhteita koskevan suosituksen 5 (d) osalta ja vankiloiden korjaussuunnitelmien nopeutusta koskevan suosituksen 5 (e) täytäntöönpanon osalta. Suomen lisävastaukset toimitettiin komitealle marraskuussa 2008.

3. Uusien ohjeiden mukaisesti komitea on hyväksynyt luettelon ennakkokysymyksistä (CAT/C/FIN/Q/5-6) ennen Suomen yhdistetyn viidennen ja kuudennen määräaikaisraportin (C/CAT/C/FIN/6) antamista. Komitea hyväksyi luettelon 42. istunnossaan 3. kesäkuuta 2009 noudattaen uutta valinnaista menettelyä, jonka komitea oli hyväksynyt 38. istunnossaan (HRI/GEN/2/Rev. 6), ja jonka mukaisesti komitea valmistelee ja hyväksyy luettelon ennakkokysymyksistä, jotka toimitetaan valtioille ennen niiden kyseessä olevan määräaikaisraportin antamista. Valtion vastaukset ennakkokysymyksiin muodostavat yleissopimuksen 19 artiklassa

tarkoitettun valtion raportin. Luettelo ennakkokysymyksistä on sisällytetty tämän raportin sisällysluetteloon.

4. Yhdistetty 5. ja 6. määräaikaisraportti sisältää kolme osaa.

I osassa käsitellään yleissopimuksen 1-16 artiklan täytäntöönpanoon liittyviä erityisiä kysymyksiä, ottaen huomioon komitean edelliset suositukset, edellä mainittujen ennakkokysymysten mukaisesti. II osassa käsitellään muita kysymyksiä ja III osa sisältää yleistä tietoa kansallisesta ihmisoikeustilanteesta, mukaan lukien uudet toimenpiteet ja kehityssuuntaukset yleissopimuksen täytäntöönpanemiseksi.

5. Hallitus kiinnittää huomiota yhdistetyn 5. ja 6. määräaikaisraportin I osaan, jossa selvitetään toimenpiteitä, joihin on ryhdytty 4. määräaikaisraportista johtuvien komitean päätelmien ja suositusten täytäntöönpanemiseksi.

6. Raportti on valmisteltu ulkoasiainministeriössä yhteistyössä useiden muiden ministeriöiden ja viranomaisten kanssa. Raportin valmistelua varten on pyydetty myös kansalaisjärjestöiltä ja neuvottelukunnilta näkemyksiä siitä, mihin raportissa tulisi kiinnittää huomiota. Lisäksi syyskuussa 2010 järjestettiin viranomaisille, kansalaisjärjestöille ja neuvottelukunnille kuulemistilaisuus, jossa näillä oli mahdollisuus esittää näkemyksiään raportin luonnoksesta.

7. Toimenpiteitä etnisen syrjinnän vastustamiseksi ja suvaitsevaisuuden edistämiseksi sekä Suomen ulkomaalaislainsäädäntöä on käsitelty yksityiskohtaisesti Suomen 19. määräaikaisraportissa kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpanemiseksi, mikä annettiin rotusyrjintäkomitealle (CERD/C/FIN/CO/19). Komitea hyväksyi suosituksensa 5. maaliskuuta 2009, joihin Suomi vastasi 5. maaliskuuta 2010.

Suomi antoi 6. raporttinsa kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen (CEDAW) täytäntöönpanosta 2007 ja CEDAW-komitea hyväksyi suosituksensa 18. heinäkuuta 2008 (CEDAW/C/FINL/CO/6). Suomen hallitus vastasi komitean esittämiin lisäkysymyksiin 18. heinäkuuta 2010 (CEDAW/C/FIN/CO/6/Add.1). Kopio tästä vastauksesta on tämän yhdistetyn 5. ja 6. määräaikaisraportin liitteenä vastauksena CAT-komitean luetteloon ennakkokysymyksistä (ks. liite 1).

8. Suomen hallituksen 4. määräaikaisraportti lapsen oikeuksia koskevan YKn yleissopimuksen täytäntöönpanosta annettiin heinäkuussa 2008. Komitean luettelo ennakkokysymyksistä käsittelee useita lapsen oikeuksien komitean esille nostamia huolenaiheita.

9. Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka rangaistuksen estämiseksi perustettu eurooppalainen komitea (CPT) antoi raporttinsa (CPT/Inf (2009)5) Suomen hallitukselle 20. tammikuuta 2009 vierailustaan Suomessa 20-30 huhtikuuta 2008. Suomen vastaus (CPT/Inf (2009)19) tälle komitealle koskien sen raporttia vierailusta annettiin 17. kesäkuuta 2009. CAT-komitean Suomelle esittämässä ennakkokysymyksissä käsitellään useita CPT-komitean raportissaan esittämiä huolenaiheita.

OSA I

Yleissopimuksen 1-16 artiklan täytäntöönpanoa koskevat yksityiskohtaiset tiedot, mukaan lukien komitean edellisten suositusten täytäntöönpanoa koskevat tiedot

1 ja 4 artikla

1. Valtiota pyydetään mainitsemaan toimenpiteet, joihin on ryhdytty sen jälkeen, kun valtio suullisesti vakuutti neljännen määräaikaisraportin käsittelyn yhteydessä, että ”hallitus aikoo harkita yleissopimuksen 1 artiklan mukaisen kidutuksen määritelmän sisällyttämistä rikoslakiin, ottaen huomioon komitean huolenaiheet”.

(Kts. vastaus kysymykseen 2.)

2. Ottaen huomioon komitean edelliset päätelmät ja suositukset, valtiota pyydetään antamaan yksityiskohtaiset tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt kaikenlaisen yleissopimuksen 1 artiklan määritelmän mukaisen kidutuksen kriminalisoivan lainsäädännön antamiseksi, mukaan lukien asianmukaiset rangaistussäännökset, joissa otetaan huomioon rikosten törkeys.

Rikoslakiin on lisätty kidutusta koskeva erityinen rangaistussäännös. Kidutuksen nimenomaisella kriminalisoinnilla on pyritty vahvistamaan perustuslain ja kansainvälisen oikeuden mukaista kidutuksen ehdotonta kieltoa, ilmaisemaan teon erityinen moitittavuus ja korostamaan sitä, että Suomi tukee kidutuksen ehdotonta kieltoa kaikissa olosuhteissa. Uusi säännös on sijoitettu sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevaan rikoslain 11 lukuun, sen 9 a §:ksi. Tämä säännös kuuluu seuraavasti:

” 11 luku

Sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan

9 a §

Kidutus

- (1) *Jos virkamies aiheuttaa toiselle voimakasta ruumiillista tai henkistä kärsimystä*
- 1) saadakseen hänet tai muun henkilön tunnustamaan tai antamaan tietoja,*
 - 2) rangaistakseen häntä jostakin hänen tai jonkun muun tekemästä tai tekemäksi epäilystä teosta,*
 - 3) pelotellakseen tai pakottaakseen häntä tai muuta henkilöä tai*
 - 4) rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, seksuaalisen suuntautumisen, perimän, vammaisuuden, terveydentilan, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan tai muun näihin rinnastettavan seikan perusteella,*
hänet on tuomittava kidutuksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kahdeksitoista vuodeksi sekä lisäksi viraltapantavaksi.
- (2) Kidutuksesta tuomitaan myös virkamies, joka nimenomaisesti tai hiljaisesti hyväksyy alaisensa tai muutoin tosiasiallisessa määräysvallassaan ja valvonnassaan olevan henkilön 1 momentissa tarkoitetun teon.*
- (3) Yritys on rangaistava.*
- (4) Tämän pykälän virkamiestä koskevia säännöksiä sovelletaan myös julkista luottamustehtävää hoitavaan henkilöön ja julkista valtaa käyttävään henkilöön sekä viraltapanoseuraamusta lukuun ottamatta julkisyhteisön työntekijään ja ulkomaiseen virkamieheen.”*

Rikoslain säännös on tullut voimaan 1.1.2010 (990/2009, HE 76/2009 vp). Kidutuksen määritelmä perustuu kidutuksen vastaiseen yleissopimukseen.

Rikoslain 11 luvun 9 a § sisältää siis kidutuksen kriminalisoinnin, mistä vähimmäis rangaistus on 2 vuotta ja maksimirangaistus 12 vuotta vankeutta.

Rikoslain 11 luvun määräyksiä koskien sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan on muutettu (212/2008) vastaamaan paremmin kansainvälistä rikostuomioistuinta (ICC) koskevan Rooman perussäännön määräyksiä. Kidutus mainitaan nyt erityisenä rikoksena ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksen osana.

2 artikla

3. Ottaen huomioon lapsen oikeuksien komitean edelliset loppupäätelmät, valtiota pyydetään antamaan kidutuksen vastaiselle komitealle tiedot suunnitelluista tai jo toteutetuista toimenpiteistä alaikäisten pitämiseksi erillään aikuisista kaikissa vapaudenriistotilanteissa.

Rikoksesta epäillyt, jotka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, säilytetään poliisin pidätystiloissa tai vankilassa poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) ja tutkintavankeuslain (768/2005) mukaisesti. Rajavartiolaitoksen säilytystiloissa henkilöitä säilytetään vain välttämättömän ajan eli muutamia tunteja.

Kun kyse on alle 15-vuotiaiden tekemistä rikoksista, rikoksentekijään kohdistettavat toimenpiteet eivät kuulu poliisin, vaan sosiaaliviranomaisten vastuulle. Siten lapsia ei missään olosuhteissa pidätetä tai vangita eikä oteta säilöön poliisin pidätystiloihin. Iältään 15–17-vuotiaan nuoren saa pidättää tai vangita ainoastaan epäiltäessä törkeää rikosta, ja jos pidättäminen tai vangitseminen on välttämätöntä. Alle 21-vuotiaana vapautensa menettäneen kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota vapautensa menettäneen iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin

Silloin, kun nuoria rikoksentekijöitä on tarpeen pitää säilössä poliisin pidätystiloissa, nuoret henkilöt pidetään erillään aikuisista, esimerkiksi eri kerroksessa. Nuorta henkilöä ei milloinkaan sijoiteta samaan selliin aikuisten kanssa.

Suomen vankiloissa on ollut erittäin vähän alle 18-vuotiaita vankeja. Tammikuun 1 päivänä 2010 heitä oli vankiloissa yhteensä 10, joista neljä oli tutkintavankina ja kuusi suorittamassa vankeusrangaistusta. Helmikuun 16 päivänä 2010 alaikäisiä vankeja oli enää kahdeksan. Alaikäisten osuus kaikista vangeista on vaihdellut alle 0,1 prosentista 0,3 %:in.

Taulukko 1. Alaikäisten (15–17-vuotiaiden) tutkintavankien (TV) ja vankeusvankien (VV) määrä vankiloissa sekä heidän prosentuaalinen osuutensa kaikista vangeista.

	TV	VV	Yhteensä	%	Vankeja yht.
1.1.2008	-	3	3	0,09	3 370
1.1.2009	3	2	5	0,14	3 457
1.1.2010	4	6	10	0,31	3 231

Suomen lainsäädännön mukaan alaikäinen on pidettävä erillään muista vangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi (vankeuslain 5:2 § ja tutkintavankeuslain 3:1 §). Tämä säännös vastaa sisällöltään lapsen oikeuksien yleissopimuksen 37 artiklan c kohdan säännöstä. Alaikäisille ei ole erillisiä osastoja heidän pienen määränsä vuoksi, vaan heidät sijoitetaan eri vankiloihin heidän kotipaikkansa perusteella. Vankiloissa alaikäinen sijoitetaan yleensä muiden nuorten vankien kanssa samalle osastolle. Esimerkiksi Keravan vankilassa alaikäiset asuvat nuoriso-osastolla, jossa muut vangit ovat pääsääntöisesti nuoria vankeja. Vantaan vankilassa alle 18-vuotiaat asutetaan eri selleissä kuin yli 18-vuotiaat nuoriso-vangit. Alle 18-vuotiaitten vähäisestä määrästä johtuen heille ja nuorisovangeille järjestetään yhteistä toimintaa, jotta ryhmäkoot saadaan riittävän suuriksi. Toiminta on valvottua eivätkä vangit ole keskenään.

Alaikäisten täydellinen erillään pitäminen voitaisiin toteuttaa sijoittamalla heidät suljetulle osastolle tai matkaselliin. Tämä ei kuitenkaan ole alaikäisen edun mukaista, koska osastoilta pääsee harvoin toimintoihin. Erillään pitäminen on nuorelle haitallista varsinkin silloin, kun alaikäinen on rikosepäilyn tai tuomion jälkeisessä kriisissä. Toisaalta alaikäisten keskittämistä yhteen laitokseen ei pidetä tarkoituksenmukaisena, koska se vaikeuttaisi yhteydenpitoa omaisiin.

Alaikäisten sijoitus ja toiminta pyritään suunnittelemaan ja turvaamaan yksilöllisesti. Kaikille alaikäisille tehdään yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma, jossa otetaan huomioon alaikäisyyteen liittyvät tarpeet. Alaikäiset pyritään sijoittamaan avolaitokseen tai muuhun heille soveltuvaan laitokseen. Vankiloissa pyritään lapsen kannalta parhaaseen mahdolliseen järjestelyyn niin asumisen kuin toimintojen osalta.

Lapsen etu otetaan huomioon kaikissa oloissa ja, kun kyse on rikosprosessista, henkilön vapautta rajoittavia pakkokeinoja käytetään ainoastaan poikkeuksellisesti. Jos alaikäisen vapaudenriisto on välttämätöntä, hänet pidetään erillään aikuisista. Jos kuitenkin alaikäisen henkilön vanhempia epäillään

rikoksesta, tavoitteena on, että perhettä ei hajoteta. Tällaisessa tilanteessa pyritään käyttämään muita suojelutoimenpiteitä.

Säilöönottaminen on myös mahdollista ulkomaalaislain (301/2004) 121 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa. Ulkomaalaislain 123 §:n 2 momentin mukaan säilöön otettu ulkomaalainen on mahdollisimman pian sijoitettava säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa [\(116/2002\)](#) tarkoitettuun säilöönottoyksikköön. Tällä hetkellä tällaisia yksiköitä on vain yksi, Metsälän yksikkö Helsingissä. Ulkomaalaislain 123 §:n 3 ja 4 momentin mukaisesti ulkomaalainen voidaan poikkeuksellisesti sijoittaa poliisin tai rajavartiolaitoksen pidätystiloihin, mutta 123 §:n 5 momentin mukaan alle 18-vuotias voidaan sijoittaa poliisin ja rajavartiolaitoksen pidätystiloihin vain, jos myös hänen huoltajansa tai muu täysi-ikäinen perheenjäsenensä on otettu säilöön poliisin tai rajavartiolaitoksen pidätystiloihin.

Ulkomaalaislain 122 §:n mukaan on ennen alle 18-vuotiaan säilöön ottamista kuultava sosiaaliviranomaisen edustajaa. Jos ilman saattajaa maahan tulleelle alaikäiselle on määrätty edustaja maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta annetun lain mukaisesti, alaikäisen edustajalle on myös varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Käytännössä yksin maahan tulevat alaikäiset, jotka otetaan säilöön, ovat useimmiten lähes 18-vuotiaita, ja heitä on vuosittain ainoastaan joitakin. Säilöönottoyksikössä ilman saattajaa tulevat alaikäiset sijoitetaan tavallisesti yhden hengen huoneisiin. Jos kuitenkin katsotaan, että lapsen edun mukaista ei ole, että tämä on yksin, lapsi voi jakaa huoneen turvalliseksi ja sopivaksi katsotun aikuisen kanssa. Säilöönottoyksikössä on erillinen osasto naisille ja alle 18-vuotiaita poikia voidaan sijoittaa tälle osastolle, jos se katsotaan tarkoituksenmukaiseksi ja osastolla on tilaa.

Jos koko perhe on otettu säilöön, perheenjäsenille tarjotaan mahdollisuus majoittua yhdessä (säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain 11 §). Käytännössä lapsen etu voidaan ottaa turvapaikanhakijoiden osalta huomioon siten, että ainoastaan yksi perheenjäsenistä otetaan säilöön ja muut sijoitetaan avoimeen vastaanottokeskukseen. Metsälän säilöönottoyksikön yhteydessä samassa rakennuksessa toimii avoin vastaanottokeskus.

4. Valtiota pyydetään kommentoimaan sitä, mistä syystä poliisin pidätystiloissa säilytettyjen tutkintavankien tilanteessa ei ole tapahtunut merkittävää edistystä, ja antamaan yksityiskohtaiset tiedot toimista, joihin se on ryhtynyt tilanteen korjaamiseksi.

Tutkintavankien säilyttämiseen käytettäviä poliisin tiloja pyritään jatkuvasti parantamaan. Tiloja kehitetään asteittain ja käytettävissä olevien resurssien mukaan. On selvää, ettei poliisin tiloissa pystytä järjestämään tutkintavangeille virikkeellistä toimintaa aamusta iltaan. Tämä on yhtenä syynä siihen laissa säädettyyn pääperiaatteeseen, että tutkintavangit sijoitetaan tavallisiin vankiloihin heti vangitsemisesta lähtien tai ainakin mahdollisimman pian, jolleivät rikoksen selvittämiseen liittyvät erityiset syyt muuta vaadi. Tutkintavankia ei saa pitää poliisin säilytystilassa neljää viikkoa pitempää aikaa, ellei siihen ole erittäin painavaa syytä. Painavia syitä voivat olla muun muassa epäillyn turvallisuus tai erillään pitäminen taikka rikoksen selvittämiseen liittyvät syyt. Jos tutkintavanki sijoitetaan poliisin ylläpitämään säilytystilaan, sijoittamista koskeva asia ja sen perusteet on otettava tuomioistuimessa käsiteltäväksi yhdessä vangitsemisasian uudelleen käsittelyn kanssa.

Oikeusministeriö on asettanut 11.2.2009 työryhmän, jonka tehtävänä on selvittää tutkintavankien sijoittamiseen liittyviä kysymyksiä. Työryhmän tehtävänä on erityisesti:

- 1) selvittää keinoja tutkintavankien määrän vähentämiseksi poliisin säilyttämissä tiloissa;
- 2) pohtia keinoja, joilla voitaisiin parantaa poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien olosuhteita, kuten mahdollisuuksia osallistua toimintoihin ja ulkoiluun ja saada terveydenhuoltopalveluja; sekä
- 3) tehdä ehdotukset tarpeellisista toiminnallisista ja lainsäädännöllisistä muutoksista.

Työryhmän ehdotuksiin tulee sisältyä arvio ehdotusten kustannus- ja henkilöstövaikutuksista.

Työryhmässä on oikeusministeriön, sisäasiainministeriön, Rikosseuraamuslaitoksen, käräjäoikeuksien, syyttäjän, poliisin ja vankiloiden edustus.

Poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrä on viime vuosina vähentynyt. Vuonna 2008 tutkintavangiksi poliisin tiloihin tuli yhteensä 2 263 henkilöä. Vankeusvuorokausia oli yhteensä 29 099 ja keskimääräinen vankeuden kesto oli 12,9 vuorokautta. Suurin osa poliisin tiloissa olevista tutkintavangeista on poliisin tiloissa vain muutamia päiviä. Vuonna 2008 alle viikon poliisin tiloissa vietti 43 % tutkintavangeista. Yhdestä kahteen viikkoon poliisin tiloissa oli 22 % ja kahdesta kolmeen viikkoon 12 % tutkintavangeista. Yli kuukauden oli tutkintavankina noin 10 % vangituista. Helmikuun 16. päivänä 2010 tutkintavankeja oli poliisin tiloissa yhteensä 109 ja vankiloissa yhteensä 582.

Edellä mainitun työryhmän ehdotusten perusteella ryhdytään tarpeellisiin toimiin tutkintavankien määrän vähentämiseksi ja heidän olosuhteidensa parantamiseksi poliisin säilytystiloissa. Työryhmän määräaika päättyy 29.10.2010.

5. Valtiolta pyydetään tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt sen varmistamiseksi, että kaikilla poliisin säilössä pitämällä henkilöillä on sekä lain mukaan että käytännössä oikeusturvatakeet, erityisesti oikeus asianajajaan ja riippumattomaan lääkäriin, mahdollisuuksien mukaan oman valintansa mukaisesti, sekä oikeus pitää yhteyttä sukulaiseen heti vapaudenriiston alkamisesta lähtien.

Kaikille poliisin pidättämille tai säilöön ottamille henkilöille taataan perusoikeudet ja oikeusturva esitutkintalain (449/1987), Suomen perustuslain ja sovellettavien ihmisoikeussopimusten mukaisesti. Poliisilla on ankara virkavastuu myös käyttäytymisestä tehtävissään. Rikoksesta epäillyllä, joka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, on esitutkintalain 10 §:n mukaisesti oikeus pitää pidätys-, vangitseminen- tai säilöönottohetkestä alkaen yhteyttä avustajaansa, jonka hän saa periaatteessa valita itse, sekä lähiomaisiinsa. Poliisin on ilmoitettava viipymättä rikoksesta epäillylle, joka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, hänen oikeudestaan käyttää avustajaa. Tavallisesti poliisi valvoo rikoksesta epäillyn ja hänen lähiomaistensa välistä yhteydenpitoa esitutkinnan turvaamiseksi.

Rikoksesta epäillyllä, joka on otettu kiinni, pidätetty tai vangittu, on myös oikeus ottaa yhteyttä riippumattomaan lääkäriin tämän suorittamaa tutkimusta varten. Julkiset terveyskeskukset ovat maksutta vapautensa menettäneiden käytettävissä samoin edellytyksin kuin muillekin. Jos vapautensa menettänyt haluaa käyttää yksityisiä lääkäripalveluja ja pystyy maksamaan niistä, hänelle annetaan luettelo laillisen lääkärin toimien harjoittajista lääkärin valitsemista varten.

6. Valtiota pyydetään kommentoimaan kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun taikka rangaistuksen estämiseksi perustetun eurooppalaisen komitean (CPT) suosituksia, jotka koskevat ulkomaalaislain nojalla pidätettyjen ulkomaalaisten oikeutta olla yhteydessä asianajajaan vapaudenriiston alusta lukien sekä poliisin tai rajavartioston kiinni ottamien ulkomaalaisten oikeuksista tiedottamista heille selkeällä lomakkeella heti, kun heidät tuodaan poliisin säilöön.

Säilöön otettujen ulkomaalaisten oikeudesta oikeudelliseen neuvontaan ja oikeusapuun säädetään ulkomaalaislain sijaan säilöön otetuista ulkomaalaisista ja säilöönottoyksiköstä annetussa laissa (116/2002).

Sovellettavat säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta ja säilöönottoyksiköstä annetun lain säännökset ovat seuraavat:

"2 luku

Säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelu

4 §

Kohtelu

Säilöön otettua ulkomaalaista on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja hänen ihmisarvoaan kunnioittaen. Hänen oikeuksiaan ei saa tämän lain säännösten nojalla rajoittaa enempää kuin säilöissäpidon tarkoitus ja varmuus sekä turvallisuuden ja järjestyksen säilyttäminen välttämättä edellyttävät.

5 §

Oikeuksista ja velvollisuuksista tiedottaminen

Ulkomaalaiselle on viipymättä tiedotettava hänen säilöönottojärjestelyistään sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Nämä tiedot on mahdollisuuksien mukaan annettava kirjallisina sellaisella kielellä, jota asianomainen henkilö ymmärtää.

6 §

Yhteydenpito-oikeus

Ulkomaalaisella on oikeus pitää yhteyttä Suomessa olevaan vastaanottajaan, lähiomaiseensa tai muuhun läheiseensä, kotimaataan edustavaan diplomaattiseen edustustoon tai konsuliedustustoon, säilöönottoyksikön toimintaa valvovaan viranomaiseen, vähemmistövaltuutettuun, yleiseen oikeusavustajaan, asiamiehenään toimivaan asianajajaan tai muuhun oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneeseen henkilöön, ihmisoikeuksien valvontaelimiin ja Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisasiain päävaltuutetun virastoon tai viraston edustajaan sekä yleishyödylliseen yhdistykseen, joka antaa ammattimaisesti oikeudellista apua ja neuvontaa turvapaikanhakijoille, pakolaisille ja muille ulkomaalaisille.

Edellä 1 momentissa tarkoitettua yhteydenpitoa ei saa valvoa tai rajoittaa 4 luvun säännösten nojalla. Vastaanottajan, lähiomaisen tai muun yksityishenkilönä ulkomaalaisen luona vierailevan henkilön säilöönottoyksikköön pääsyn edellytykseksi voidaan kuitenkin asettaa turvatarkastuksen suorittaminen."

Näin ollen säilöön otetuilla ulkomaalaisilla on mahdollisuus käyttää lakimiestä. Joissakin tapauksissa, joissa päämies haluaisi tavata avustajan jo ennen asian käsittelemistä tuomioistuimessa, avustajat saattavat olla haluttomia tapaamaan päämiestään tai katsovat sen tarpeettomaksi päämiehensä edun valvomisen kannalta. Tätä ei luonnollisestikaan voida katsoa puutteeksi viranomaisen toiminnassa ja menettelytavoissa.

Kysymyksessä tarkoitetuissa tilanteissa säilöön otetuille annetaan periaatteessa lomake, jossa selostetaan kaikki ne oikeudet, jotka heillä on säilöönottohetkestä alkaen. Koska lomake on saatavana vain suomen-, englannin- ja venäjänkielisenä, säilöön otettujen oikeudet on joissakin tapauksissa selostettu heille suullisesti. Lomakkeesta on valmisteilla uusia kieliversioita. Joskus harvoin lomakkeet ovat saattaneet tilapäisesti loppua, mutta tällöinkin asianomaisten oikeudet on selostettu heille suullisesti. Kaikissa tapauksissa säilöön otettu allekirjoittaa virallisen lomakkeen, jolla hän vahvistaa saaneensa tiedot laillisista oikeuksistaan.

7. Valtiota pyydetään antamaan tiedot Eduskunnan oikeusasiamiehen toimivallasta ja toiminnasta yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa, erityisesti oikeusasiamiehen roolista vankiloiden valvonnassa ja tarkastuksissa.

Suomen perustuslaissa säädetään eduskunnan oikeusasiamiehen valinnasta, tehtävistä, tietojensaantioikeudesta ja syyteoikeudesta. Tarkempia säännöksiä on eduskunnan oikeusasiamiehestä annetussa laissa (197/2002).

Eduskunta valitsee neljän vuoden toimikaudeksi oikeusasiamiehen sekä kaksi apulaisoikeusasiamiestä. He hoitavat tehtäväänsä puolueettomina ja eduskunnasta riippumattomina. Apulaisoikeusasiamiehet toimivat samoin valtuuksin kuin oikeusasiamies ja ratkaisevat heille kuuluvat asiat itsenäisesti. Eduskunnan oikeusasiamies päättää yhdessä apulaisoikeusasiamiesten kanssa keskinäisestä työnjaostaan. Kukin vastaa tietyistä hallinnonaloista tai kysymyksistä ja lisäksi oikeusasiamies ratkaisee eräät periaatteellisesti tärkeät asiat.

Oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät tehtävänsä. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Oikeusasiamiehelle voi tämän laillisuusvalvontaan kuuluvassa asiassa kannella jokainen, joka katsoo valvottavan tehtäväänsä hoitaessaan menetelleen lainvastaisesti tai jättäneen täyttämättä velvollisuutensa. Oikeusasiamies voi ottaa laillisuusvalvontaansa kuuluvan asian käsiteltäväkseen myös omasta aloitteestaan.

Oikeusasiamies tutkii kantelun, jos sen kohteena oleva asia kuuluu hänen laillisuusvalvontaansa ja on aihetta epäillä, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä. Asiassa hankitaan oikeusasiamiehen tarpeelliseksi katsoma selvitys. Oikeusasiamies ei tutki kantelua, joka koskee yli viisi vuotta vanhaa asiaa, ellei kantelun tutkimiseen ole erityistä syytä (Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §).

Oikeusasiamies tekee tarkastuksia virastoissa ja laitoksissa, erityisesti vankiloissa, varuskunnissa ja muissa suljetuissa laitoksissa vankien, laitoksiin suljettujen ja asepalvelusta suorittavien kohtelun seuraamiseksi.

Oikeusasiamiehellä on oikeus saada viranomaisilta ja muilta julkista tehtävää hoitavilta laillisuusvalvontaansa varten tarvitsemansa tiedot. Tämä tarkoittaa paitsi asiakirjoissa olevia tietoja myös sitä, että oikeusasiamiehellä on tarkastuksen yhteydessä oikeus päästä tutustumaan valvontavaltaansa kuuluvan viraston tai laitoksen kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti viraston ja laitoksen henkilökunnan sekä siellä palvelevien tai sinne sijoitettujen henkilöiden kanssa.

Oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa määrätä nostettavaksi syytteen. Jos oikeusasiamies katsoo, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, mutta harkitsee, ettei syytteen nostaminen tai asian saattaminen kurinpitomenettelyyn ole kuitenkaan tarpeen, hän voi antaa valvottavalle huomautuksen.

Jos aihetta on, oikeusasiamies voi saattaa valvottavan tietoon käsityksensä lain mukaisesta menettelystä taikka kiinnittää valvottavan huomiota hyvän hallintotavan vaatimukseen tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviin näkökohtiin.

Oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi. Oikeusasiamies voi tehtävänsä hoitaessaan kiinnittää valtioneuvoston tai muun lainsäädännön valmistelusta vastaavan toimielimen huomiota säännöksissä tai määräyksissä havaitsemiinsa puutteisiin sekä tehdä esityksiä niiden kehittämiseksi ja puutteiden poistamiseksi.

Oikeusasiamies ei voi määrätä maksettavaksi vahingonkorvausta tai hyvitystä. Suomen oikeusjärjestelmässä mahdollisuus saada hyvitystä ihmisoikeusloukkauksesta johtuvasta aineettomasta vahingosta on hyvin rajallinen. Oikeusasiamies on joissakin tapauksissa esittänyt loukkauksen hyvittämistä, vaikka viranomaisella ei ole siihen lakiin perustuvaa velvollisuutta.

Oikeusasiamies antaa eduskunnalle joka vuodelta kertomuksen toiminnastaan, johon sisältyvät arviot lainkäytön, julkisen hallinnon ja julkisten tehtävien hoidon tilasta samoin kuin lainsäädännössä havaituista puutteista, kiinnittäen tällöin erityistä huomiota perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Oikeusasiamies voi antaa eduskunnalle tärkeäksi katsomastaan asiasta myös erillisen kertomuksen. Oikeusasiamiehen vuosikertomuksia lähetetään laajasti valvonnan kohteena oleville viranomaisille.

Eduskunnan oikeusasiamiehen vuosikertomusten 2002–2008 englanninkieliset vuosikertomustiivistelmät ovat tämän yhdistetyn 5. ja 6. määräaikaisraportin englanninkielisen version liitteinä (www.ombudsman.fi/english). Niistä on löydettävissä tilastotietoja muun muassa vuosina 2002 – 2008 saapuneista ja ratkaistuista kanteluista, omina aloitteina tutkittaviksi otetuista ja ratkaistuista asioista sekä siitä, mikä on ollut niin sanottujen toimenpideratkaisujen (syyte, huomautus, käsitys, esitys) osuus kaikista annetuista ratkaisuista. Samoin niistä on löydettävissä tietoa toimitettujen tarkastusten määristä ja tarkastuskohteista.

Vankiloiden valvonta ja tarkastaminen

Vankiloiden valvonta, kuten oikeusasiamiehen valvonta muillakin toimialueilla, perustuu pääosin kanteluihin. Vuonna 2009 saapuneista kanteluista vankeinhoitoa koskeviksi on merkitty 354 kantelua. Vuosina 2002–2009 vankeinhoitoa koskeneiden, vuosittain saapuneiden kanteluiden määrä on vaihdellut 240 ja 374 välillä.

Niin sanottujen toimenpideratkaisujen osuus vankeinhoitoa koskevista ratkaisuista vuosina 2002–2009 on vaihdellut 18 ja 33,2 prosentin välillä. Nämä toimenpiteet ovat olleet huomautuksia, käsityksiä tai esityksiä. Yhtään syytettyä ei ole määrätty nostettavaksi.

Oikeusasiamiehen vankiloihin tekemät tarkastukset voivat olla joko ennalta ilmoitettuja tai toisinaan, vuodesta 2008 alkaen, myös ennalta ilmoittamattomia. Vuosina 2002 – 2009 vankilatarkastusten vuosittainen määrä on vaihdellut 4 ja 15 välillä. Suljetuissa laitoksissa pyritään yleensä tekemään tarkastuskäynti 2 – 3 vuoden välein. Avolaitoksiin tehtävien tarkastusten väli on usein tätä pidempi.

Tarkastuksen laajuus ja sisältö vaihtelee. Laajaa, ennalta ilmoitettua tarkastusta valmisteltaessa vankilaa pyydetään toimittamaan asiakirja-aineistoa muun muassa vankeja koskevista päätöksistä (esimerkiksi kurinpitopäätökset sekä erilaiset turvaamistoimina tehdyt vangin erilleen tai tarkkailuun sijoittamista koskevat päätökset, henkilöntarkastusta ja henkilönkatsastusta koskevat päätökset ja kahlehtimista koskevat merkinnät). Tarkastus voi myös kohdistua vain tiettyihin vankilan osastoihin, kuten suljettuihin osastoihin. Osan tarkastuksista suorittavat oikeusasiamiehen

kanslian esittelijät ilman oikeusasiamiestä, jolle he raportoivat tarkastushavainnoista, joihinkin tarkastuksiin oikeusasiamies osallistuu myös itse.

Tarkastukseen sisältyy yleensä vankien mahdollisuus luottamukselliseen keskusteluun tarkastajien kanssa. Vangit voivat joko ennakkotiedotteen perusteella ilmoittautua itse keskusteluun tai tarkastajat voivat tarkastuksen kuluessa valita ne vangit, joiden kanssa keskustelevat

(esimerkiksi alaikäisten tai eristys- tai suljetuille osastoille sijoitettujen vankien joukosta).

Tarkastukseen voidaan muun muassa laitoksessa vallitsevan ilmapiirin selvittämiseksi sisällyttää luottamuksellisia keskusteluja myös henkilökunnan edustajien kanssa. Tarkastuksilla tehdyt havainnot saattavat antaa aihetta ottaa asia omana aloitteena tutkittavaksi.

Tarkastustoimintaa on kuvailtu tarkemmin liitteenä olevissa vuosikertomustiivistelmissä.

Vuoden 2008 tiivistelmässä mainitaan myös kyseisenä vuonna omana aloitteena tutkittaviksi otetut asiat (s. 60; liite 8). Tarkempia tietoja joko kyseisenä vuonna tutkittaviksi otetuista tai ratkaistuista omista aloitteista on löydettävissä suomen- ja ruotsinkielisistä vuosikertomuksista, jotka ovat luettavissa oikeusasiamiehen internet-sivuilla (www.oikeusasiamies.fi).

Oikeusasiamies ja apulaisoikeusasiamies laativat kukin vuosittain ajankohtaisista ongelmista puheenvuoron, joka julkaistaan eduskunnalle annettavassa vuosikertomuksessa. Puheenvuorojen tarkoitus on kiinnittää eduskunnan, ja yhteiskunnan yleisestikin, huomiota ajankohtaisiin perus- ja ihmisoikeusongelmiin. Tarkastelujaksolla vankeinhoidon ongelmia ovat käsitelleet apulaisoikeusasiamies Rautio vuonna 2002 sekä apulaisoikeusasiamies Jääskeläinen vuosina 2006 ja 2008. Apulaisoikeusasiamiehen vuosia 2006 ja 2008 koskevat puheenvuorot löytyvät liitteenä olevista vuosikertomustiivistelmissä.

Edellä vankeinhoidon valvonnasta esitetyt lukumäärätiedot eivät sisällä poliisin säilytystiloja, vaan ne koskevat ainoastaan vankeinhoitoviranomaisia.

Poliisin säilytystiloja valvotaan ja tarkastetaan vastaavalla tavalla kuin vankiloita. Poliisin säilytystiloihin kohdistuvien tarkastusten määrää on pyritty lisäämään ja niiden sisältöä kehittämään vuodesta 2008 alkaen, pitäen silmällä sitä, että eduskunnan oikeusasiamies tultaneen nimeämään

YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) edellyttämäksi kansalliseksi valvontajärjestelmäksi. Eduskunnan oikeusasiamiehellä on jo nyt oikeus vierailta puolustusvoimien pidätystiloissa.

Tämän raportin kattamalta ajanjaksolta (2002–2009) sekä vuoden 2010 alkupuolelta voidaan mainita esimerkkeinä seuraavat eduskunnan oikeusasiamiehen tutkimat asiat:

Vankeinhoito

Vankilatarkastuksen yhteydessä useat vangit arvostelivat vankilan tapaa tehdä henkilöntarkastuksia. Vankien tuli muun muassa kyykistellä ja nostaa sukuelimiään, vetää esinahkaa taaksepäin ja näyttää peräaukkonsa vartijoille. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan tällaisessa vankien tarkastamisessa oli kyse perustuslaissa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen syvällisesti puuttuvista toimenpiteistä. Tarkastukset voitiin kokea nöyryyttävinä tai halventavina. Hän katsoi, että tällaisiin puuttumisiin oikeuttavan toimivallan

tuli perustua lakiin, joka on tarkkarajainen ja täsmällinen. Apulaisoikeusasiamies otti omana aloitteena tutkittavakseen, olivatko nämä toimenpiteet suoritettavissa henkilöntarkastuksina, joita koskevien lain säännösten perusteella ne oli tehty, vai vain henkilönkatsastuksina, joiden suorittamiseksi laissa vaaditaan painavammät perusteet. Apulaisoikeusasiamies totesi, että henkilöntarkastuksina oli tehty pidemmälle meneviä tarkastustoimenpiteitä kuin lain voitiin katsoa sallivan. (20.3.2009, dnro 3646/2/07) Vankilat ovat sittemmin muuttaneet tarkastuskäytäntöä.

Vankien oikeus avioliittoon oli kyseessä tapauksessa, jossa eri vankiloihin sijoitetut vangit eivät voineet solmia avioliittoa, koska toista vankia ei suostuttu kuljettamaan ja ottamaan vastaan toisen vangin sijoitusvankilaan. Kantelijan mukaan hänellä ja hänen kihlatullaan olisi mahdollisuus avioitua vankilan ulkopuolella aikaisintaan vuonna 2013, koska he molemmat olivat pitkäaikaisvankeja (kantelu oli tehty vuonna 2006). Apulaisoikeusasiamies totesi, että kantelijan oikeus avioliiton solmimiseen ei ollut toteutunut, vaikka Euroopan ihmisoikeussopimus ja KP-sopimus takaavat nimenomaisesti oikeuden avioliittoon. Vankeusrangaistusta suorittavien henkilöiden osalta ei ole sääntelyä, joka oikeuttaisi rajoittamaan heidän oikeuttaan avioliittoon muista henkilöistä poikkeavalla tavalla.

Vankeinhoitoviranomaisten tulee jollakin tavoin järjestää vangeille mahdollisuus avioliiton solmimiseen. (10.9.2008, dnro 3616/4/06). Vuosikertomustiivistelmä 2008 s. 61-62. Katso myös vastaus kysymykseen 14.

Poliisi

Apulaisoikeusasiamies otti omana aloitteena tutkittavakseen ns. putkakuolemien tutkinnan ja niiden seurannan. Tarkoituksena oli selvittää, miten putkakuolemien tutkinta on järjestetty: erityisesti se, tulevatko tapaukset riittävän perusteellisesti selvitettyiksi ja ovatko tutkintajärjestelyt sellaiset, että

tutkinnan asianmukaisuudesta ei voi herätä perusteltuja epäilyjä. Lisäksi selvittävänä oli se, miten putkakuolemia seurataan poliisitoiminnan kehittämistä ajatellen ja mihin toimenpiteisiin on ryhdytty putkakuolemien vähentämiseksi. Tarkastusten yhteydessä esiin tulleiden seikkojen perusteella selvitettiin samalla myös vapautensa menettäneiden valvontaa. Erityisesti kiinnitettiin huomiota siihen, että joillakin poliisilaitoksilla on tilanteita, joissa säilössä oleva henkilö jää yksin poliisiasemalle, kun laitoksen ainoa partio joutuu lähtemään kiireelliselle hälytystehtävälle. Tässä yhteydessä tuli esille myös kysymys ns. etävalvonnasta. (18.12.2003 dnro 2865/2/00). – Vuosikertomustiivistelmä 2003, s. 25-26.

Poliisin suorittamaa ulkomaalaisen maasta poistamista arvioitaessa nousi esille kysymys ihmisarvoisen kohtelun vaatimuksista. Silloin, kun maasta poistettava tarvitsee täytöntöönpanon yhteydessä lääketieteellisin perustein rauhoittavaa lääkitystä, voi toimenpide joissain äärimmäisissä tilanteissa olla ihmisarvoa loukkaava. Samassa asiassa todettiin ihmisarvoa loukkaavan kohtelun kiellon sisältävän sen, että viranomaisen huostassa olevan henkilön on saatava riittävä ravinto, hänellä on oltava asianmukainen vaatetus ja hänen on päästävä tarpeilleen WC:hen. (30.9.2005 dnro 2564/2/03)

Ulkomaalainen henkilö otettiin säilöön maasta käännyttämisen täytöntöönpanoa varten. Säilöönoton yhteydessä häneltä otettiin pois hänen matkapuhelimensa, jota hänelle ei palautettu koko poliisivankilassa säilyttämisen aikana. Menettelyä pidettiin virheellisenä. (8.4.2010, dnro 567/4/09)

Mielenosoituksen yhteydessä kiinniotettujen kohtelu antoi aihetta arvosteluun. Kiinniotetut kuljetettiin poliisin suojiin linja-autoilla, joiden istuimiin heidät oli kahlehdittu nippusiteillä. Pisimmillään kiinniotetut olivat joutuneet odottamaan linja-autossa kuljetusta putkaan yli kaksi tuntia. Apulaisoikeusasiamies arvosteli muun muassa sitä, että jotkut kiinniotetut olivat joutuneet tekemään tarpeitaan linja-auton lattialle kädet penkkiin kahlittuina rajavartiomiesten avustamana ja lukuisten muiden henkilöiden läsnä ollessa. Tällainen nöyryyttävänä pidettävä menettely ei ole hyväksyttävää. Kiinniotettuja oli lisäksi sisäasiainministeriön asetuksen vastaisesti pidetty kahlittuina linja-auton rakenteisiin myös kuljetuksen aikana. (28.11.2007, 1836/2/07). Vuosikertomustiivistelmä 2007, s. 41-44.

Säilössäpito saa kestää vain niin kauan kuin on todennäköistä, että häiriö toistuu. Kantelija oli otettu kiinni ja pidetty säilössä, koska hänen järjestämänsä juhlat olivat häirinneet hänen naapureidensa yörauhaa ja hän kieltäytyi juhlien isäntänä noudattamasta poliisin käskyä lopettaa häiriötä aiheuttava toiminta. Kantelija otettiin kiinni kello 02.00 ja päästettiin vapaaksi samana päivänä kello 09.00. Poliisilaitoksen huomiota kiinnitettiin siihen, että kiinniottaminen ja säilössä pitäminen saa kestää vain

niin kauan kuin on todennäköistä, että häiriö toistuu, mikä tarkoittaa sitä, että häiriötä aiheuttaneen henkilön lainmukainen säilöissäpitoaika voi olla hyvinkin lyhyt. (7.4.2010, dnro 2620/4/09)

Ulkomaalaisasiat

Edellä olevassa poliisia koskevassa jaksossa selostettujen turvapaikanhakijoiden kohteluun ja ulkomaalaisten maasta poistamiseen liittyvien asioiden lisäksi voidaan esimerkkinä mainita seuraava ulkomaalaisasia:

Omana aloitteena, tarkastuksella tehtyjen havaintojen perusteella selvitettiin yksityisen vartiointiliikkeen vartioiden käyttöä säilöön otettujen ulkomaalaisten kohtelusta annetussa laissa tarkoitettussa säilöönottoyksikössä. Säilössä pitämisen ja siihen liittyvän valvontatehtävän hoitamisen voidaan katsoa sisältävän merkittävää julkisen vallan käyttöä. Perustuslain 124 §:n mukaan merkittävää julkisen vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa vain viranomaiselle. Tästä syystä ainakin yksikön johtajan ja ohjaus- ja valvontatehtävissä toimivan henkilöstön tulisi olla virkasuhteisia. Apulaisoikeusasiamies piti lain vastaisena sitä, että Metsälän vastaanottokeskuksen säilöönottoyksikön tosiasiallisia valvontatehtäviä, jotka liittyvät esimerkiksi säilöönottoyksiköstä karkaamisen estämiseen, on siirretty yksityiselle vartiointiliikkeelle ja pyysi ilmoittamaan, mihin toimenpiteisiin aiotaan ryhtyä, jotta säilöönottoyksikön vartiointi saataisiin järjestetyksi lain edellyttämällä tavalla. (10.2.2007, dnro 1450/2/07) Metsälän vastaanottokeskuksen vartijan toimet on sittemmin vuoden 2009 aikana muutettu turvallisuusvalvojen viroiksi.

Kehitysvammalaitokset

Oikeusasiamies teki sosiaali- ja terveysministeriölle esityksen, että kehitysvammaisten itsemääräämisoikeuksien rajoituksista säädetään lailla täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Tällä hetkellä kehitysvammahuollossa käytettävien rajoitusten olennainen sisältö, niiden laajuus ja täsmälliset edellytykset eivät käy ilmi laista sillä tavalla kuin perustuslaki edellyttää perusoikeuksia rajoitettaessa. (5.10.2009, dnro 3381/2/09)

Ympäri vuorokautisessa hoidossa olevat vanhukset

Oikeusasiamies otti omana aloitteenaan selvitettäväksi ympärivuorokautisessa laitoshoidossa olevien vanhusten hoitoon liittyviä epäkohtia. Asiassa saaduista selvityksistä kävi ilmi, että vanhusten hoitopaikoissa käytetään yleisesti erilaisia pakotteita ja rajoitteita (korotetut sängynlaidat, sitominen, ulko-ovien lukitseminen). Tällä hetkellä ei ole perustuslain edellyttämää lainsäädäntöä, joka oikeuttaisi vanhuksen itsemääräämisoikeuteen puuttumisen. Käytännön hoitotilanteissa henkilökunta kuitenkin

joutuu turvautumaan toimenpiteisiin, joihin sillä ei ole lainsäädännön antamaa valtuutusta. Asiassa saatettiin sosiaali- ja terveysministeriön tietoon käsitys siitä, että ministeriössä vireillä olevan itsemääräämisoikeuksien vahvistamista ja rajoittamista koskevan lainsäädännön valmistelu on tärkeää ja kiireellistä vanhusten perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi. (18.2.2010, dnro 213/2/09)

Lapsen perus- ja ihmisoikeus turvallisuuteen

Vuonna 2006 oikeusasiamies antoi eduskunnalle erillisen kertomuksen havaitsemistaan ongelmista sellaisten viranomaisille kuuluvien tehtävien hoitamisessa, jotka liittyvät lapsen suojelemiseen perheväkivallalta. Oikeusasiamies perehtyi siihen, miten eri viranomaiset täyttävät niille kuuluvan velvollisuuden lastensuojeluilmoituksen tekemiseen sosiaaliviranomaisille. Hän pyrki selvittämään myös viranomaisten toimia lapsiin perheissä kohdistuvien väkivaltarikosten selvittämiseksi ja saattamiseksi rikosoikeudelliseen vastuuseen sekä lasten auttamiseksi ja saamiseksi tarpeelliseen hoitoon. Erilliskertomuksessa esitetyt havainnot ja ongelmat ovat sittemmin monilta osin antaneet aiheen ryhtyä lainsäädäntötoimiin. – Vuosikertomustiivistelmä 2005, liite nro. 5.

Tietoja tapauksista, joissa oikeusasiamies on määrännyt syytteen nostettavaksi, sisältyy kysymykseen 18 annettuun vastaukseen.

3 artikla

8. Valtiolta pyydetään komitean suositusten mukaisesti yksityiskohtaiset tiedot edistymisestä turvapaikkahakemusten nopeutetun käsittelyn soveltamisen tarkistamisessa sen varmistamiseksi, että hakijoilla on riittävästi aikaa kaikkien käytettävissä olevien muutoksenhakekeinojen käyttämiseksi.

Toistaiseksi suunnitelmia nopeutettua käsittelyä koskevien säännösten muuttamiseksi ei ole.

Viimeisimpien ulkomaalaislain muutosten osalta katso vastaus kysymykseen 9.

9. Valtiolta pyydetään raportoijan 13.5.2008 päivätyssä seurantakirjeessä esitetyn pyynnön mukaisesti tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt niiden turvapaikkamenettelyyn liittyvien tulkintaongelmien johdosta, jotka mainitaan Suomen vastauksen kohdassa 12, erityisesti hallinnollisten määräysten ja lainmuutosten osalta. Vastaukseen tulee sisällyttää tiedot Suomen vastauksen kohdassa 7 mainituista menettelyistä, jotka ovat käytössä sen varmistamiseksi, että turvapaikan hakijoilla on mahdollisuus saada oikeusapua nopeutetussa menettelyssä, sekä turvapaikkahakemusta koskevien päätösten täytäntöönpanosta vastaavien poliisien koulutuksesta, erityisesti ulkomaalaislain 147 §:n ja yleissopimuksen 3 artiklan valossa.

Ulkomaalaislakia (301/2004) muutettiin viimeksi vuonna 2009, kun Suomessa pantiin täytäntöön Euroopan unionin neuvoston direktiivi 2005/85/EY pakolaisaseman myöntämistä tai poistamista koskevista menettelyistä jäsenvaltioissa sovellettavista vähimmäisvaatimuksista. Lain muutos tuli voimaan 1. heinäkuuta 2009. Lain 95 a §:n mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle tiedotetaan turvapaikkamenettelyistä sekä hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan niissä. Poliisi tai rajatarkastusviranomaisena antaa nämä tiedot hakijalle hänen tehdessään kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen. Tiedot voi antaa myös Maahanmuuttovirasto tai vastaanottokeskus mahdollisimman pian hakemuksen jättämisen jälkeen. Tiedot annetaan hakijan äidinkielellä tai sellaisella kielellä, jota hänen voidaan perustellusti olettaa ymmärtävän.

Ennen ulkomaalaislain muutoksen voimaantuloa ohjeet tiedonantovelvollisuudesta sisältyivät 13. marraskuuta 2008 annettuihin Maahanmuuttoviraston ohjeisiin turvapaikkatutkinnasta, jotka ovat edelleen voimassa. Kun hakija jättää turvapaikkahakemuksen, hakemuksen vastaanottava poliisi tai rajatarkastusviranomaisena antaa hakijalle *Tietoa turvapaikanhakijalle* -esitteen. Esite on käännetty englanniksi sekä turvapaikanhakijoiden alkuperämaissa tavallisimmin käytetyille kielille (englanti, ranska, venäjä, albania, arabia, somali, soranikurdi ja dari). Esitteessä selostetaan perusteet, joilla hakemus voidaan käsitellä nopeutetusti (hakemuksen uusiminen, turvallinen alkuperämaa, ilmeisen perusteeton hakemus). Lisäksi esitteessä kerrotaan, että Maahanmuuttoviraston päätökseen voi hakea muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen ja että hakijalla on oikeus käyttää avustajaa turvapaikkapuhuttelussa tai valittaessaan viraston päätöksestä. Esitteessä tiedotetaan myös oikeusapua antavista tahoista.

Turvapaikanhakijoiden vastaanottoa sääntelevä laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999; kotouttamislaki) sisältää tiedottamista koskevan säännöksen. Se otettiin lakiin pantaessa täytäntöön turvapaikanhakijoiden vastaanottoa jäsenvaltioissa koskevista vähimmäisvaatimuksista annettua direktiiviä 2003/9/EY (EUVL L 31 6.2.2003, s. 18). Lain

vuonna 2005 voimaan tulleen muutetun 19 f §:n mukaan turvapaikanhakijalle annetaan mahdollisimman pian tietoa vastaanotto-olosuhteissa ja turvapaikka-asiassa oikeusapua antavista järjestöistä tai ryhmistä.

Maahanmuuttovirasto antoi 22. tammikuuta 2008 raportin vuonna 2004 voimaan tulleen ulkomaalaislain soveltamiskäytännöstä ilmeisen perusteettomien turvapaikkahakemusten osalta. Raportissa suositettiin muun muassa, että hakijan uskottavuutta arvioitaessa hakemus tulisi käsitellä nopeutetusti ilmeisen perusteettomana ainoastaan poikkeuksellisissa tapauksissa, kun on täysin selvää, että esitetyt väitteet eivät pidä paikkansa. Maahanmuuttovirasto on ryhtynyt noudattamaan suosituksia päätöksenteossaan.

Poliisin perustutkintoon johtavassa koulutuksessa käsitellään ulkomaalaisasioita ulkomaalaislain lähtökohdista. Erityisesti opetuksessa keskitytään lain tarkoitukseen, soveltamisalaan, maahantulon edellytyksiin, maasta poistamiseen sekä turvaamistoimiin liittyviin kokonaisuuksiin. Peruskoulutuksen lisäksi poliisi järjestää vuosittain useita ulkomaalaisasioiden erikoiskursseja sekä erityisosaamisen kehittämiseksi järjestettäviä teemaseminaareja sekä seminaareja, joihin myös sidosviranomaiset voivat osallistua. Maasta poistamispäätösten täytäntöönpanoon osallistuville henkilöille kohdennettua koulutusta on järjestetty viimeksi maaliskuussa 2009. Lisäksi Helsingin poliisilaitos on järjestänyt joulukuussa 2009 ja tammikuussa 2010 maasta poistamiseen liittyvää erityiskoulutusta poliiseille ja sidosviranomaisille.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto on antanut poliisia koskevan määräyksen, joka koskee ulkomaalaisen maasta poistamista koskevan päätöksen täytäntöönpanon vastuunjako. Määräys on annettu 6.3.2007 ja sitä on päivitetty 1.4.2008 sekä 20.5.2009. Vaatimukset maasta poistamispäätösten täytäntöönpanoon liittyvän oikeusturvan toteutumisesta edellyttävät yhdenmukaista toimintatapaa ja koordinoitua. Tästä johtuen sisäasiainministeriön määräyksellä muun muassa keskitetään vastuu kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden maasta poistamisen täytäntöönpanosta Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselle.

Koko poliisia koskevassa määräyksessä todetaan seuraavasti: Lainvoimaistakaan päätöstä ei saa panna täytäntöön, jos on syytä epäillä, että ulkomaalaisen palauttaminen alkuperämaahan tai muuhun maahan saattaa hänet ulkomaalaislain 147 §:ssä tarkoitettuun vaaraan. Ketään ei saa käännättää tai karkottaa

alueelle, jolla hän voi joutua kuolemanrangaistuksen, kidutuksen, vainon tai muun ihmisarvoa loukkaavan kohtelun kohteeksi, eikä alueelle, jolta hänet voitaisiin lähettää sellaiselle alueelle. Palautuskiellon soveltaminen voi tulla ajankohtaiseksi esimerkiksi silloin, jos Maahanmuuttoviraston maasta poistamista koskevasta päätöksestä on kulunut paljon aikaa ja olosuhteet ulkomaalaisen koti- tai kohdemaassa ovat sinä aikana muuttuneet.

Määräyksen mukaan poliisin on ilman harkintaa noudatettava Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ja kidutuksen vastaisen komitean täytäntöönpanokieltosuosituksia seuraavasti:

”Määräyksen lisäksi poliisiosasto on antanut poliisille ohjeen käännättämisestä ja karkottamista koskevan päätöksen täytäntöönpanosta. Ohje on päivitetty viimeksi 1.3.2008. Ohjeen mukaan ulkomaalaiselle on ennen kielteisen turvapaikkapäätöksen tiedoksiannosta ilmoitettava hänen oikeudestaan käyttää avustajaa. Poliisi huolehtii täytäntöönpanon yhteydessä tarvittavasta tulkkauksesta ja asiakirjojen, muun muassa valitusosoituksen kääntämisestä. Ulkomaalaisella on oikeus saada häntä koskevasta päätöksestä tieto äidinkielellään tai kielellä, jota hänen perustellusti voidaan olettaa ymmärtävän. Päätöksen tiedoksiannossa on noudatettava ulkomaalaislain säännöksiä. Tiedoksiantoon on merkittävä näkyviin kieli, jolle päätös on käännetty. Käännättämistapauksessa, joka on heti täytäntöön pantavissa, ulkomaalaiselle on annettava tosiasiallinen muutoksenhakumahdollisuus.”

10. Valtiota pyydetään antamaan tilastotiedot niiden kielteisten turvapaikkapäätösten lukumäärästä, joista valitetaan hallinto-oikeuteen, ja valitusten lopputuloksista, sekä tiedot menettelystä, joka hakijalla on käytettävissään tehdäkseen valituksen kahdeksan päivän kuluessa.

Alla olevassa taulukossa nro. 1 on tilastotiedot niistä tapauksista, joissa käännättämispäätöksestä haettiin muutosta Helsingin hallinto-oikeudessa vuonna 2009. Käännättämispäätöksiä tehtiin yhteensä 4335, ja muutosta haettiin keskimäärin joka viidennestä päätöksestä, joskin muutoksenhakuprosentti vaihtelee sen mukaan, millä perusteella maahanmuuttovirasto on hylännyt turvapaikkahakemuksen. Tapauksissa, joissa käännätys perustui Dublinin yleissopimukseen, 40 % päätöksistä johti muutoksenhakuun. Ilmeisen perusteettomina käsitellyistä tapauksista 45 %:ssa haettiin muutosta. Tapauksissa, joissa oleskelulupa evättiin tavallisessa turvapaikkamenettelyssä (ts. päätöstä ei voida panna täytäntöön ennen kuin ratkaisu on lainvoimainen), muutoksenhakuprosentti oli 30. Ainoastaan seitsemän valitusta koski turvallista alkuperämaata.

Noin 60 %:ssa kaikista tapauksista hallinto-oikeus hylkäsi valituksen (ks. taulukko alla). Useimmissa tapauksissa, joissa valitus hyväksyttiin, hyväksyminen perustui uusiin tietoihin tai olosuhteiden muutokseen.

Taulukko nro. 1.

Turvapaikkapäätökset, joihin haettiin muutosta hallinto-oikeudesta 2009		
Päätös, johon haettiin muutosta	Valituksia	Hylättyjä valituksia
Hylkäys*	246	119
Dublin-tapaus	619	405
Ilmeisen perusteeton **	114	90
Turvallinen alkuperämaa	7	2
Turvapaikka	4	-
Suojelun tarve ***	1	2
Toissijainen suojelu ****	10	-
Humanitaarinen suojelu ****	8	-
Yksilölliset inhimilliset syyt	12	4
Ei voida poistaa maasta	16	16
Perheenjäsen	2	1
Hakemuksen määräaika umpeutunut	5	2
Yhteensä	1044	641
<p>* Sisältää hakijat turvallisista turvapaikkamaista.</p> <p>** Sisältää uusintahakemuksina hylätyt hakemukset.</p> <p>*** Oleskelulupia myönnettiin suojelun tarpeen perusteella 31. päivään toukokuuta 2009 saakka.</p> <p>**** Oleskelulupia on myönnetty humanitaarisen suojelun ja toissijaisen suojelun perusteella 1. päivästä kesäkuuta 2009.</p>		

Tapauksissa, joissa turvapaikkahakemus on hylätty tavallisessa turvapaikkamenettelyssä, päätöstä käännyttämistä ei saa panna täytäntöön ennen kuin asia on lainvoimaisesti ratkaistu (ulkomaalaislain 201 §:n 1 mom.). Toisin sanoen, jos päätöksestä valitetaan, käännytyspäätös voidaan panna täytäntöön vasta kun hallinto-oikeus on ratkaissut asian.

Ulkomaalaislain (301/2004) 193 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla maahanmuuttoviraston päätöksestä voidaan valittaa Helsingin hallinto-oikeuteen, jos päätös koskee maasta poistamista, maahantulokiellon määräämistä tai Suomessa myönnetyn matkustusasiakirjan peruuttamista ja päätös liittyy turvapaikkamenettelyssä tehtyyn hylkävään päätökseen. Hallintolainkäyttölain (586/1996) 22 §:n mukaan valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Jos päätös käännyttämistä on tehty Dublinin yleissopimuksen nojalla tai kyseessä on hakijan tekemä uusintahakemus, joka ei sisällä uusia asian ratkaisuun vaikuttavia perusteita maahan jäämiselle, päätös voidaan panna täytäntöön sen jälkeen, kun se on annettu hakijalle tiedoksi, jollei hallinto-oikeus toisin määrää (ulkomaalaislain 201 §:n 2 mom.).

Sellaista turvapaikanhakijaa koskeva päätös, jonka hakemus katsotaan ilmeisen perusteettomaksi tai joka on tullut turvallisesta turvapaikkamaasta tai turvallisesta alkuperämaasta, voidaan panna täytäntöön aikaisintaan kahdeksantena päivänä sen jälkeen, kun päätös on annettu tiedoksi hakijalle, jollei hallinto-oikeus toisin määrää (ulkomaalaislain 201 §:n 3 mom.). Ennen täytäntöönpanoa on varmistauduttava siitä, että kahdeksan päivän ajanjaksoon on sisältynyt vähintään viisi arkipäivää.

Ennen muutoksenhakua koskevan asiaratkaisun antamista hallinto-oikeus voi kieltää täytäntöönpanon tai määrätä sen keskeytettäväksi (ulkomaalaislain 199 §:n 1 mom.), toisin sanoen tuomioistuimien voi sallia ulkomaalaisen jäävän maahan kunnes muutoksenhakua koskeva ratkaisu on annettu.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) sai 2009 Suomesta 228 väliaikaista käännyttämiskieltohakemusta koskien ulkomaalaisia ja erityisesti maahantulokieltoja. Tällaiset hakemukset liittyvät tapauksiin, joissa henkilö on saanut käännyttämispäätöksen ja pyytää sen täytäntöönpanon lykkäämistä/väliaikaiskieltoa Helsingin hallinto-oikeudelta samaan aikaan kuin käännyttämispäätös on annettu. Hallinto-oikeus käsitteli 220 hakemusta 2009, hyväksyi väliaikaisen kiellon 139 tapauksessa ja antoi kielteisen päätöksen 80 tapauksessa. Yhdessä tapauksessa hallinto-oikeus ei hyväksynyt hakemusta siitä syystä, että sitä ei oltu tehty määräajassa. Oikeus päätti 20 tapauksessa kumota oman aiemman päätöksensä väliaikaistoimenpiteestä.

11. Valtiota pyydetään kommentoimaan vähemmistövaltuutetun toimiston selvitystä nopeutetun turvapaikkamenettelyn oikeusturvatakeista sekä sitä koskevista johtopäätöksistä, joiden perusteella muutoksenhakuoikeuden tehokkuuden osalta voi joskus olla ongelmia ja joissa todetaan, että ”jatkossa olisikin kiinnitettävä huomiota viranomaistoiminnan johdonmukaisuuteen ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen turvapaikkamenettelyn aikana riippumatta hakijoiden alkuperästä ja asiointivalmiuksista”.

Vähemmistövaltuutetun virka perustettiin vuonna 2001, ja tämän tehtävänä on edistää hyviä etnisiä suhteita Suomessa sekä valvoa etnisten vähemmistöjen ja ulkomaalaisten asemaa ja oikeuksia. Hallituksen edellisen raportin antamisen jälkeen lakia vähemmistövaltuutetusta ja syrjäntälautakunnasta (660/2001) on muutettu neljä kertaa. Vähemmistövaltuutetun tehtäviin kuuluu eräitä ulkomaalaislaissa säädettyjä tehtäviä, kuten lausuntojen antaminen turvapaikkahakemuksista ja käännyttämistä koskevista esityksistä. Vähemmistövaltuutetulle on ilmoitettava ulkomaalaislain mukaisista päätöksistä, jotka koskevat oleskeluluvan myöntämistä kansainvälisen suojelun tai tilapäisen suojelun tarpeen perusteella, sekä käännyttämistä tai säilöön ottamista koskevista päätöksistä (ulkomaalaislain 208 § ja 209 §). Vähemmistövaltuutetulla on ollut eräitä huolenaiheita, joihin hän on kiinnittänyt huomiota komitean tarkoittamassa selvityksessä.

Vähemmistövaltuutetun kannanotot on otettu huomioon maahanmuuttoviraston ja poliisin ohjeita muutettaessa, jotta hakijoiden oikeudet tulisivat turvatuiksi. Lainsäädännön muuttamista ei kuitenkaan ole pidetty tarpeellisena. On katsottu, että ulkomaalaislaki ja sen takaama muutoksenhakuoikeus sekä mahdollisuus tuomioistuimen määräämään täytäntöönpanon keskeyttämiseen takaavat turvapaikanhakijoiden oikeusturvan myös nopeutetussa turvapaikkamenettelyssä.

Maahanmuuttovirasto antoi 13. marraskuuta 2008 ohjeet kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten käsittelystä turvapaikkamenettelyssä. Ohjeita noudattavat Maahanmuuttovirasto, poliisi ja rajavartiolaitos. Ohjeiden tarkoituksena on varmistaa kansainvälistä suojelua koskevien hakemusten viivytyksetön käsittely, yhdenmukainen lain soveltaminen ja yhdenmukaiset menettelyt sekä oikeusturvan toteuttaminen turvapaikkamenettelyssä.

Vähemmistövaltuutetun huoleen siitä, onko hallinto-oikeudella aina mahdollisuus lausua käännyttämispäätöksen täytäntöönpanosta ennen kuin käännyttäminen pannaan täytäntöön, on erityisesti vastattu jo aiemmin mainitussa sisäasiainministeriön poliisiosaston määräyksessä, joka koskee ulkomaalaisen maasta poistamista koskevan päätöksen täytäntöönpanon vastuunjako.

Määräyksen mukaan tuomioistuimelta tulee tiedustella ennen maasta poistamisen täytäntöönpanoa, onko se aikeissa kieltää täytäntöönpanon, jos on tiedossa, että hakemus täytäntöönpanon kieltämisestä on tehty.

5, 6, 7 ja 8 artikla

12. Valtiota pyydetään mainitsemaan onko se koskaan, mistä tahansa syystä, hylännyt kolmannen valtion esittämän luovutuspyynnön, joka on koskenut kidutusrikoksesta epäillyn henkilön luovuttamista, ja ryhtynyt kieltäytymisen johdosta itse syytetoimiin. Siinä tapauksessa vastaukseen tulisi sisällyttää tiedot tällaisen oikeudenkäynnin vaiheesta tai lopputuloksesta.

Vuosina 2002–2010 syyteharkinnassa on ollut ainoastaan yksi asia, jossa Suomi on kieltäytynyt luovuttamasta henkilöä toiseen maahan.

Vuonna 2007 syyteharkintaan tuli asia, joka koski Suomessa oleskelevaan ruandalaiseen miehen kohdistuvia epäilyjä osallisuudesta joukkotuhontaan, joka tapahtui Ruandassa vuonna 1994. Ruandan pyynnöstä huolimatta Suomi päätti olla luovuttamatta epäiltyä ja käynnisti rikostutkinnan ja sen jälkeen syytetoimet Suomessa. Oikeusministeriön päätös evätä luovutuspyyntö perustui Ruandan alueella tapahtuneita rikoksia käsittelevän kansainvälisen tuomioistuimen päätöksiin, joilla tuomioistuin oli kieltäytynyt siirtämästä vireillä olevia oikeudenkäyntejä Ruandan omiin tuomioistuihin, koska se ei ollut vakuuttunut siitä, että epäillyille taattaisiin oikeudenmukainen oikeudenkäynti.

Syyttäjä päätti nostaa syytteen ja oikeudenkäynti Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa tuli vireille 29. toukokuuta 2009. Puolustus on koko oikeudenkäynnin ajan väittänyt, että kaikkia syyttäjän nimeämiä todistajia (19 todistajaa), jotka ovat suorittaneet vankeusrangaistusta Ruandassa, on kidutettu Ruandan nykyisen hallituksen toimesta pitämällä heitä epäinhimillisissä vankiloissa, alistamalla heidät tai vankilatoverit fyysiselle väkivallalle tai kohtelemalla heitä muutoin epäinhimillisellä tavalla. Puolustuksen mukaan väitetyn kidutuksen tarkoituksena on ollut tietojen saanti tai syyllisyyden tunnustuksen saaminen yleissopimuksen tarkoittamalla tavalla. Puolustus on väittänyt, että tällaisten toimien kohteena olleita henkilöitä ei olisi tullut kuulla todistajina Suomessa vireillä olevassa oikeudenkäynnissä.

Käräjäoikeus järjesti käsittelyn myös Ruandassa.

Käräjäoikeus antoi ratkaisunsa asiassa 11. kesäkuuta 2010 ja katsoi vastaajan osallistuneen joukkotuhontaan vuonna 1994, ja tuomitsi tämän elinkautiseen vankeusrangaistukseen. Siltä osin kuin kyse oli puolustuksen väitteistä, jotka koskivat todistajan lausuntojen saamista kidutuksen keinoin, käräjäoikeus katsoi, että kahden todistajan osalta oli olemassa seikkoja, jotka tukivat väitettä kidutuksesta tai vastaavasta kohtelusta. Käräjäoikeus ei ottanut näiden kahden todistajan lausuntoja huomioon. Muiden seitsemäntoista todistajan osalta käräjäoikeus katsoi, että puolustuksen väitteitä tukevaa näyttöä ei ollut, ja hyväksyi näiden todistajien lausunnot todisteiksi.

Käräjäoikeuden tuomio ei ole lainvoimainen, koska siitä on valitettu hovioikeuteen.

10 artikla

13. Valtiolta pyydetään ajantasaiset tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt varmistaakseen, että kaikelle säilöönottamisesta, vangitsemisesta, kuulusteluista ja vankien kohtelusta vastaavalle henkilöstölle on annettu kidutuksen ja epäasiallisen kohtelun kieltoa koskeva koulutus. Sisältyykö koulutukseen tarvittavien taitojen kehittäminen kidutuksen merkkien tunnistamiseksi sekä erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kuten romanien, ilman papereita maahan tulleiden maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden sekä ihmiskaupan uhrien kohtaamiseksi? Mitkä tahot vastaavat koulutuksesta, kenelle koulutusta annetaan, ja annetaanko yleissopimuksesta tietoa koulutuksen yhteydessä? Miten ja kenen toimesta tällaista koulutusta tai koulutusohjelmia valvotaan ja arvioidaan?

Poliisin koulutus on Tampereella olevan poliisiammattikorkeakoulun vastuulla. Koko poliisihenkilöstölle järjestetään koulutusta, jossa käsitellään ihmisoikeuksia sekä kidutuksen ja muun epäinhimillisen tai halventavan kohtelun ja liiallisen voimakeinojen käytön kieltoa (silloin, kun voimakeinoja on tarpeen käyttää). Tässä koulutuksessa kidutuksen vastainen yleissopimus on keskeisellä sijalla. Perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia käsitellään sekä poliisin peruskoulutuksessa (poliisin perustutkinto) että edistyneemmän tason opinnoissa (poliisialipäällystötutkinto ja poliisipäällystön tutkinto). Poliisin tutkintojen yleisiin kompetensseihin kuuluvat mm. eettinen osaaminen ja kansainvälisyysosaaminen, joiden tarkoituksena on tukea poliisien kykyä ottaa huomioon yksilön ja yhteiskunnan näkökulmat sekä kulttuurien väliset erot. Perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia korostetaan erityisesti koulutuksen alkuvaiheessa, mutta ne ovat esillä koko koulutuksen ajan eri opintokokonaisuuksissa, kuten poliisin toimivaltajärjestelmää, yleishallinto-oikeutta ja ulkomaalaisasioita koskevissa jaksoissa. Perusoikeudet ja ihmisoikeudet ovat esillä myös

poliisipäälylystön koulutuksessa osana eri opintojaksoissa. Niitä korostetaan erityisesti kansainvälisyys poliisitoiminnassa–opintojaksolla sekä poliisin strategioita ja johtamista, kenttätoiminnan johtamista, tutkintatoiminnan johtamista, esitutkintaa ja pakkokeinojen käyttämistä koskevilla opintojaksoilla. Ihmisoikeuksien huomioon ottamista poliisin työssä käsitellään säännöllisesti myös erilaisissa poliisihenkilöstön seminaareissa. Kulttuurisensitiivisyys poliisin työssä on niin ikään säännöllisesti esillä ammatillisessa koulutuksessa.

Poliisiammattikorkeakoulu laatii vuosittain tutkimuksen edellisen vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista, joilla on ollut rasistinen motiivi. Vuodesta 2008 alkaen tutkimus on kattanut seuraavat syyt uhriksi joutumiselle: etninen alkuperä, sukupuolinen suuntautuneisuus, vamma ja uskonto. Tutkimusta on käytetty hyväksi muun muassa poliisin koulutusta kehitettäessä.

Ihmisoikeuksien kunnioittamisen varmistamiseksi erityistä huomiota kiinnitetään paitsi poliisihenkilöstöön myös poliisivankiloiden henkilöstöön, jolle järjestetään vuosittain täydennyskoulutusta. Vaikka poliisin henkilöstö ei luonnollisesti olekaan lääkintähenkilöstöä, sitä koulutetaan periaatteessa havainnoimaan asianmukaisesti vankien terveydentilaa sekä mahdollisia merkkejä kidutuksen seurauksista.

Koulutusta antavat alan ammattihenkilöt sekä Poliisiammattikorkeakoulussa että työpaikkakoulutuksena. Poliisihallitus valvoo ja arvioi kaikkea poliisin koulutusta, joka myös hyväksytetään poliisihallituksella.

Eri viranomaisten henkilöstöä koulutetaan tunnistamaan ja käsittelemään ihmiskaupan uhreja ihmiskaupan vastaisen tarkennetun toimintasuunnitelman mukaisesti. Toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa valvovan johtoryhmän alaisuuteen on perustettu moniammatillinen yhteistyöryhmä käsittelemään tunnistamiskoulutusta ja -ohjeistusta. Yhteistyöryhmä on kehittänyt monikielisen verkkosivuston (www.ihmiskauppa.fi, www.människohandel.fi, www.humantrafficking.fi), joka avattiin toukokuussa 2010, ja on järjestänyt useita koulutustilaisuuksia eri puolella maata. Koulutusmateriaalia ja ohjeistusta uhrien tunnistamisen kehittämiseksi on eri viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen kouluttajien käytettävissä verkkosivuilla. Ihmiskaupan uhreja ei pidätetä eikä oteta säilöön (jollei pidätykselle tai säilönotolle ole muita painavia syitä).

Rajavartiolaitoksen koulutuksessa erityistä huomiota kiinnitetään toimenpiteiden kohteena olevien henkilöiden perusoikeuksiin ja ihmisoikeuksiin. Raja- ja merivartiokoulun koulutusohjelmissa ihmis- ja perusoikeudet (mukaan lukien kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kieltö) ovat pakollinen osa opintoja. Lisäksi esim. rajavartijoiden koulutuksessa pyritään antamaan kattava kuva ihmiskaupan eri

muodoista ja tunnusmerkeistä sekä riski-indikaattoreista, jotka helpottavat ihmiskaupan uhrien tunnistamista. (Ks. myös vastaus ihmiskauppaa koskevaan kysymykseen 11.)

Vankeinhoidon alalletulokoulutuksessa kidutuksen ja muun epäinhimillisen kohtelun merkkien tunnistamistaidot eivät ole erillinen opintojakso, vaan niitä käsitellään vartijan ammatillisen kelpoisuuden antavassa vankeinhoidon perustutkinnossa osana muuta opetusta kolmella opintojaksolla, jotka yhteensä muodostavat n. 20 % tutkinnon koko laajuudesta (80 etcs). Näiden opintojaksojen tavoitteena on mm., että koulutettava ymmärtää vankilayhteisöön vaikuttavaa dynamiikkaa ja osaa olla vuorovaikutuksessa eri kulttuuritaustoista tulevien vankien kanssa ja tunnistaa vangin psyykkisiä kriisejä.

Opetuksesta vastaa Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen (RSKK) vakituiset pedagogisen koulutuksen saaneet ja ammattialueeseen perehtyneet opettajat. Jokainen vankeinhoidon perustutkinnon läpikäynyt saa edellä kuvatun koulutuksen samansisältöisenä.

Annettu opetus arvioidaan opintojaksojen jälkeen annetuilla palautteilla ja työnantajilta ja työpaikoilta vuosittain kerättävillä palautteilla. Vuoden 2010 työelämäpalautteesta on sovittu RSKK:n tulossopimuksessa. Annettu palaute koskee vartijoiden vuorovaikutus-taitoja ja vangin tuntemusta yleisesti. Taitoja tunnistaa kidutuksen merkkejä ja kohdata erityisen haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä ei tällä hetkellä arvioida erikseen.

11 artikla

14. Valtiolta pyydetään yksityiskohtaiset tilastotiedot vankien välillä esiintyvistä väkivallasta, mukaan lukien seksuaalinen väkivalta, sekä toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt tällaisen väkivallan ehkäisemistä ja vähentämistä koskevien toimintasuunnitelmien kehittämiseksi ja täytäntöönpanemiseksi, CPT:n suositusten mukaisesti.

Henkilökunta suljetuissa vankiloissa ja avovankiloissa valvoo vankeja eri tavoin. Käytettävissä on videovalvonta, välitön henkilökohtainen valvonta sekä vankitiedustelu. Näillä keinoilla saadaan tietoa väkivallan estämistä ja vähentämistä varten. Suljetuissa vankiloissa on erillisiä osastoja niitä vankeja varten, jotka haluavat omasta pyynnöstään asua erillään.

Vankien keskinäinen väkivalta on useimmiten piilorikollisuutta, minkä vuoksi se ei ilmene kurinpitotilastoista. Vankeinhoidossa terveydenhuoltohenkilökunta kuitenkin kerää tilastoa tapauksista, joiden epäillään aiheutuneen vankien välisestä väkivallasta. Terveydenhuollon tilasto, jossa on esitetty vankilan terveydenhuollon tietoon tulleet vankien keskinäisestä väkivallasta aiheutuneiksi epäillyt tapahtumat, on tämän raportin liitteenä nro. 9.. Viime vuosina tapauksia on ollut yhteensä noin 60 vuosittain. Tapausten määrä on huomattavasti vähentynyt vuosien 2002–2006 luvuista.

Apulaisoikeusasiamies otti vankilaan suorittamansa tarkastuksen perusteella omana aloitteena tutkittavaksi valvottiinko vankilassa nais- ja miesvankien yhdessä työskentelyä riittävästi väitetyyn seksuaalisen häirinnän estämiseksi. Asiaa selvittäessä ei saatu näyttöä naisvankien seksuaalisesta häirinnästä työtoimintojen aikana. Vankilaa kehoitettiin kuitenkin lisäämään vankien valvontaa ja pitämään käyttäytymistä koskevat säännöt työpaikalla vankien nähtävillä. Asian selvittämiseksi vankilan naisvangeille suoritetussa kyselyssä ilmoitettiin kahdesta muusta kuin työtoimintaan liittyvästä tilanteesta, joissa vanki oli kokenut seksuaalista häirintää. Tämän vuoksi apulaisoikeusasiamies korosti vankilan velvollisuutta huolehtia siitä, ettei kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan vankilan tulee kaikin käytettävissään olevin keinoin pyrkiä estämään ennalta kaikenlainen seksuaalinen häirintä ja puuttua ilmi tulleisiin tapauksiin. (8.9.2009, dnro 3095/2/07)

Rikosseuraamuslaitoksen sisäinen tarkastus tulee vuoden 2010 syksyllä tekemään toisia vankeja pelkäävistä vangeista peruskartoituksen, jonka tulosten pohjalta Rikosseuraamuslaitos suunnittelee pitkän tähtäimen toimenpiteitä väkivaltatapausten vähentämiseksi.

15. Valtion vastauksessa komitean päätelmiin ja suosituksiin hallitus indikoi, vastauksena komitean huoleen eräissä vankiloissa käytettävistä paljuselleistä, että vuonna 2010 olisi edelleen käytössä noin 490 selliä ilman wc-tiloja. Onko valtio ryhtynyt lisätoimiin CPT:n suosituksesta, joka koski paljuselleistä luopumista? Vastaukseen tulisi sisällyttää myös raportoijan seurantakirjeessään pyytämät tiedot tutkimusmenetelmistä, joita käytettiin selvityksessä, jonka mukaan osa vangeista ei halunnut selliinsä vaihtoehtoisesti kemiallista wc:tä, sekä ajantasaiset tiedot Riihimäen vankilan remontista, jonka oli määrä valmistua vuonna 2006, samoin kuin tiedot Lounais-Suomen vankilasta, joka oli tarkoitus avata vuoden 2007 jälkipuoliskolla.

Toukokuun 31 päivänä 2010 sellejä, joiden varusteluun ei kuulu wc-tiloja, oli käytössä kaikkiaan 222, joista 73 Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella Helsingin vankilan Läntisessä sellirakennuksessa, 123

on Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella Hämeenlinnan vankilassa (miehillä 42 ja naisilla 81) sekä 26 Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueella Mikkelin vankilassa ja Kuopion vankilassa.

Helsingin vankilan Pohjoisen sellirakennuksen 60 paljuselliä poistettiin käytöstä 31.5.2010 alkaen, kun sellirakennuksen 78 vankipaikasta suljettiin 66, joista 60 on paljuselliä. Samassa yhteydessä Konnunsuon vankilasta poistettiin käytöstä 31 vankipaikkaa, joista 27 oli paljusellipaikkoja. Konnunsuon vankilassa on tällä hetkellä 78 vankipaikkaa, joissa kaikissa on wc-tila sellin yhteydessä.

Kuopion vankilan 29 paljusellipaikkaa poistuvat käytöstä 31.7.2010 alkaen, kun vankilarakennus tyhjenetään perusparannusta varten. Mikkelin 26 paljusellipaikkaa poistuvat käytöstä, kun vankilarakennus tyhjenetään perusparannusta varten todennäköisesti vuoden 2011 alkupuolella.

Tavoitteena on, että Helsingin vankilan Läntisen sellirakennuksen perusparannus olisi valmis vuoteen 2015 mennessä. Oikeusministeriö määräsi 23.6.2010 rikosseuraamusviraston jatkamaan Hämeenlinnan vankilan korjaamissuunnitelmien laatimista siten, että vankilassa olisi 112 suljettua vankipaikkaa naisille nykyisessä vankilasairaalarakennuksessa ja n. 130 suljettua vankipaikkaa miehille.

Vankilasairaala tulee saamaan korjatut tilat ja toimistot nykyisestä vankilarakennuksesta. Suunnittelu on siis aloitettu 2010. Lopulliset korjauspäätökset tehdään rikosseuraamusviraston oikeusministeriölle em. pohjalta esitettävien suunnitelmien perustalta.

Helsingin vankilassa ja Hämeenlinnan vankilassa vankeja päästetään ns. paljuselleistä tarvittaessa 24 h/vrk osastoilla oleviin wc-tiloihin, joten käytäntö on ihmisoikeusvalvontaelimien suositusten mukainen.

Kysymyksessä kysyttiin myös, miten selvitettiin vankien haluttomuus käyttää kemiallista wc:tä. Vangeille tarjottiin tätä vaihtoehtoa Helsingin vankilassa 2000-luvun alussa. Vangit opastettiin kemiallisen wc:n käyttöön ja puhdistukseen ja heille annettiin laitteet koekäyttöön. Vangit totesivat varsin pian laitteiden huollon ja puhdistuksen siinä määrin työlääksi, että he ilmoittivat käyttävänsä mieluummin vanhoja paljuja. Vankien pyynnöstä tarpeettomat kemialliset wc-istuimet poistettiin selleistä. Kemiallisia wc-istuinta tarjotaan aina uusille vangeille, mutta tällä hetkellä niitä on käytössä alle 10, koska vangit eivät niitä halua.

16. Valtiolta pyydetään tiedot rikosseuraamuslaitoksen valmisteleman vankiloiden tasa-arvosuunnitelman sisällöstä ja täytäntöönpanosta, sekä aloitteesta, jonka romaniasioiden neuvottelukunta ja romanien koulutusyksikkö teki rikosseuraamuslaitokselle, mukaan lukien tarkemmat yksityiskohdat aloitteesta ja sen täytäntöönpanon aikataulusta.

Suomessa vankien työ- ja toiminta, mukaan lukien koulutus, kuuluu oikeusministeriön alaisuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön alaiset koulutuksen järjestäjät ovat koulutuspalvelujen tarjoajina. Opetus- ja kulttuuriministeriön johdolla on laadittu vankien ammatillisen koulutuksen kehittämisen toimeenpanosuunnitelma, joka valmistui vuoden 2008 lopulla. Vangeille tarjottavan ammatillisen koulutuksen määrä on viime vuosina lisääntynyt. Toimeenpanosuunnitelman mukaisesti Opetushallitus järjestää vuosittain vankilakoulutuksen ajankohtaisista asioista koulutuspäivän vangeille koulutusta järjestäville tahoille sekä vankiloiden henkilöstölle. Opetushallituksen romaniväestön koulutusryhmä on vuosittain tukenut romanivankien opetusta myöntämällä vankiloille määrärahaa romanivankien opetuksen järjestämiseen. Määräraha on tarkoitettu käytettäväksi ensisijaisesti romanikielen ja -kulttuurin opetukseen sekä perusopetuksen oppiaineiden opetukseen. Vuonna 2010 Opetushallitus myönsi määrärahaa viidelle vankilalle yhteensä 15 000 euroa. Painopistealueena vuonna 2010 on ollut erityisesti romanikielen opetus.

Rikosseuraamuslaitoksen yhdenvertaisuussuunnitelma hyväksyttiin vuonna 2006 ja se velvoittaa Rikosseuraamuslaitoksen kaikkia yksiköjä. Suunnitelman toteuttamista seurataan säännöllisesti, erityisesti tarkastellaan etnisten ryhmien osallistumista toimintoihin. Lisäksi romanivankien ja muiden vähemmistöön kuuluvien vankien tilanne selvitetään keskushallintoyksikön tekemien vankilatarkastusten yhteydessä. Rikosseuraamusalan henkilökunnan perusopetuksessa, täydennyskoulutuksessa ja ammattikorkeakoulutuksessa on tarkoitus lisätä monikulttuurisuusasioista koulutusta.

Yhdenvertaisuutta on pyritty edistämään monilla tavoilla. Keskushallintoyksikkö järjesti toukokuussa 2009 monikulttuurisuuspäivät. Vankiloissa järjestetään romaniopetusta. Keskushallintoyksikkö tekee yhteistyötä romanijärjestöjen kanssa. Rahoitusta on saatu kolmen vuoden hankkeeseen, jossa parannetaan naisromanivankien tilanteen selvittämistä sekä palveluohjausta kahden työntekijän työpanoksella.

Vähemmistövaltuutetun toimiston pyynnöstä Rikosseuraamusvirasto teki vuonna 2009 seurannan, jonka perusteella selvitettiin erillään asutettujen romani- ja ulkomaalaisvankien tilannetta vankiloissa.

Kyselyajan-jaksolla vankiloissa oli arviolta 200 romanivankia ja 360 ulkomaalaista vankia. Romanivankien määrä perustuu arvioihin, sillä Suomen lainsäädäntö ei salli tilastojen laatimista etnisen alkuperän perusteella. Vähemmistöihin kuuluvien vankien tilanne vaihtelee vankiloiden koosta, toiminta-ajatuksista, vankirakenteesta ja maantieteellisestä sijainnista johtuen hyvin paljon.

Avolaitoksissa tilanne on paras. Suurissa suljetuissa vankiloissa romanit saattavat joutua painostuksen vuoksi hakeutumaan suljetulle osastolle. Suurimpana yksittäisenä syynä erillään asuttamiseen on rasistinen vankiyhteisö, joka ei hyväksy ihonväriltään poikkeavia yhteisönsä. Tilanteet ovat hankalia, koska vangit eivät suoraan kerro asiasta. Asenteisiin on hyvin vaikea vaikuttaa, mutta kaikkiin esiintyneisiin tapahtumiin, joista saadaan tietoa, puututaan. Tämä edellyttää henkilökunnan koulutusta. Myös suljettujen osastojen käyttö on perusteltua vankien turvallisuuden takaamiseksi joissakin tapauksissa.

Keväällä 2010 rikosseuraamuslaitos laati katsauksen alueellisten johtajien, arviointikeskusten johtajien ja vankilanjohtajien piirissä etnisestä yhdenvertaisuudesta. Romani- ja ulkomaalaisten vankien lukumäärät arvioitiin samaksi kuin vuonna 2009. Suurin osa romani- ja ulkomaalaisista vangeista oli sijoitettu tavallisille vankiosastoille, missä he voivat osallistua myös tavanomaisiin toimintoihin. Eri vankiloilla on hyvin erilaiset toimintomallit suljetuilla osastoilla. Romanivankien lukumäärä avoimissa laitoksissa vastaa valtaväestöä edustavien vankien suhteellista osuutta, mutta sen sijaan ulkomaalaisten vankien lukumäärä vastaa suhteessa vain puolta valtaväestöä edustavista. Katsaus osoitti, että yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisen jälkeen etnisten vähemmistöjen tilanne on parantunut jossain paikoin ja huonontunut toisissa paikoin. Tilanne oli pysynyt käytännöllisesti muuttumattomana noin puolessa vankiloista.

Etnisiin ryhmiin kuuluvien toimintoihin osallistumisessa on myös jonkin verran eroja suurten suljettujen vankiloiden kesken. Osastoinnilla, päiväjärjestyksillä ja toimintojen järjestämisellä suljetulla osastolla on parannettu osallistumismahdollisuuksia.

Tulevaisuudessa etnisen yhdenvertaisuuden toteutumista tullaan arvioimaan säännöllisesti.

17. Valtiolta pyydetään yksityiskohtaiset tiedot eräiden vankiloiden yliasutuksesta sekä toimenpiteistä, joihin tilanteen korjaamiseksi on ryhdytty. Näihin tietoihin tulisi sisältyä tilastotiedot sukupuolen, iän ja etnisen alkuperän mukaisesti luokiteltuna, vankien lukumäärästä sekä vankipaikkojen käyttöasteesta.

Suomen vankiloissa yliasutustilanne koskee muutamia vankiloita. Kesäkuun 1. päivänä 2010 vankitiloja oli yhteensä 3 207, joista 248 oli tarkoitettu naisvangeille. Samana päivänä vankeja oli vankiloiden kirjoissa yhteensä 3 234. Vankiloiden kirjoissa olevista oli aikaistettuun ehdonalaiseen vapauteen eli valvottuun koevapauteen sijoitettuja vankeja yhteensä 79. Vankiloissa oli 1.6.2010 paikalla yhteensä 3 155.

Vaikka vankipaikat ja vankimäärä ovat kokonaisuutena tarkastellen tällä hetkellä varsin tasapainossa, yliasutusta esiintyy muutamissa vankiloissa sen vuoksi, etteivät paikat ole alueellisesti tasaisesti jakaantuneet. Naisvangeille tarkoitetuissa tiloissa ei ole viime vuosina ollut yliasutusta

Seuraavia suljetuissa vankiloita oli 1.2.2010 jonkin verran yliasutusta:

Vantaan vankila (paikkoja 166, vankeja 206)
 Keravan vankila (paikkoja 95, vankeja 100)
 Riihimäen vankila (paikkoja 223, vankeja 243)
 Mikkelin vankila (paikkoja 56, vankeja 74)
 Kuopion vankila (paikkoja 50, vankeja 60)
 Pyhäselän vankila (paikkoja 87, vankeja 95)
 Kylmäkosken vankila (paikkoja 113, vankeja 138)
 Vaasan vankila (paikkoja 64, vankeja 95)
 Turun vankila (paikkoja 255, vankeja 363).

Vantaan, Turun ja Vaasan vankiloita lukuun ottamatta vankiloiden yliasutus on varsin lievää. Yliasutustilanteessa vankeja sijoitetaan Länsi-Suomen alueella ensisijaisesti uuteen Turun vankilaan, koska sen sellit ovat pinta-alaltaan 10 m² ja niissä on wc- ja suihkutilat.

Asuinhuoneita koskevia rakennusmääräyksiä sovelletaan myös vankiloiden selleihin. Rakennuslain nojalla annetun rakennusmääräyskokoelman (RakMk G1-21256) mukaan asuinhuoneen tulee olla

vähintään 7 m², mihin myös rikosseuraamuslaitoksen ohjeistus vankilan asuinhuoneita määriteltäessä perustuu (uudisrakennettaessa tai vanhoja vankiloita peruskorjattaessa tavoite yhden hengen sellin osalta on kuitenkin 10 m²). Rikosseuraamuslaitoksen määräyksen (24/011/2006) mukaan useamman kuin yhden hengen sellissä tulee olla tilaa vähintään 5,5 m² henkilöä kohden (tavoite kuitenkin esim. kahden hengen asuinhuoneessa on 13 m²).

Vankien sijoittamisesta vastaavat arviointikeskusten (ennen 1.1.2010 sijoittajayksiköiden) johtajat, jotka tarkkailevat vankipaikkatilannetta omilla alueillaan. Myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö tarkkailee vankiloiden vankipaikkojen riittävyyttä ja tekee tarvittaessa ehdotuksia vankimäärän tasoittamiseksi. Vankeuslain 6 luvun 6 §:n 2 mom. perusteella alueiden käyttöasteen tasoittamiseksi tapahtuvasta vangin siirtämisestä voi päättää myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö.

Vankilukua on pyritty hallitsemaan lainsäädäntömuutoksilla. Mahdollisuus aikaistettuun ehdonalaiseen vapauteen eli valvottuun koevapauteen otettiin käyttöön vuonna 2006. Sakon muuntorangaistuksen käyttöä rajoitettiin viimeksi vuonna 2008. Sakkovankien määrä vankiloissa on muutamassa vuodessa puolittunut.

Parhailaan eduskunnassa käsitellään valvontarangaistusta koskevaa lainsäädäntöä (HE 17/2010 vp), jonka on tarkoitus tulla voimaan vuonna 2011. Valvontarangaistus kärsittäisiin vankilan ulkopuolella ja vankia valvottaisiin teknisin/elektronisin sekä muilla keinoilla. Kyseessä on elektroninen valvonta ja valvonta tuomio. Valvontarangaistuksen odotetaan lähivuosina vähentävän päivittäistä vankilukua noin 130 vangilla. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on myös lisätä vankeusrangaistusten täytäntöönpanoa avolaitoksissa. Etelä-Suomeen on tarkoitus perustaa uusia avolaitospaikkoja. Tavoitteena on myös perustaa kaikille kolmelle rikosseuraamusalueelle vapauttamisyksiköitä.

12, 13 ja 14 artikla

18. Valtiolta pyydetään tiedot, mukaan lukien tilastotiedot, kidutukseen ja epäasialliseen kohteluun liittyvistä valituksista, jotka on tehty edellisen raportin antamisen jälkeen, niitä koskevasta tutkinnasta, syytetoimista ja oikeudenkäynnin tuloksista sekä rikosoikeudenkäynnin että kurinpitomenettelyjen osalta, sekä uhrien kuntouttamisesta ja heille maksetuista korvauksista. Nämä tiedot tulisi luokitella valittajien sukupuolen, iän ja etnisen alkuperän mukaan.

Vuoden 2009 loppuun saakka Suomen rikoslaissa ei käytetty kidutuksen tai epäinhimillisen kohtelun nimikkeitä, vaan sen kaltaiset rikokset tulivat rangaistavaksi pahoinpitelynä tai törkeänä pahoinpitelynä. Kuten edellä kysymyksen 2 yhteydessä selostetaan, kidutus omana rikosnimikkeenään on tullut rikoslakiin 1.1.2010, jolloin sitä koskeva lainmuutos tuli voimaan. Näin ollen sitä aiemmalta ajalta ei ole mahdollista saada tilastotietoa syyteharkinnassa olleista teoista, jotka täyttäisivät nykyisen kidutuksen tunnusmerkistön. Hallituksen tietojen mukaan edellisen määräaikaisraportin jälkeen ei ole tehty kanteluja kidutuksesta, johon olisi syyllistytty pidettäessä henkilöä poliisin säilössä.

Aika ajoin esiintyy väitteitä erityisesti poliisin epäasiallisesta toiminnasta, mutta tilastotietoa ei ole, miltä osin näissä kysymys olisi ollut kidutuksen tunnusmerkistön täyttävistä teoista. Syyteharkintavaiheeseen saakka ei ole yltänyt tällaisia tekoja.

Poliisin toiminnasta on tehty vuosittain noin 600–700 kantelua. Vuonna 2009 tehtiin lisäksi eduskunnan oikeusasiamiehelle 647 ja oikeuskanslerille 283 poliisia koskevaa kantelua. Nämä luvut sisältävät kaikenlaiset kantelut, ja vain murto-osassa niistä väitetään poliisin syyllistyneen epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun. Tavallisin kanteluperuste on ollut rikoksen esitutinnan tai tutkimattajättämispäätöksen viivästyminen.

Vuosittain tehdään vain muutama kantelu epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta poliisivankiloissa, ja nämä tapaukset tutkitaan perusteellisesti.

Joitakin kanteluita tehdään vuosittain poliisin pidätystilojen osalta siitä, että säilössä pidetty henkilö ei ole katsonut saaneensa käyttää suihkua riittävän usein, ei ole saanut tavata vierailijoita riittävän usein tai ulkoilutoiminta ei ole vastannut hänen toiveitaan. Nämä kantelut on useimmiten todettu perusteettomiksi tutkinnan kuluessa eivätkä ole johtaneet jatkotoimenpiteisiin.

Ajoittain kanteluita tehdään voimankäyttöön liittyvistä tilanteista. Useimmissa tapauksissa nämä kantelut koskevat väitettyä liiallista voimankäyttöä poliisin toimesta.

Kun poliisia epäillään epäinhimillisestä kohtelusta (tai mistä tahansa rikoksesta), tutkinnanjohtajana on erikoistunut syyttäjä, ja tutkijat tulevat muusta kuin siitä poliisipiiristä, jossa epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua väitetään harjoitetun. Jos tutkinnassa saadaan näyttöä epäinhimillisestä tai halventavasta kohtelusta, asia pannaan vireille tuomioistuimessa. Tuomioistuimet ovat kuitenkin antaneet vain muutamia tuomioita tällaisissa asioissa, ja useimmissa tapauksissa rangaistukseksi on määrätty sakkoa. Useimmiten kantelut ovat koskeneet poliisin liiallista voimakeinojen käyttöä.

Yksi selkeä epäinhimillisen kohtelun tapaus on kuitenkin todettu Helsingin poliisilaitoksen pidätystiloissa (poliisivankilassa) vuonna 2006. Kaksi vanginvartijaa pahoinpiteli rikoksesta epäiltyä, poliisin säilössä pidettyä ulkomaalaismiestä. Pahoinpitely oli nähtävissä automaattisesti tallentuneesta videomonitorin kuvasta. Poliisi käynnisti välittömästi asian esitutkinnan, ja tapaus saatettiin julkisuuteen. Molemmat vartijat pidätettiin virasta. Myöhemmin heidät erotettiin virastaan, ja Helsingin kärjäoikeus tuomitsi toisen heistä 80 päiväksi ehdolliseen vankeuteen ja sakkoihin. Toisen vartijan todettiin syyllistyneen virkavirheeseen mutta ei epäiltyyn rikokseen, joten hänet vapautettiin syytteestä. Tuomiosta valitettiin Helsingin hovioikeuteen, joka vahvisti kärjäoikeuden tuomion vuonna 2008. Hovioikeuden tuomio on lainvoimainen.

Siltä osin kuin kyse on perusteettomasta vapaudenriistosta, vapautensa menettäneillä on oikeus korvaukseen syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista maksettavasta korvauksesta annetun lain (422/1974) nojalla. Korvauksella hyvitetään aiheutuneita kuluja, tulon tai muiden etujen menetyksiä sekä henkistä kärsimystä. Vuonna 2009 Valtiokonttori maksoi yhteensä 750,000 euroa korvausta 400:lle vapautensa menettäneelle henkilölle, jotka todettiin myöhemmin syyttömiksi.

Korvauslain 1 §:ssä määritellään korvauksen saannin edellytykset seuraavasti:

”1 § (14.4.1989/344)

Rikoksesta epäiltynä pidätetyllä tai vangitulla on oikeus saada vapauden menetyksen johdosta valtiolta korvaus, jos:

- 1) esitutkinta lopetetaan nostamatta syytettä;
- 2) syyte jätetään sikseen tai hylätään;
- 3) hänen on todettu syyllistyneen rikokseen, mutta on ilmeistä, että tämän syyksilukemisen perusteella häntä ei olisi voitu pidättää tai vangita; tai

4) pidättämiseen tai vangitsemiseen ei ole ollut laillisia edellytyksiä.

Oikeutta korvaukseen ei ole, ellei vapaudenmenetys ole kestänyt yhtä vuorokautta kauemmin.”

.Allaolevassa taulukossa nro. 2 on tilastotietoja 2002-2010 haetuista ja maksetuista korvauksista.

Taulukko nro. 2.

Vuosi	Hakemusten määrä	Maksetut korvaukset/ €
2002	441	962 000
2003	420	750 000
2004	413	969 000
2005	380	832 000
2006	390	945 000
2007	385	720 000
2008	417	730 000
2009	400	749 000
2010 (1.1.-31.7.2010)	275	685 000

Puolustusvoimissa kootaan sotilasrikosasioiden osalta vuosittain sotilasrikos- ja seuraamustilastot sekä tilastot varusmiesten ja palkatun henkilöstön tekemistä kanteluista. Tämän raportin kattamalla ajanjaksolla puolustusvoimissa ei ole kidutuksen osalta ollut yhtään epäiltyä, tutkittua, syytettyä tai ratkaistua tapausta eikä päätöksiä, joissa puolustusvoimiin kuuluvan henkilön olisi todettu syyllistyneen tällaiseen kohteluun.

Epäinhimillisen kohtelun osalta voidaan todeta, että esimiesaseman väärinkäyttäminen on Suomessa kriminalisoitu rikoslain 45 luvun 16 §:ssä sotilasrikoksena. Vuonna 2009 puolustusvoimissa oli 18 esimiesaseman väärinkäyttämistä koskevaa tapausta, vuosina 2008 and 2007 tällaisia tapauksia oli 17 ja vuonna 2006 oli 46 tapausta. Näiden rikosten määrä on alle prosentti sotilasrikosten kokonaismäärästä. Esimiesaseman väärinkäyttämistä koskevat tapaukset ovat pohjimmiltaan hyvin samankaltaisia ja käsittävät pääasiassa joko erilaisten palvelukseen kuulumattomien tai rangaistusluonteisten tehtävien suorittamisen määräämistä tai erilaisten komentojen antamista, kuten juoksuttamista, tai epäasiallista kielenkäyttöä tai huutamista. Varsin usein tapaukset ajoittuivat ilta-aikaan ja epäasialliseen toimintaan syyllistyi useimmiten varusmiesjohtaja. Esitutkinta-aineistojen perusteella voitiin todeta, että tapausten

oikeudellinen arviointi oli ollut tarkastelluissa joukko-osastoissa varsin samankaltaista ja asianmukaisesti toteutettua. Edelleen ilmeni, että tapahtuman tultua yksikön henkilökunnan ja kurinpitoesimiehen tietoisuuteen, siihen oli välittömästi puututtu. Selvitys ei antanut aihetta olettaa, että puolustusvoimissa olisi ollut laajamittaisempaa tai organisoidumpaa simputusperinnettä. Puolustusvoimat myös suhtautuu simputukseen, kiusaamiseen ja muuhun epäasialliseen toimintaan jyrkän kielteisesti.

Oikeusasiamies ei ole vuosina 2002 – 2009 tutkimissaan asioissa tai tekemillään tarkastuksilla havainnut merkkejä kidutuksesta. Huonon kohtelun (ill-treatment) osalta oikeusasiamiehen toiminnassa mahdollisesti havaittava yleissopimuksen piiriin kuuluva kohtelu tai rangaistus tulee yleisimmin esiin vapauden menetyksen tai laitokseen sijoittamisen yhteydessä.

Oikeusasiamies on vuonna 2004 määrännyt nostettavaksi kaksi vapautensa menettäneen tai laitokseen sijoitetun kohteluun liittyvää syytettä. Muutoin oikeusasiamiehen tietoon ei kanteluiden tai tarkastushavaintojen perusteella ole vuosina 2002 – 2009 tullut sellaista sopimuksen soveltamisalaan kuuluvaa huonoksi kohteluksi luettavaa viranomaismenettelyä, jonka perusteella olisi ollut aihetta määrätä nostettavaksi rikossyyte.

Vakavan huonon kohtelun kyseessä ollessa, esimerkiksi jos viranomaisen epäillään virkatehtäväänsä hoitaessaan syyllistyneen liialliseen voimankäyttöön, Suomen oikeusjärjestelmässä tarkoituksenmukaisin ja tehokkain menettelytapa on tehdä tutkintapyyntö poliisille, ei kantelua oikeusasiamiehelle. Poliisin suorittaman esitutkinnan kautta asia voi edetä virallisen syyttäjän syyteharkintaan ja rikosoikeudenkäyntiin, jonka yhteydessä asianomistajalla on mahdollisuus myös vaatia vahingonkorvausta. Oikeusasiamies ei voi määrätä korvauksia maksettavaksi. Suljetuissa laitoksissa tai ainakin vankiloissa olevat ovat yleisesti ottaen hyvin tietoisia mahdollisuudesta tehdä tutkintapyyntö poliisille.

Oikeusasiamiehen kansliassa ei kerätä tilastotietoa sen perusteella, onko kantelussa kyse väitetystä huonosta kohtelusta tai onko viranomaisen oikeusasiamiehen ratkaisussa katsottu syyllistyneen tällaiseen menettelyyn. Kantelujen ja omien aloitteiden ryhmittely ja tilastointi tapahtuu sen mukaan, minkä viranomaisen toiminnasta on kyse, eikä sen mukaan millaisesta oikeuden loukkauksesta on kyse. Tilastotiedoista käy lisäksi ilmi, kuinka suuri osuus annetuista ratkaisuista on johtanut oikeusasiamiehen toimenpiteeseen. Oikeusasiamiehelle tehtyjen kantelujen yhteydessä ei yleensä tule ilmi, mikä on kantelijan ikä tai etninen alkuperä. Kantelijoita ei tilastoida sukupuolen perusteella.

Toisessa edellä mainituista tapauksista, joka johti syytemääräykseen, oli kyse vajaavaltaisen potilaan oikeudesta henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Psykiatrisessa sairaalassa hoidettavana olleen vajaavaltaisen henkilön hampaita hoidettiin hänen psyykkisen tilansa takia nukutuksessa. Erikoishammaslääkäri poisti nukutuksessa kaikki hampaat kuulematta potilaan laillista edustajaa tai lähiomaista ja ilman tällaisen henkilön suostumusta. Oikeusasiamies määräsi esitutkinnan toimitettavaksi ja esitutkinnan jälkeen pyysi valtiosyyttäjän nostamaan syytteen erikoishammaslääkärää vastaan tuottamuksellisesta virkavelvollisuuden rikkomisesta. Syytemääräyksen mukaan erikoishammaslääkäri oli virkaansa toimittaessaan huolimattomuudestaan tai varomattomuudestaan jättänyt täyttämättä virkatoiminnassa noudatettaviin säännöksiin perustuvan virkavelvollisuutensa poistaessaan potilaalta kaikki hampaat kuulematta tämän laillista edustajaa tai lähiomaista ja saamatta toimenpiteeseen tällaisen henkilön suostumusta (ratkaisu 16.9.2004, 2447/2/04). Erikoishammaslääkäri tuomittiin tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisesta varoitukseen ja sairaanhoitopiiri hänen työnantajanaan veloitettiin maksamaan potilaalle korvauksia kivusta ja särystä, pysyvästä viasta ja haitasta sekä pysyvästä kosmeettisesta haitasta (Vaasan käräjäoikeus 9.2.2005, R 04/894).

Uhrien kuntoutuksen osalta sosiaali- ja terveysministeriö teetti vuonna 2005 selvityksen maahanmuuttajien mielenterveyspalvelujen tarpeesta ja saatavuudesta (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja 2005:3). Yhtenä selvityksen kohteena oli kidutuksen uhrien pääsy hoitoon. Selvitys osoitti, että kidutuksen uhrit ovat eri asemassa eri puolilla Suomea. Lisäksi ilmeni, että Istanbulin pöytäkirjan mukaisen lääkärintodistuksen saavat henkilöt ovat eri asemassa kuin ne henkilöt, jotka eivät pysty hakeutumaan tai tahdo hakeutua hoitoon.

Selvityksestä annetussa raportissa suositetaan, että kaikille turvapaikanhakijoille olisi tarvittaessa taattava pääsy hoitoon erityisyksiköihin, kuten Suomessa toimiviin kidutuksen uhrien kuntoutusyksiköihin. Lisäksi suositetaan alueellisen tasa-arvon toteuttamiseksi, että tuetaan ja perustetaan traumatisoituneiden henkilöiden hoitoon tarkoitettuja paikallis- ja alueyksiköitä.

Vuonna 2006 sosiaali- ja terveysministeriö antoi asetuksen erityistason sairaanhoidon järjestämisestä ja keskittämisestä (767/2006). Kunta- ja palvelurakennemuutuksesta annetun lain (169/2007) 6 §:ssä säädetään erityistason sairaanhoidon toimenpiteistä: "Osa erityistason sairaanhoitoon kuuluvista toimenpiteistä ja hoidoista keskitetään valtakunnallisesti joillekin erityisvastuualueille. Eduskunnalle antamista varten valmistellaan hallituksen esitys erikoissairaanhoitolain muuttamisesta siten, että valtioneuvoston asetuksella säädetään, mitkä tutkimukset, toimenpiteet ja hoidot kuuluvat erityistason sairaanhoitoon, sekä siitä, mitkä näistä keskitetään valtakunnallisesti." Kunta- ja

palvelurakennemuutoksesta annetun lain 6 §:ssä säädetyt järjestelyt on pantava täytäntöön 31. päivään joulukuuta 2012 mennessä.

Suomessa päävastuu kidutuksen uhrien kuntouttamisesta on kahdella yksiköllä. Ne arvioivat, hoitavat ja kuntouttavat Suomessa asuvia traumatisoituneita pakolaisia ja turvapaikanhakijoita sekä heidän perheenjäseniään. Menetelminä käytetään psykiatrista hoitoa, psykoterapiaa, fysioterapiaa ja ryhmäkuntoutusta. Edellytyksenä tällaiseen hoitoon pääsemiselle on kidutuksen kokeminen tai vastaava traumatisoituminen.

Kidutuksen uhrien kuntouttaminen on moniammatillista toimintaa ja perustuu aina kokonaisvaltaiseen arvioon yksittäisen asiakkaan tilanteesta. Suomessa toimivat kidutuksen uhrien kuntoutuskeskukset osallistuvat kansallisina osaamiskeskuksina myös sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattihenkilöiden, järjestöjen ja viranomaisten kouluttamiseen ja työnohjaukseen.

Molemmat Suomessa toimivat kidutuksen uhrien kuntoutuskeskukset saavat rahallista tukea Raha-automaattiyhdistykseltä. Helsingin diakonissalaitoksen yhteydessä toimiva Kidutettujen kuntoutuskeskus saa yhdistykseltä toimintamäärärahoja. Oulun diakonissalaitoksen palveluja kidutuksen uhreille tuetaan hankerahoituksella. Molempien yksiköiden rahoituksesta sovitaan lyhyeksi määräajaksi kerrallaan, sillä niiden toiminta ei ole lakisääteistä.

Erityistason sairaanhoidon järjestämistä ja keskittämistä koskevaa lainsäädäntöä uudistetaan kevään 2011 kuluessa. Tässä yhteydessä sosiaali- ja terveysministeriö harkitsee keinoja turvata kuntoutuspalvelujen pitkäaikainen julkinen rahoitus, jotta julkinen terveydenhuolto voi kantaa päävastuun kidutuksen uhrien kuntouttamisesta.

15 artikla

19. Valtiota pyydetään selostamaan käytäntö, joka liittyy kieltoon käyttää kidutuksen avulla saatua lausuntoa todisteena. Valtiota pyydetään myös antamaan tiedot tapauksista, joissa kyseessä olevia säännöksiä on sovellettu.

Suomen rikosprosessioikeus perustuu vapaaseen todisteiden harkintaan. Laissamme ei ole todisteiden hyödyntämiskieltoja, ei myöskään kieltoa käyttää kidutuksella saatuja lausuntoja todisteina.

Syyttäjälaitoksessa ei ole myöskään annettu ohjeita tai määräyksiä, joissa käsiteltäisiin kidutuksen avulla saadun todistusaineiston hyödyntämistä. Erityistä ohjeistusta ei ole pidetty tarpeellisena, koska lähtökohtana on pidettävä, ettei syyttäjä käytä tietensä esitutkintalain 24 §:n vastaisesti hankittua todistusaineistoa. Lukuun ottamatta edellä mainittua Ruandan joukkotuhontaan liittyvää tapausta, jossa käräjäoikeus hylkäsi kahden todistajan lausunnot, syyteharkinnassa ei ole ollut tapauksia, joissa oikeus olisi myöhemmin katsonut, että todistajan lausuntoja on saatu kidutuksen keinoin tai joissa tällaisia lausuntoja olisi käytetty tai edes tarjottu käytettäväksi oikeudenkäynnissä. Mainitussa tapauksessa käräjäoikeuden tuomio ei kuitenkaan ole lainvoimainen, koska asia on nyt vireillä hovioikeudessa. Asiaa on käsitelty edellä kysymykseen 12 annetussa vastauksessa.

16 artikla

20. Edellisissä loppupäätelmissään naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea oli edelleen huolestunut naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä, mukaan lukien perheväkivallan seurauksena surmansa saaneiden ja seksuaalista väkivaltaa kokeneiden korkea lukumäärä, kokonaisvaltaisen naisiin kohdistuvan väkivallan torjumista koskevan toimintasuunnitelman puuttumisesta sekä siitä, että valtion tasolla ei ole käytössä tehokasta institutionaalista toiminnan koordinoitua, valvontaa ja arviointia koskevaa mekanismia väkivallan ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Valtiota pyydetään antamaan yksityiskohtaiset tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt komitean suosituksen johdosta.

Hallituksen näkemyksen mukaan naisiin kohdistuva väkivalta on yksi syrjinnän muoto, joka ei sellaisenaan kuulu kidutuksen vastaisen yleissopimuksen soveltamisalaan eikä sellaisenaan täytä kidutuksen vastaisen yleissopimuksen tarkoittaman kidutuksen tunnusmerkkejä, jollei kyseessä ole viranomaisten toiminta. Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea (CEDAW-komitea) on pyytänyt Suomea toimittamaan kahden vuoden kuluessa (heinäkuuhun 2010 mennessä)

yksityiskohtaiset tiedot naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyvien suositusten täytäntöönpanosta. Suomi on toimittanut yksityiskohtaiset tiedot komitealle heinäkuussa 2010 (tämän raportin liite nro. 1).

Suomen hallitus on pyrkinyt ehkäisemään ja vähentämään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa erinäisin toimenpitein. Yleisenä toimenpiteenä hallitus on hyväksynyt 8. toukokuuta 2008 erityisen sisäisen turvallisuuden ohjelman, jossa asetetaan tavoitteet ja vahvistetaan toteutettavat toimet muun muassa seuraaville turvallisuuden osa-alueille:

- kodin, vapaa-ajan ja liikkumisen turvallisuuden parantaminen
- maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen turvallisuuden parantaminen
- väkivallan vähentäminen.

Väkivallan vähentäminen, perheväkivalta mukaan lukien, on siis yksi kansallisen turvallisuuden ohjelman keskeisimmistä tavoitteista.

Kansallinen toimintaohjelma lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi (2004-2007) tehosti paikallistason viranomaisten ja ammattihenkilöiden välistä yhteistyötä. Ohjelmassa pyrittiin luomaan järjestelmä väkivallan ehkäisemiseksi paikallistasolla, kehittämään yhteistyötä eri viranomaisten kesken ja varmistamaan perheväkivallan jatkuva ehkäiseminen erottamattomana osana kunnallista palvelujärjestelmää. Lähes jokaiseen kuntaan tai jokaiselle talousalueelle on nimetty lähisuhde- ja perheväkivalta-asioiden yhteyshenkilö.

Kansallisen toimintaohjelman perusteella sosiaali- ja terveysministeriö antoi vuonna 2008 yhteistyössä Suomen Kuntaliiton kanssa kunnille ensimmäiset suositukset lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemiseksi (*Tunnista, turvaa ja toimi. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:26*). Nämä suositukset eivät kuitenkaan ole oikeudellisesti sitovat, eikä kunnille ole annettu lisäresursseja. Sosiaalihuoltolakia (710/1982) ollaan uudistamassa, ja tässä yhteydessä otetaan huomioon perheväkivallan uhreille tarkoitetut tukipalvelut, mukaan lukien turvakodit.

Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn yhteensovittamisesta vastaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut ministeriöiden välisen työryhmän toimikaudeksi 1.4.2008–31.12.2011 keskustelemaan tähän väkivaltatyyppeihin liittyvistä kysymyksistä. Yksittäisistä naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisista ohjelmista ja hankkeista vastaavat ministeriöt ovat toteuttaneet niitä

joko itsenäisesti tai yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa. Palvelujen kehittäminen oli tärkeällä sijalla kansallisessa väkivallan torjuntatyössä jo hallituksen vuoden 1997 tasa-arvosuunnitelmassa.

Sosiaali- ja terveysministeriöllä on ollut merkittävä tehtävä sovitettaessa yhteen ja toteutettaessa toimia naisiin kohdistuvan perheväkivallan torjumiseksi. Ministeriöllä on erityinen tasa-arvoyksikkö, joka vastaa hallituksen tasa-arvopolitiikan ohjaamisesta ja yhteensovittamisesta, mukaan lukien naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäiseminen. Erityisesti lähisuhdeväkivaltaan ja perheväkivaltaan liittyvien asioiden yhteen sovittamiseksi sosiaali- ja terveysministeriö asetti keväällä 2008 ministeriöiden välisen työryhmän, jossa ovat edustettuina sosiaali- ja terveysministeriö, ulkoasiainministeriö, sisäasiainministeriö (poliisiosasto) sekä uusi poliisihallitus, opetushallitus ja Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämiskeskus (nykyisin Terveyden ja hyvinvoinnin laitos). Kyseisten viranomaisten virkamiehistä koostuvan työryhmän tehtävänä on seurata lähisuhde- ja perheväkivallan esiintymistä sekä niiden hallituksen ohjelmien laadintaa ja toteuttamista, joihin liittyy lähisuhde- ja perheväkivaltaa koskevia kysymyksiä, ja ehdottaa lisätoimia, jotka jäävät näiden ohjelmien ulkopuolelle.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelma

Vuosien 2008–2011 tasa-arvo-ohjelmassa hallitus sitoutui laatimaan ministeriöiden välisen ohjelman naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. Ohjelmaa valmistellaan yhteistyössä sisäasiainministeriön, oikeusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja ulkoasiainministeriön kesken. Valmistelun koordinoinnista vastaa sosiaali- ja terveysministeriö, joka on antanut koordinoinnin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tehtäväksi. Ohjelman valmistelu on aloitettu, ja ohjelmaluonnos on toimitettu sisäisen turvallisuuden ohjelmasta vastaaville ministereille hyväksyttäväksi. Ministerit käynnistivät keskustelut kesäkuussa 2010. Ohjelmaa laadittaessa otetaan huomioon Suomea sitovat kansainväliset sopimukset ja erityisesti naisten syrjinnän poistamista käsittelevän komitean (Committee on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women = CEDAW) suositukset. Huomiota kiinnitetään myös maahanmuuttajanaisiin kohdistuvaan lähisuhde- ja perheväkivaltaan, niihin ongelmiin, jotka tuotiin esiin valtioneuvoston selonteossa Eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta vuonna 2009, sekä aiemmissa toimintaehdotuksissa ehdotettuihin toimiin. Tällaisia toimia ovat olleet muun muassa paikallistason viranomaisille ja kolmannen sektorin toimijoille annettavat suositukset, joiden avulla pyritään parantamaan maahanmuuttajanaisten kotoutumista ja työllistymistä, sekä omakielisen perustietomateriaalin tuottaminen maahanmuuttajille suomalaisesta yhteiskunnasta, työelämästä, perusoikeuksista ja palvelujärjestelmästä, matalan kynnyksen toimintamuotojen ja

vertaistuen tarjoaminen, viranomaisten kouluttaminen väkivallan uhrien tunnistamiseen ja uhrien opastaminen käyttämään saatavilla olevia palveluja ja tukea. Viranomaisia koulutettaessa otetaan huomioon maahanmuuttajanaisten erityistarpeet sekä kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyys.

Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelman johtoryhmänä toimivat sisäisestä turvallisuudesta vastaavat ministerit sekä tasa-arvoministeri, ulkoasiainministeri sekä maahanmuutto- ja eurooppaministeri. Sisäisen turvallisuuden ohjelman ohjausryhmä valmistelee johtoryhmälle menevät ehdotukset. Naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämisen ohjelmaa ohjaa virkamiesryhmä, jossa on edustajia eri ministeriöistä ja ulkopuolisia asiantuntijoita. Asiat valmistellaan temaattisissa prosessityöpajoissa, joihin kootaan tutkijoita, virkamiehiä, työssään väkivallan uhreja kohtaavia ammattihenkilöitä sekä järjestöjen edustajia. Ohjelman lähestymistapa on kokonaisvaltainen, ja se sisältää asianmukaiset laaja-alaiset toimet väkivallan ehkäisemiseksi, uhrien suojelemiseksi ja tekijöiden saattamiseksi vastuuseen yhteistyössä eri alojen ammattihenkilöstön ja hallinnonalojen kesken. Ohjelman päätavoitteena on koota yhteen konkreettisia ehdotuksia toimiksi ja hyviksi käytännöiksi, joilla voidaan auttaa väkivallan uhreja päivittäisessä työssään kohtaavia työntekijöitä tunnistamaan uhrin ja auttamaan heitä. Ohjelma keskittyy haavoittuvien ryhmien, kuten maahanmuuttajanaisten, ihmiskaupan uhrien, ikääntyvien ja vammaisten henkilöiden sekä sukupuolivähemmistöjen suojeeluun, seksuaalisen väkivallan ehkäisemiseen, väkivallan kierteen katkaisemiseen ja erotilanteisiin liittyviin ongelmiin.

Parisuhdeväkivallan riskien arviointihanke

Parisuhdeväkivallan riskien arviointimenetelmiä kokeillaan Oulun, Päijät-Hämeen ja Helsingin poliisilaitosten alueilla. Arvioinnissa käytetään MARAC-menetelmää (Multi Agency Risk Assessment Conference). Menetelmän tavoitteena on vähentää toistuvaa väkivaltaa arvioimalla riskejä järjestelmällisesti ja sopimalla tarvittavista toimenpiteistä paikallisissa moniammatillisissa ryhmissä. Muihin Euroopan maihin verrattuna Suomessa kuolee suhteellisesti paljon ihmisiä henkirikosten uhreina. Valtaosa parisuhteessa tapahtuvista henkirikoksista kohdistuu naisiin, ja naisiin kohdistuvista henkirikoksista jopa kaksi kolmannesta tapahtuu parisuhteessa. Nämä tapahtumat olisivat ehkäistävissä varhaisella puuttumisella, sillä niitä on usein edeltänyt pitkään jatkunut väkivalta. Suomessa tehdyn selvityksen mukaan joka toinen naisiin kohdistuvan henkirikoksen tekijä on pahoinpidellyt uhria aiemmin.

Toiminta- ja taloussuunnitelmat, tulossopimukset ja sisäisen turvallisuuden ohjelma

Sisäasiainministeriön hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnitelmassa 2011–2014 poliisin strategiseksi linjauksiksi on kirjattu mm. ennalta ehkäisevän toiminnan tehostaminen kehittämällä alueellista turvallisuussuunnittelua ja huolehtimalla ihmisten ja yhteiskunnan turvallisuudesta tunnistamalla lapsiin, naisiin ja nuoriin kohdistuvaa väkivaltarikollisuutta. Yhteiskunnallisena vaikuttavuustavoitteena linjaus tarkoittaa poliisin toiminnan painottamista rikollisuutta ennalta estävään toimintaan. Väkivaltarikollisuuden torjunnassa painotetaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa rikollisuutta ja lähisuhdeväkivaltaa. Poliisi pyrkii aktiivisesti siihen, että koko maahan on laadittu vahvistetut turvallisuussuunnitelmat, joissa määritellään konkreettisia toimenpiteitä väkivallan vähentämiseksi. Suunnitelmissa luodaan myös toimivia yhteistyömuotoja perhe- ja lähisuhdeväkivallan ennalta estämiseksi, ja niissä käsitellään Jokelan, Kauhajoen ja Espoon ampumistapausten kaltaisten tapahtumien ennalta ehkäisemistä.

Hallitusohjelman mukaisesti on selvitetty poliisin pitkän aikavälin henkilöstötarpeet (Poliisi 2020-selvitys). Selvityksen perusteella poliisin toimintaa ja resursseja tullaan jatkossa painottamaan entistä enemmän rikollisuutta ja järjestyshäiriöitä ennalta estävään ja paljastavaan toimintaan. Poliisin henkilöstöresursseja pyritään kohdentamaan uudelleen siten, että toimintaedellytyksiä ylläpitävästä toiminnasta vähennetään henkilötyövuosia ja kentällä toimivien poliisien lukumäärää lisätään. Tavoitteena on, että lähisuhdeväkivalta sekä lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta vähenevät. Tavoitteen saavuttamiseksi kehitetään yhteistoimintaa poliisin ja sosiaali- ja terveystieteiden välillä ja lisätään ilmoitusaktiivisuutta näistä rikoksista. Tavoitteena on lisäksi, että lapsiin, naisiin, nuoriin ja vanhuksiin kohdistuvaa väkivaltarikollisuutta tunnistetaan entistä tehokkaammin.

Poliisihallituksen tulostavoitteena on vähentää väkivaltarikosten, erityisesti perhe- ja lähi-suhteissa tapahtuvien väkivaltarikosten, määrää. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi poliisi osallistuu paikallisesti ja alueellisesti tehtävään ennalta estävään monialaiseen yhteistyöhön. Erityisenä painopistealueena on koulujen ja sosiaaliviranomaisten kanssa väkivallan ennalta ehkäisemiseksi tehtävä yhteistyö. Lähisuhdeväkivallan ehkäisemisessä otetaan huomioon lähestymiskieltojen käyttö ja niiden valvonnan tehostaminen poliisin käytettävissä olevin keinoin.

Sisäisen turvallisuuden ohjelman väkivallan vähentämistä koskevien tavoitteiden saavuttamiseksi poliisitoiminnan keskeisenä painopistealueena on tulossuunnitelmassa 2009 ollut, ja toiminta- ja taloussuunnitelmassa 2010–2014 on, väkivallan vähentäminen ja väkivaltarikollisuuden torjunnan painottaminen lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan rikollisuuteen sekä lähisuhdeväkivaltaan. Tavoitteena on

ollut piilorikollisuuden paljastaminen ja väkivaltarikosten ilmoitusaktiivisuuden parantaminen. Tavoitteet on kirjattu poliisin ylijohdon ja poliisilaitosten välisiin tulossopimuksiin, ja poliisilaitosten on edellytetty kehittävän yhteistyötä ja varhaista puuttumista sosiaali- ja terveystieteiden kanssa sekä tehostavan erityisesti lapsiin, naisiin, nuoriin ja vanhuksiin kohdistuvan väkivaltarikollisuuden tunnistamista yhteistyössä muiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa.

Oikeusministeriö asetti 7.4.2010 työryhmän valmistelemaan lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaattamista ja siihen liittyviä lainsäädäntömuutoksia. Työryhmä luovutti mietintönsä 4.5.2010. Lausuntoja mietinnöstä on pyydetty asianomaisilta tahoilta kesäkuun 2010 loppuun mennessä.

Lisäksi Suomi osallistuu aktiivisesti neuvotteluprosessiin naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa käsittelevässä Euroopan neuvoston *ad hoc* -komiteassa (Committee on preventing and combating violence against women and domestic violence CAHVIO), jonka tarkoituksena on laatia asiaa koskeva yleissopimus.

Poliisin peruskoulutus väkivaltaan liittyvistä asioista sisältää yleistietoa väkivallasta, sen käsittelemisestä, uhrien ohjaamisesta tukipalveluihin ja viranomaisyhteistyön tehostamisesta. Lisäksi poliisit koulutetaan tunnistamaan ns. kunniaväkivallan tuntomerkkejä.

Poliisi toimii läheisessä yhteistyössä muiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Yhteisiä koulutustilaisuuksia ja seminaareja on järjestetty ja järjestetään sukupuoleen perustuvasta väkivallasta ja kunniaväkivallasta, joka kohdistuu eri ryhmiin, kuten maahanmuuttajanaisiin, lapsiin ja vähemmistöihin. Sisäasiainministeriö on julkaissut oppaan, jossa neuvotaan, miten maahanmuuttajien turvallisuus on otettava huomioon paikallistason turvallisuussuunnittelussa. Useimpien kuntien viranomaiset ovat laatineet paikallistason turvallisuussuunnitelmia, joissa arvioidaan paikallista turvallisuustilannetta ja tunnistetaan keinoja ongelmien ratkaisemiseksi. Lisäksi sisäasiainministeriö on ohjeistanut paikallistason viranomaisia kansalaisjärjestöjen osallistamiseen. Sisäasiainministeriö seuraa suunnitelmien laadintaa ja tehokkuutta.

Tasa-arvolaissa (609/1986) kielletään seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä kaikilla elämänaloilla (7 § 5 momentti). Lakia muutettiin kesällä 2009 (laki 369/2009) sisällyttämällä siihen seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän määritelmät (7 § 6 ja 7 momentti). Syrjintäkielto kattaa selvästi nämä määritelmät. Tällainen häirintä työssä, oppilaitoksissa tai tavaroiden tai palveluiden tarjonnan yhteydessä on kielletty hyvityksen uhalla. Vakavimmat häirintätapaukset saattavat täyttää rikoslain mukaan rangaistavan työsyönnön tunnusmerkistön (rikoslain 47 luku, 3 §). Tasa-arvolaissa

myös veloitetaan työnantajat ja oppilaitokset laatimaan vuosittain tasa-arvosuunnitelma. Tasa-arvovaltuutettu on suositellut, että oppilaitoksissa laaditaan selkeä ohjeistus tilanteisiin, joissa esiintyy seksuaalista ja sukupuoliin perustuvaa häirintää. Tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvoneuvosto ovat ne kansalliset viranomaiset, jotka vastaavat tasa-arvolain noudattamisen seurannasta yleisesti.

Alueatasolla kaikkia viranomaisia ja järjestöjä, jotka kohtaavat väkivallan uhreja, koulutetaan jatkuvasti.

Ks. liite 1: Suomen raportti CEDAW-komitealle.

21. Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea ilmaisi edellisissä loppupäätelmissään huolensa myös siitä, että maahanmuuttajanaiset voivat olla erityisen alttiita perheväkivallalle ja ympärileikkaukselle. Valtiota pyydetään antamaan yksityiskohtaiset tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt komitean suosituksen johdosta.

Sisäasiainministeriön vuonna 2008 julkaisema sisäisen turvallisuuden ohjelma sisältää erityistoimia, joilla ehkäistään aiempaa tehokkaammin naisten sukuelinten silpomista ja torjutaan maahanmuuttajanaisiin kohdistuvaa perheväkivaltaa. Koulutusta tehostetaan ja suunnataan yhteistyön tehostamiseksi eri ammatti- ja hallinnonaloille, erityisesti terveydenhuoltohenkilöstölle, sosiaalityöntekijöille, lastensuojeluhenkilöstölle sekä päiväkotien ja koulujen henkilöstölle. Näiden ammattihenkilöiden peruskoulutukseen sisällytetään väkivallan ehkäiseminen, tyttöjen ympärileikkausten estäminen ja uhrien käsittely. Lisäksi jaetaan tietoa sekä sovitetaan yhteen ja jaetaan koulutusaineistoa sosiaali- ja terveydenhuoltohenkilöstölle ja maahanmuuttajayhdistyksille.

Yhteistyössä kansalaisjärjestöjen, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä sosiaali- ja terveysministeriön kesken on laadittu vaiheittain ohjeet, joilla pyritään nykyistä tehokkaammin ehkäisemään naisten sukuelinten silpomista. Asiaa koskevat sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut on päivitetty. Ministeriö kokoaa parhaillaan materiaalia toimijoilta, joita asia koskee, laatiakseen kansallisen toimintasuunnitelman naisten sukuelinten silpomisen ehkäisemiseksi 2010-2011.

Edellä 20. kysymyksen kohdalla selostetut toimet naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi koskevat myös maahanmuuttajanaisia.

Vuonna 2009 Väestöliitto laati Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen pyynnöstä toimintasuunnitelman maahanmuuttajien seksuaali- ja lisääntymisterveyden parantamiseksi. Toimintasuunnitelma sisältää

toimia naisten sukuelinten silpomisen ja seksuaalisen väkivallan ehkäisemiseksi sekä seksuaalisen väkivallan uhrien käsittelemiseksi.

Suomi on laatinut sosiaali- ja terveysministeriön (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen) koordinoiman kansallisen toimenpideohjelman naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. Toimenpideohjelmassa huomioidaan myös maahanmuuttajanaisten kokema lähisuhde- ja perheväkivalta ja esitetään toimenpiteitä väkivallan vähentämiseksi, ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Ks. 20. kysymykseen annettu vastaus.

Sisäasiainministeriössä vuosina 2008–2009 toimineessa hankkeessa tunnistettiin erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien, lähisuhde- ja perheväkivallan uhreiksi joutuneiden maahanmuuttajanaisten palvelutarpeita ja tukitoimenpiteitä. Taustalla oli thai-hierontapaikoissa työskentelevät naiset, jotka nuorina, kouluttamattomina, Suomeen puolisoina muuttaneina ja kielitaidottominakin ovat syrjäytyneet tai syrjäytymässä suomalaisesta yhteiskunnasta. Hankkeen aikana ilmeni, että em. tilanteessa maahanmuuttajanaisten riski joutua lähisuhde- ja perheväkivallan uhriksi on suuri.

Hankkeen aikana tunnistettiin toimenpiteitä, joilla haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajanaisten kotoutumista ja työllistymistä voidaan edistää. Keskeisimpänä lähtökohtana on omakielisen informaation tarjoaminen maahanmuuttajanaيسille suomalaisesta yhteiskunnasta, työelämästä, kansalaisten perusoikeuksista sekä koulutus- ja palvelujärjestelmästä.

Matalan kynnyksen toimintamuotoja tulee kehittää alueellisesti, seudullisesti tai paikallisesti. Erikielistä sähköistä tai kirjallista materiaalia kotoutumisen edellytysten tukemiseksi tarvitaan ja sitä tulee olla riittävästi saatavilla matalan kynnyksen toimipaikoissa, hankkeissa, viranomaisissa ja internet-sivuilla.

Viranomaisten tulee myös lisätä yhteistyötä kolmannen sektorin järjestöjen kanssa, jotta lähisuhde- ja perheväkivallan uhreiksi joutuneet maahanmuuttajanaiset tavoitetaan sekä heidän kotoutumistaan ja työllistymistään suomalaisessa yhteiskunnassa voidaan edistää.

Viranomaisia tulee myös kouluttaa, jotta perheväkivallan kokemuksia omaava maahanmuuttajanaisten osataan tunnistaa ja kohdata ja ohjata eteenpäin palveluihin ja muihin tukitoimiin.

Ks. liite 1: Suomen raportti CEDAW-komitealle.

22. Valtiota pyydetään antamaan tiedot toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt naisten ja lasten kaupan torjumiseksi ja ehkäisemiseksi sekä ihmiskaupan vastaisten toimintasuunnitelmien täytäntöönpanosta vastaavien tahojen yhteistyön edistämiseksi, kuten naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea suositteli edellisissä loppupäätelmissään. Onko valtio perustanut tehokkaat todistajien ja uhrien suojelujärjestelmät? Valtiota pyydetään siinä tapauksessa antamaan järjestelmistä yksityiskohtaiset tiedot.

Kansallisessa lainsäädännössä ihmiskauppa on säädetty rangaistavaksi rikoslain (39/1889) 25 luvun 3 ja 3a §:ssä. Paritus ja törkeä paritus ovat rangaistavia tekoja rikoslain 20 luvun 9 ja 9 a §:n nojalla. Lain 20 luvun 8 §:ssä säädetään rangaistavaksi seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö, joka sisältää seksuaalipalvelujen ostamisen ihmiskaupan tai parituksen uhrilta. Rikoslain 20 luvun 8 a §:ssä säädetään rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta eli alle 18-vuotiaalta. Edellä luetellut säännökset perustuvat rikoslain muutokseen, joka tehtiin lailla 650/2004. Maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain (493/1999) 4 a luvussa säädetään ihmiskaupan uhrien auttamisesta.

Vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta annetun lain muutoksen voimaantulosta eli 1. tammikuuta 2009 lähtien vähemmistövaltuutettu on toiminut kansallisena ihmiskaupparaportoijana. Ihmiskaupparaportoijan tehtävän perustamista esitettiin hallituksen 25. kesäkuuta 2008 hyväksymän ihmiskaupan vastaisen kansallisen toimintasuunnitelman perusteella.

Ihmiskaupparaportoijan tehtävät ovat seuraavat:

- seurata ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä (tilannetta, kehityssuuntauksia ja mahdollisia uhkia) sekä kansainvälisten velvoitteiden toteutumista ja ihmiskauppa koskevan kansallisen lainsäädännön toimivuutta,
- antaa ihmiskaupan vastaiseen toimintaan ja uhrien oikeuksien toteutumiseen liittyviä ehdotuksia, suosituksia, lausuntoja ja neuvoja (ensimmäinen suositus maaliskuussa 2009 oikeusavusta),
- pitää yhteyttä kansainvälisiin järjestöihin,
- antaa oikeudellista neuvontaa ja apua (mahdollisille) ihmiskaupan uhreille tarvittaessa, sekä
- raportoida säännöllisesti valtioneuvostolle ja eduskunnalle.

Ihmiskaupparaportoijan tehtäviin sisältyvät myös ihmiskauppaan liittyvät ilmiöt, kuten paritus, laittoman maahanmuuton järjestäminen (maahanmuuttajien salakuljetus) ja työsyryntä.

Ihmiskaupparaportoijalla on oikeus saada kaikki tarvittavat – myös salassa pidettävät – tiedot viranomaisilta ja tietyin rajoituksin myös ihmiskaupan vastaiseen toimintaan osallistuvilta

kansalaisjärjestöiltä. Ihmiskaupparaportoiija antoi ensimmäisen kertomuksensa eduskunnalle kesäkuussa 2010. Ensimmäisessä raportissaan ihmiskaupparaportoiija arvioi Suomen ihmiskaupan vastaisia strategioita ja toimintoja sekä antoi suosituksia siitä, miten niitä olisi kehitettävä, jotta saataisiin tehostetuksi ihmiskaupan uhrien ihmisoikeuksien suojelua ja muita ihmiskaupan vastaisia toimia, kuten ihmiskaupan harjoittajien saattamista syytteeseen. Raportti julkaistaan myös englanniksi (www.ofm.fi).

Ihmiskaupparaportoiija on laatinut myös toisen kertomuksen, joka koskee lapsen edun toteutumista turvapaikkamenettelyssä (www.ofm.fi).

Ihmiskaupparaportoiija katsoo, että Suomessa on viime aikoina toteutettu merkittäviä toimia ihmiskauppaongelman käsittelemiseksi. Esimerkiksi rikoslakia on muutettu (lailla 650/2004) lisäämällä siihen erilliset ihmiskaupaa koskevat rangaistussäännökset (25 luvun 3 §, joka koskee ihmiskaupaa, ja 3 a §, joka koskee törkeää ihmiskaupaa). Lisäksi ulkomaalaislakia on muutettu lisäämällä siihen säännökset, jotka mahdollistavat harkinta-ajan antamisen ja oleskeluluvan myöntämisen ihmiskaupan uhriksi epäillylle henkilölle. Maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta annetun lain muutoksella on luotu uhrien avustamiseksi auttamis- ja suojelujärjestelmä.

Rikoslain muutokset tulivat voimaan 1. elokuuta 2004, ulkomaalaislain muutokset (52 § ja 52 a §) tulivat voimaan 31. heinäkuuta 2006 ja maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta annetun lain muutos tuli voimaan 1. tammikuuta 2007.

Vaikka nämä toimet ovat huomattavasti edistäneet Suomen ihmiskaupan vastaista toimintaa, ihmiskaupparaportoiija toteaa ensimmäisessä raportissaan, että ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen ja ohjaamiseen auttamisjärjestelmään liittyy edelleen vakavia ongelmia. Tunnistettuja ja autettuja uhreja (erityisesti seksuaalisesti hyväksikäytettyjä uhreja) on vähän, ja vain joitakin tapauksia on tutkittu ja pantu syytteeseen ihmiskaupparikoksina. Tutkittuja ja syytteeseen pantuja ihmiskauppaan liittyviä rikoksia on enemmän.

Ihmiskauppaongelman käsittelyssä ovat kansallisen lainsäädännön lisäksi keskeisiä useat Suomea sitovat kansainväliset sopimukset. Suomi on ratifioinut kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen (Palermon yleissopimus, SopS 18-20/2004) sekä sen lisäpöytäkirjat ihmiskaupan ehkäisemisestä (SopS 70-71/2006) ja maahanmuuttajien salakuljetuksen kieltämisestä (SopS 72-73/2006). Yleissopimus tuli voimaan 12. maaliskuuta 2004 ja lisäpöytäkirjat 7. lokakuuta 2006. Pöytäkirjojen ratifioinnin ei katsottu edellyttävän lainsäädännön muuttamista, koska tarvittavat säännökset oli saatettu voimaan jo aiemmin.

Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1979. Suomessa se tuli voimaan 4. lokakuuta 1986 (SopS 67-68/1986).

Yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja, jossa mahdollistetaan yksilövalitusten tekeminen ja määrätään menettelystä niiden käsittelemiseksi (1999), tuli voimaan Suomessa 29. maaliskuuta 2001 (SopS 20-21/2001).

Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus lapsen oikeuksista hyväksyttiin vuonna 1989. Se tuli voimaan Suomessa 20. heinäkuuta 1991 (SopS 59-60/1991). Syyskuun 7. päivänä 2000 Suomi allekirjoitti yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan *lapsikaupasta*, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta. Suurin osa pöytäkirjassa määrätystä velvoitteista sisältyy muihin Suomea sitoviin kansainvälisiin asiakirjoihin, ja siten useimmat niiden edellyttävät lainsäädännön muutokset on jo tehty. Pöytäkirjan ratifioimisen arvioidaan kuitenkin edellyttävän myös rikoslainsäädännön muuttamista. Valinnainen pöytäkirja voidaan ratifioida vasta, kun tarvittavat lainsäädännön muutokset on tehty.

Pöytäkirjan ratifioinnin valmistelu on jo kuitenkin aloitettu ulkoasiainministeriössä.

Kansainvälisen työjärjestön sopimuksista Suomi on ratifioinut pakollista työtä koskevan sopimuksen (yleissopimus n:o 29) 13. tammikuuta 1936, työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuvaa syrjintää koskevan yleissopimuksen (yleissopimus n:o 111) 23. huhtikuuta 1970 ja lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä ja välittömiä toimia niiden poistamiseksi koskevan yleissopimuksen (yleissopimus n:o 182) 17. tammikuuta 2000. Suomi allekirjoitti Euroopan neuvoston yleissopimuksen ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (ETS 197) 29. elokuuta 2006. Ulkoasiainministeriö on asettanut työryhmän selvittämään, mitä toimia yleissopimuksen ratifioiminen edellyttää. Ryhmässä ovat edustettuina ulkoasiainministeriö, oikeusministeriö, sisäasiainministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö. Sen tehtävänä on selvittää muun muassa, mitä mahdollisia lainsäädännön muutoksia ja muita muutoksia ratifioiminen edellyttää. Työryhmän mietintö toimitetaan lausunnolle tahoille, joita asia koskee, minkä jälkeen yleissopimuksen ratifioimista koskeva hallituksen esitys voidaan viimeistellä ja antaa eduskunnalle.

Euroopan unionin neuvosto antoi 29. huhtikuuta 2004 direktiivin 2004/81/EY oleskeluluvasta, joka myönnetään yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tekeville kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja tai jotka ovat joutuneet laittomassa maahantulossa avustamisen kohteiksi. Tämän direktiivin johdosta Suomen ulkomaalaislakia (301/2004) muutettiin lisäämällä siihen uudet säännökset ihmiskaupan uhreille myönnettävästä oleskeluluvasta.

Ihmiskaupan vastaisessa tarkennetussa toimintasuunnitelmassa, jonka hallitus hyväksyi 25. kesäkuuta 2008, pyritään ottamaan lapsi- ja sukupuolinäkökulma aiempaa paremmin huomioon toteutettaessa suunnitelman mukaisia toimia.

Sukupuolinäkökulma on otettava huomioon tunnistettaessa ihmiskaupan uhreja esimerkiksi rajanylityksen yhteydessä, haastateltaessa täysi- ja ala-ikäisiä uhreja sekä valittaessa haastattelihoita. Ammatillisessa koulutuksessa on otettava huomioon myös seksuaalisen hyväksikäytön uudet, erityisesti tieto- ja viestintäteknikkaan perustuvat, muodot. Yhtenä toimintasuunnitelman päätavoitteena on tehostaa etsivää työtä ja parantaa erityisesti niiden ammattihenkilöiden valmiuksia, jotka osallistuvat etsivään työhön seksuaalisen hyväksikäytön uhrien tavoittamiseksi ja tunnistamiseksi. Ihmiskaupparikosten torjunnan osalta tärkeimpänä tavoitteena on yhdenmukaistaa rikoslain tulkinta ja rikosnimikkeet, koska rikosten määrän kasvu lisää esitutkintaviranomaisten sekä syyttäjien ja tuomioistuinten työmäärää.

Toimintasuunnitelmassa on varauduttu lapsiin kohdistuviin erityistoimiin. Erityisesti pyritään parantamaan ja ylläpitämään käytännön asiakastyötä tekevän henkilöstön valmiutta tunnistaa alaikäiset ihmiskaupan uhrit ja ryhtyä tarvittaviin toimiin. Tällaisissa tapauksissa on pyrittävä välittömästi löytämään uhrin perhe ja huoltajat. On selvitettävä, ovatko lapsen vanhemmat tai huoltajat osaltaan vaikuttaneet lapsen joutumiseen ihmiskaupan uhriksi. Lasten ollessa kyseessä kiinnitetään erityistä huomiota uhrien vaaraan kadota. Siksi alaikäinen uhri saatetaan esimerkiksi ottaa huostaan ja sijoittaa lastensuojelulaitokseen. Tällöin voidaan soveltaa lastensuojelulaissa (417/1997) säädettyjä toimia, tarvittaessa yhdessä kuntien viranomaisten kanssa.

Toimintasuunnitelman toteuttamista ohjaa ja koordinoi sisäasiainministeriön johtama laajapohjainen ohjausryhmä. Vähemmistövaltuutettu, joka nimettiin vuonna 2008 kansalliseksi ihmiskaupparaportoijaksi, vastaa ihmiskauppaan liittyvien ilmiöiden riippumattomasta seurannasta ja kokoaa niitä koskevia tietoja valtioneuvostolta ja muilta tahoilta. Katso myös vastaus kysymykseen 11.

Ihmiskaupan uhrien tunnistaminen ja saattaminen auttamisjärjestelmän piiriin sekä ihmiskaupparikosten ennalta ehkäiseminen, paljastaminen ja tekijöiden vastuuseen saattaminen ovat poliisin näkökulmasta tärkeimpiä painopisteitä ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa.

Uhrien tunnistaminen on osa poliisin koulutusta laittoman maahantulon ja ihmiskaupan vastaista toimintaa varten. Poliisin peruskoulutukseen sisältyy mm. psykologian koulutusta, jotta kaikilla

poliiseilla olisi valmius kohdata rikoksen uhrien erityistarpeet. Ihmiskaupparikoksia tutkivat poliisit ovat erikoistuneet vakavien rikosten tutkintaan. Lasten erityistarpeet on huomioitu mm. antamalla poliisille ohje Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa. Erityisesti traumaattisissa tilanteissa pyritään hyödyntämään erityisosaamista (lasten kanssa työskentely). Esitutkintalaissa (449/1987) säädetään, että jos kuulusteltava ei ole täyttänyt viittätoista vuotta, hänen huoltajallaan, edunvalvojallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus olla läsnä kuulustelussa.

Poliisi on viime vuosina kehittänyt ihmiskaupan torjuntaan liittyvää koulutusta, jota annetaan osana ulkomaalaisasioiden kursseja. Poliisin perus- ja täydennyskoulutusta varten on vuonna 2009 valmisteltu ihmiskauppaa käsittelevää aineistoa. Lisäksi poliisiammattikorkeakoulussa valmistui vuonna 2009 ihmiskaupan torjuntaan liittyvää videomateriaalia, jota voidaan hyödyntää sekä julkisessa tiedottamisessa että poliisin omassa koulutuksessa. Keskusrikospoliisi on tuottanut aihealueeseen liittyvää filmimateriaalia yhdessä Yhdysvaltojen oikeusministeriön alaisen maahanmuutto- ja tulliviranomaisen (Immigration and Customs Departmentin) kanssa. Aineistoa on esitetty muun muassa Yleisradion televisiokanavilla, kansallisen lentoyhtiön Finnairin verkkosivuilla sekä sisäasiainministeriön verkkosivuilla. Keskusrikospoliisi on yhdessä Joutsenon vastaanottokeskuksen kanssa laatinut ihmiskaupan uhreille tarkoitettuja opaslehtisiä, jotka on julkaistu viidellä kielellä (suomi, ruotsi, englantia, thai ja venäjä). Vuonna 2008 Pohjoismaiden tasa-arvoministerien toimeksiannosta Pohjoismaiden tasa-arvotiedon keskus (NIKK) toteutti "Prostituutio Pohjoismaissa" -tutkimusprojektin. Suomen poliisilla oli edustaja tutkimuksen taustaryhmässä.

Myös Rajavartiolaitoksessa ihmiskaupan uhrien tunnistaminen on kiinteä osa rikostorjunnan ja rajatarkastusten perus- ja jatkokoulutusta. Rajatarkastuskoulutuksen yhteydessä pyritään rajavartiomiehille antamaan kokonaisvaltainen käsitys ihmiskaupan ilmiöstä ja tekemuodoista sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamista helpottavista riski-indikaattoreista

23. Valtiota pyydetään antamaan tiedot lisätoimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt lasten hyväksikäytön ehkäisemiseksi ja torjumiseksi sekä hyväksikäyttötapausten ilmoittamisen edistämiseksi sekä kaikkien lasten suojelemiseksi väkivallalta, ottaen huomioon lapsen oikeuksien komitean esittämän huolen lapsiin kohdistuvasta perheen sisäisestä väkivallasta ja seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä komitean esittämät suositukset.

Voimassa olevan hallitusohjelman toteutumista seurataan hallituksen periaatepäätöksellä 5. joulukuuta 2007 annetussa hallituksen strategia-asiakirjassa määrättyjen indikaattorien pohjalta. Yksi hallituksen strategia-asiakirjaan sisältyvistä kolmesta poikkihallinnollisesta politiikkaohjelmasta on lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman yhtenä päätavoitteena on perheväkivallan ja etenkin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentäminen. Politiikkaohjelmassa otetaan huomioon väkivallan vähentäminen ja turvallisuuden parantaminen laajana ennalta ehkäisyyn painottuvana kokonaisuutena. Tällöin esimerkiksi nuorisotyön, koulun, neuvoloiden ja perheiden tehtävät ja roolit nousevat vahvasti esille.

- Sisäisen turvallisuuden ohjelmassa otetaan huomioon toimenpiteiden kohdistaminen huonossa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin. Ohjelman tavoitteisiin ja toimenpiteisiin lisätään toimenpiteitä näiden kaikkein huono-osaisimpien lasten ja nuorten aseman parantamiseksi. Turvallisuusviranomaiset osallistuvat paikallistasolla moniammatilliseen yhteistyöhön syrjäytymisuhkien varhaiseksi tunnistamiseksi ja yhteistyön tukemiseen.

- Väkivallasta kysyminen otetaan käytännöksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.

- Toteutetaan nollatoleranssi koulukiusaamisessa, ja Sosiaalialan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen varhaisen puuttumisen toimijoita yhdistävää Varpu-verkostoa hyödynnetään koulukiusaamisen vastustamisessa.

- Perustetaan kansallisen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn pysyvä vastuuyksikkö.

- Tietoa lapsiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä ja lasten turvallisuuden tilasta lisätään varmistamalla säännönmukainen lapsia koskeva uhritutkimus.

Tällä hetkellä ajankohtaisia toimenpiteitä politiikkaohjelman totuttamisessa ovat:

- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos kehittää lastentalomallia seksuaalisen ja fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneiden lasten ja nuorten kokonaisvaltaiseksi auttamiseksi. Terveiden- ja hyvinvoinnin

laitos asetti lisäksi 24. maaliskuuta 2010 lapsiin kohdistuvan väkivallan ja hyväksikäytön selvittämisen valtakunnallisen asiantuntijaryhmän.

- Toukokuussa 2010 valmistui Ihmisoikeusliiton tekemä selvitys maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten lähettämistä vanhempien kotimaahan tai toiseen maahan väliaikaisesti kasvatettaviksi tai asumaan. Näkökulmana on lasten ja nuorten tahdon ja oikeuksien vastaisen toiminnan ehkäiseminen.
- Koulukiusaamisen nollatoleranssiin pyritään KiVa Koulu -hankkeella, jonka tarkoituksena on estää ja vähentää koulukiusaamista. Hanke on kehitetty Turun yliopiston psykologian oppiaineen ja Oppimistutkimuksen keskuksen yhteistyönä opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella vuosina 2006-2009. Tämän hetken tavoite on saattaa ohjelma valtakunnallisesti suomen- ja ruotsinkielisten peruskoulujen käyttöön syksyllä 2010.

Poliisiammattikorkeakoulu julkaisi 26. toukokuuta 2010 opaskirjan *Lapsiin kohdistuva väkivalta ja hyväksikäyttö: tapausten tunnistaminen, rikosprosessi ja viranomaisten yhteistyö*.

Lapsiasiavaltuutettu on korostanut, että on tärkeää arvioida säännöllisesti lasten turvallisuutta ja että lapsia koskevista asioista tarvitaan laajempia tietokantoja ja tilastoja. Erityisen tärkeää on koota lasten omia kokemuksia.

Suomessa alaikäisiin kohdistuvasta väkivallasta tehdyt tutkimukset osoittavat, että maahanmuuttajaperheiden lapset ovat vaarassa. Lapsiasiavaltuutettu on painottanut valtion viranomaisille antamissaan lausunnoissa, että on tärkeää tarjota maahanmuuttajille perustietoa suomalaisesta lapsia koskevasta lainsäädännöstä ja lapsen oikeuksista yleensä.

Sisäisen turvallisuuden ohjelma sisältää toimia, joilla suunnataan tiedotusta maahanmuuttajille ja tunnustetaan alle 18-vuotiaiden maahanmuuttajien henkilökohtaista turvallisuutta uhkaavia kulttuurisia ilmiöitä ja puututaan niihin. Lisäksi ohjelma sisältää toimia lapsiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi yleensä, kuten lapsille annettava turvallisuustietoiskuskasvatus ja eri viranomaisten asiantuntemuksen lisääminen väkivaltaan liittyvissä asioissa.

Tutkittaessa lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa Suomessa on myös todettu yhteys perheväkivallan ja jommankumman tai kummankin vanhemman alkoholinkäytön välillä. Lapsiasiavaltuutettu on tehnyt sosiaali- ja terveystieteiden ministerille aloitteen toimista, joilla vähennettäisiin alkoholinkäyttöä ja vanhempien juomisesta lapselle aiheutuvia ongelmia.

Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä tutkinut asiantuntijaryhmä julkaisi raporttinsa elokuussa 2009. Ryhmä linjasi toimia selvän ja yleisesti hyväksyttävän menettelyn luomiseksi viranomaisille, jotka vastaavat epäiltyjen hyväksikäyttötapausten tutkinnasta. Yksi konkreettisimmista suosituksista oli lastentalomallin luominen. Lastentalon tarkoituksena on antaa kokonaisvaltaista apua lapsille ja nuorille, jotka ovat joutuneet seksuaalisen ja ruumiillisen hyväksikäytön uhreiksi. Mallilla varmistetaan asiantuntemuksen saatavuus toimittaessa lasten parissa, mukaan lukien esitutkinta, lapsiin liittyvät oikeudenkäynnit sekä hoito ja tuki.

Suomi allekirjoitti Euroopan neuvoston yleissopimuksen lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan 25. lokakuuta 2007. Oikeusministeriö on asettanut työryhmän laatimaan hallituksen esitystä eduskunnalle yleissopimuksen ratifioimiseksi. Työryhmä aikoo luovuttaa esityksen eduskunnalle alkuvuodesta 2011. Yleissopimuksen ratifiointi edellyttää rikoslain muuttamista. Tällöin lakiin on muun muassa lisättävä uudet säännökset, joilla säädetään rangaistavaksi lasten houkutteleva seksuaalisessa tarkoituksessa, sekä säännökset työntekijöiden ja vapaaehtoistyöntekijöiden taustan tarkistamisesta mahdollisten seksuaalirikoksista annettujen tuomioiden varalta, jos he työskentelevät tai tulevat työskentelemään lasten parissa. Euroopan unionin ministerineuvoston työryhmä käsittelee parhaillaan komission ehdotusta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön sekä seksuaalisen riiston ja lapsipornografian torjumisesta. Direktiivillä kumotaan puitepäättös 2004/68/OSA. Työryhmän käsittelyn jälkeen ehdotus annetaan Euroopan parlamentille.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä laatii parhaillaan suosituksia toimiksi, joilla on tarkoitus ehkäistä ja vähentää lapsiin kohdistuvaa ruumiillista ja henkistä kurittamista. Työryhmä antaa suosituksensa elokuussa 2010. Jotkut vanhemmat käyttävät edelleen ruumiillista kuritusta lastensa kasvattamisessa, vaikka sen käyttö onkin huomattavasti vähentynyt verrattuna 1980-luvun alkuun. Varsinkin kouluikää nuoremmat lapset ja sairauden tai vamman vuoksi vaikeahoitoiset lapset ovat vaarassa.

Työryhmä on havainnut tarvittavan seuraavan tyyppisiä toimia: autetaan vanhempia ratkaisemaan ongelmiaan (esim. päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat ja työperäinen masennus); autetaan ja ohjataan vanhempia vanhemmuudessa ja rajojen asettamisessa lapsilleen myönteisellä tavalla; parannetaan yhteistyötä viranomaisten ja lasten parissa työskentelevien ammattihenkilöiden kesken; lisätään päiväkodeissa, kouluissa ja Internetissä tietoa lapsen oikeuksista; lisätään lasten parissa työskentelevän henkilöstön tietoisuutta lapsen oikeuksista sekä lisätään tietoa siitä, miten puuttua lapsiin kohdistuvaan perheväkivaltaan; järjestetään yleisölle vuonna 2011 tiedotuskampanja, jolla

pyritään vahvistamaan myönteisiä lastenkasvatusmenetelmiä ja vähentämään lasten ruumiillista kurittamista; parannetaan lasten asemaa rikosoikeudenkäynneissä esim. nimeämällä heille oikeudellinen edustaja viipymättä, yhteistyössä eri viranomaisten kesken.

Tehokkaiden toimien määrittämiseksi lapsiasiavaltuutetun toimisto teki kuritusväkivaltaa koskevan tutkimuksen Internetissä. Unicefin pohjoismaissa tekemän tutkimuksen mukaan suurin osa suomalaisvanhemmista ei hyväksy lapsen ruumiillista kurittamista. Kuitenkin 26,8 % vanhemmista pitää lievää lapsen ruumiillista kurittamista hyväksyttävänä ja 26 % pitää ruumiillista kurittamista hyväksyttävänä poikkeustilanteissa. Tutkimus osoitti myös, etteivät lapset aina ole tietoisia siitä, että ruumiillinen kurittaminen on kiellettyä, ja tämän vuoksi asiasta on tiedotettava suoraan lasten keskuudessa.

Uusi lastensuojelulaki (2007/417) tuli voimaan 1. tammikuuta 2008. Sen yhtenä tarkoituksena on parantaa viranomaisten välistä yhteistyötä lasten hyvinvointia edistettäessä. Uudella lailla laajennettiin niiden henkilöiden joukkoa, joilla on velvollisuus ilmoittaa kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Myös sijaishuoltoa koskevat rajoitukset on uudessa laissa ilmaistu aiempaa selvemmin, vahvistaen huostaan otetun lapsen oikeutta hoitoon ja kasvatukseen ilman ruumiillisia rajoituksia.

24. Ottaen huomioon useiden ihmisoikeuksien valvontaelinten esittämän huolen romanien tilanteesta Suomessa sekä erityisesti romanien kohtaamasta syrjinnästä asumisen, koulutuksen, työhönoton ja julkisiin paikkoihin pääsyn osalta, valtiota pyydetään antamaan tiedot toimenpiteistä, joihin tilanteen parantamiseksi on ryhdytty.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti joulukuussa 2008 työryhmän valmistelemaan Suomen ensimmäistä romanipoliittista ohjelmaa. Työryhmän asettamispäätöksen mukaan ryhmän tehtävänä oli valmistella ja koordinoita kansallinen romanipoliittinen ohjelma, jonka tavoitteena on edistää romanivähemmistön yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä sekä osallisuutta elämän eri osa-alueilla.

Työryhmässä oli yhteensä 26 jäsentä, jota edustivat kansallisia ja alueellisia viranomaisia, tutkimuslaitoksia ja romanijärjestöjä. Ohjelmaa laadittaessa pidettiin erittäin tärkeänä varmistaa, että romaneille itselleen annettiin riittävät mahdollisuudet osallistua laadintaan. Tämän tavoitteen edistämiseksi järjestettiin viisi alueellista romanien kuulemistilaisuutta. Lisäksi työryhmä kuuli useita

asiantuntijoita eri hallinnonaloilta. Ehdotus Suomen romanipoliittiseksi ohjelmaksi julkaistiin joulukuussa 2009.

Vuonna 2009 lapsiasiavaltuutettu teetti selvityksen, joka koski myös Suomessa asuvia romanilapsia. Selvityksen perusteella lapsiasiavaltuutettu on vaatinut romanikulttuurin tuomista näkyvämmiin esiin kouluissa ja joukkoviestimissä. Koulujen olisi annettava kaikille oppilaille enemmän tietoa romanikulttuurista ennakkoluulojen torjumiseksi. Koulukiusaamisen torjunnassa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota romanilapsiin, koska he kohtaavat usein nimitelyä ja halventavaa leimaamista.

Poliisin edustaja on asiantuntijajäsenenä valtakunnallisessa romaniasian neuvottelukunnassa. Siten poliisi osallistuu aktiivisesti neuvottelukunnan toimintaan. Romaniasiain neuvottelukunta on perustettu muun muassa parantamaan romanien asemaa ja vähentämään heihin mahdollisesti kohdistuvaa syrjintää suomalaisessa yhteiskunnassa.

Suomen romanipoliittinen ohjelma perustuu kokonaisvaltaiseen lähestymistapaan, jonka avulla toteutetaan romanien tarpeita vastaavia kehittämistoimia. Ohjelma kattaa kuusi painopistealuetta, joihin sisältyy erityiset toimintalinjaukset ohjelman ja sen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Toimintalinjauksissa määritellään painopistealueiden tavoitteet ja listataan ohjelman täsmennetyt osatavoitteet ja toimenpiteet. Kaikille toimintalinjauksille yhteiset elementit ovat yhdenvertaisuus sekä eri ikäryhmien ja molempien sukupuolten tarpeiden täyttäminen.

Romanipoliittisen ohjelman painopistealueet ja toimintalinjaukset ovat seuraavat:

Romanilasten ja -nuorten koulutukseen osallistumisen vahvistaminen:

Toimintalinjaus 1. Lisätään romanilasten osallistumista ja yhdenvertaisuutta varhaiskasvatuksessa

Toimintalinjaus 2. Lisätään romanilasten ja -nuorten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa

Aikuisen romaniväestön koulutukseen hakeutumisen vahvistaminen ja romanien työmarkkinoille sijoittumisen edistäminen:

Toimintalinjaus 3. Tehostetaan romaniväestön osallistumista ammatilliseen koulutukseen

Toimintalinjaus 4. Tuetaan ja edistetään romaniväestön sijoittumista työmarkkinoille

Romaniväestön yhdenvertaisen kohtelun ja palveluihin pääsyn edistäminen:

Toimintalinjaus 5. Edistetään romaniväestön hyvinvointia ja tehostetaan sosiaali- ja terveystalvelujen kohdentumista

Toimintalinjaus 6. Turvataan yhdenvertainen kohtelu asumisessa ja vähennetään turvattomuutta

Romanikielen ja -kulttuurin säilymisen ja kehittymisen tukeminen:

Toimintalinjaus 7. Edistetään romanikielen ja -kulttuurin kehittymistä

Romaniväestön yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän ehkäiseminen:

Toimintalinjaus 8. Vahvistetaan romaniväestön yhdenvertaisuutta ja syrjimättömyyttä

Romanipolitiikan kehittäminen ja romaniväestön osallistumismahdollisuuksien vahvistaminen:

Toimintalinjaus 9. Kehitetään romaniasiain hallinnollisia rakenteita ja vahvistetaan romanipolitiikkaa ja sen toimeenpanoa

Toimintalinjaus 10. Edistetään osallistumista kansainväliseen yhteistyöhön romanikysymyksissä.

Esitys Suomen romanipoliittiseksi ohjelmaksi on kokonaisvaltainen ja sisältää useita konkreettisia keinoja ja toimenpide-ehdotuksia yhdenvertaisuuden lisäämiseksi ja syrjinnän estämiseksi esim. koulutuksessa, työelämässä, asumisessa, terveydenhuollossa sekä turvallisuuteen liittyvissä asioissa. Ohjelman mukaan toimivaltaisten viranomaisten olisi vastattava toimenpiteiden toteuttamisesta.

Hallitus käsittelee esitystä Suomen romanipoliittiseksi ohjelmaksi, ja ottaa kantaa sen toteuttamiseen vuonna 2010. Esitys on saatavilla englanniksi ja suomeksi web- site osoitteessa www.stm.fi/en/frontpage

Euroopan yhteisön direktiivin 2000/43 tavoitteet on pantu Suomessa täytäntöön yhdenvertaisuuslailla (2004/21) ja lailla vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta (2001/660 ja 2004/22).

Syrjintälautakunta on riippumaton oikeusturvaelin, jonka toimivaltaan kuuluu mm. etniseen alkuperään perustuvien syrjintätapausten tutkinta lautakunnalle tehtyjen yksittäisten hakemusten perusteella.

Hakemuksia käsitellessään syrjintälautakunta ottaa huomioon yhdenvertaisuuslain ja perustuslain säännökset, kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja Euroopan unionin lainsäädännön.

Syrjintälautakunnalle tehtävä hakemus on vaihtoehto oikeudenkäynnille alioikeudessa, ja lautakunnan

päätökset ovat sitovia. Päätöksiin voi hakea muutosta toimivaltaisesta hallinto-oikeudesta.

Syrjintälautakunta ei korvaa muita syrjintätapauksissa käytettävissä olevia oikeusturvajärjestelmiä, vaan samaa asiaa tutkivalla alioikeudella olisi ensisijainen toimivalta. Etniseen syrjintään liittyvissä asioissa, jotka eivät liity työsuhteeseen, julkisoikeudelliseen palveluun taikka harjoitteluun tai vastaavaan toimintaan työpaikalla, syrjintälautakunta voi vahvistaa sovitteluratkaisun osapuolten välillä tai kieltää jatkamasta tai toistamasta yhdenvertaisuuslain vastaista menettelyä. Työsyrjintätapaukset kuuluvat työsuojeluviranomaisten toimivaltaan.

Viime vuosina (2006-2010) syrjintälautakunta on käsitellyt väitettyä romanien syrjintää koskevia hakemuksia, jotka ovat liittyneet asunnon saantiin, palvelujen saantiin (vaateliike, ravintola) ja sananvapauteen.

Suomen romanit asuvat samoilla alueilla ja samantasoisissa asunnoissa kuin pääväestö. Romanit ovat kuitenkin riippuvaisia julkisesta vuokra-asuntotarjonnasta, koska yksityisillä vuokramarkkinoilla romanien on usein jo heikon taloudellisen asemansa perusteella vaikeampaa saada asuntoa. Sosiaalisin perustein myönnettäviä asuntoja eli valtion tukemia vuokra-asuntoja haettaessa romanit ovat yhdenvertaisessa asemassa muiden hakijoiden kanssa. Kuntien viranomaisille ja yleishyödyllisten asuntoyhteisöjen edustajille tarkoitetussa koulutuksessa ja neuvonnassa on edelleen kiinnitetty huomiota romanien asunnonhakuun, romanikulttuurin erityispiirteisiin sekä yhdenvertaisuuteen. Vuonna 2008 Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA), joka valvoo valtion tukemien vuokra-asuntojen asukasvalintaa, antoi *romaneja koskevan ohjeen valtion tukemien vuokra-asuntojen asukasvalinnan täsmentämiseksi*.

Vuonna 2009 yhdenvertaisuuslain soveltamisalaa (2 §) muutettiin (lailla 84/2009) siten, että etnistä syrjintää koskeva kielto laajennettiin osittain koskemaan myös yksilöiden välisiä suhteita asioissa, jotka liittyvät asunnon sekä muun kiinteän tai irtaimen omaisuuden saantiin ja markkinoilla yleisesti saatavilla olevien palvelujen saantiin.

OSA II

Muut kysymykset

25. Valtiota pyydetään mainitsemaan konkreettiset toimenpiteet, joihin se on ryhtynyt tiedon jakamiseksi yleissopimuksesta ja komitean päätelmistä laajalti kaikilla tarvittavilla kielillä, mukaan lukien viralliset verkkosivut, tiedotusvälineet ja kansalaisjärjestöt.

Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus julkaistiin Sopimussarjassa (SopS 59-60/1989) vuonna 1989, kun se tuli voimaan Suomessa. Yleissopimus julkaistiin suomeksi, englanniksi ja ruotsiksi. Hallituksen raportit ja vastaukset komitean suositukseen julkaistaan suomeksi ja englanniksi sekä satunnaisesti ruotsiksi. Ne ovat saatavilla ulkoasiainministeriön verkkosivuilla. (www.formin.fi).

Kuten 9. ja 13. kysymyksen yhteydessä on selostettu, muun muassa poliisin, rajavartiolaitoksen, oikeuslaitoksen, tuomarien ja syyttäjien koulutusohjelmissä kiinnitetään paljon huomiota yleissopimuksen ja muiden ihmisoikeusasiakirjojen jakeluun. Yleissopimus kuuluu olennaisena osana ihmisoikeuskasvatukseen. Valtioneuvoston selonteossa Eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta 2009 selostetaan uusia koulujen ihmisoikeuskasvatuksen suunnitelmia ja ohjelmia. Ks. 31.

kysymykseen annettu vastaus koulutuksen osalta.

26. Valtiota pyydetään kuvailemaan toimenpiteet, joihin se on ryhtynyt yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan ratifioimiseksi komitean edellisten kesäkuussa 2005 annettujen päätelmien ja suositusten jälkeen. Erityisesti, onko valtio ryhtynyt toimenpiteisiin perustaakseen tai nimetäkseen kansallisen mekanismin, joka vastaa määräaikaista tarkastuksista vankeuslaitoksissa kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen ehkäisemiseksi?

Ulkoasiainministeriö asetti 30. lokakuuta 2006 työryhmän selvittämään, mitä toimia kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen (1984, Sops 59-60/1989) 18. joulukuuta 2002 hyväksytyn valinnaisen pöytäkirjan ratifioiminen edellyttää. Suomi allekirjoitti valinnaisen pöytäkirjan 23. syyskuuta 2003, ja se tuli voimaan kansainvälisesti 22. kesäkuuta 2006. Työryhmä on edistynyt työssään ja saa pian

mietintönsä valmiiksi. Työryhmä ehdottaa, että eduskunnan oikeusasiamies toimisi valinnaisessa pöytäkirjassa tarkoitettuna kansallisena mekanismina.

27. Valtiota pyydetään antamaan yksityiskohtaiset tiedot vaikeuksista, joita sillä on ollut yleissopimuksen ja komitean edellisten suositusten täysimääräisen täytäntöönpanon osalta.

Kuten vastauksissa komitean kysymyksiin on todettu, hallitus on pannut yleissopimuksen määräykset ja komitean suositukset perusteellisesti täytäntöön. Täytäntöönpano on tapahtunut pääasiassa lainsäädännön keinoin sekä laatimalla käytännön toimintalinjauksia ja -suunnitelmia kyseisillä hallinnonaloilla

Täytäntöönpanoa on jonkin verran viivästyttänyt se, että kansallisten lakien yhdenmukaistaminen yleissopimuksen kanssa edellyttää uutta lainsäädäntöä. Esimerkkinä voidaan mainita 22. kysymykseen annettu vastaus : uhrien tuki edellyttää voimassa olevien lakien muuttamista ja lisärahoitusta.

28. Valtiota pyydetään antamaan tiedot lainsäädännöllisistä, hallinnollisista ja muista toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt vastatakseen terroritekojen uhkaan, sekä kuvailemaan ovatko nämä toimenpiteet vaikuttaneet ihmisoikeuksien suojaan ja millä tavoin, sekä lainsäädännön että käytännön osalta, ja miten valtio on varmistanut, että nämä terrorismin vastaiset toimet ovat valtion kaikkien kansainvälisen oikeuden velvoitteiden mukaisia. Tältä osin komitea viittaa turvallisuusneuvoston päätöslauselmiin 1456 (2003), 1535 (2004), 1566 (2004) ja 1624 (2005), joissa kaikissa toistetaan, että valtion on ”varmistettava, että kaikki terrorismin vastaiset toimet ovat kaikkien sen kansainvälisen oikeuden velvoitteiden mukaisia, ja sen olisi toteutettava tällaiset toimet kansainvälisen oikeuden sekä erityisesti ihmisoikeuksia koskevan oikeuden, pakolaisoikeuden ja humanitaarisen oikeuden mukaisesti”. Valtiota pyydetään kuvailemaan koulutus, jota tähän liittyen on annettu lainvalvontaviranomaisille, terrorismin vastaisen lainsäädännön nojalla annettujen tuomioiden lukumäärästä ja tyypistä, oikeussuojakeinoista, joita terrorismin vastaisten toimien kohteeksi joutuneilla henkilöillä on käytettävissään, mahdollisista valituksista, jotka koskevat kansainvälisten määräysten noudattamatta jättämistä, sekä tällaisten valitusten lopputuloksesta.

Terrorismin vastainen politiikka

Suomi tuomitsee terrorismin kaikissa muodoissaan ja yhtyy näkemykseen, jonka mukaan kansainvälinen terrorismi on merkittävä turvallisuusuhka. Suomi korostaa tehokkaan monenvälisen yhteistyön merkitystä pyrittäessä torjumaan kansainvälistä terrorismia ja osallistuu aktiivisesti

terrorismin vastaiseen toimintaan Yhdistyneissä kansakunnissa, Euroopan unionissa, Euroopan neuvostossa ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestössä sekä muissa kansainvälisissä järjestöissä. Suomi on vakaasti sitä mieltä, että terrorismin vastaisissa toimissa on noudatettava kansainvälistä ihmisoikeuksia koskevaa oikeutta, humanitaarista oikeutta ja pakolaisia koskevaa oikeutta, jotta nämä toimet olisivat tehokkaita ja oikeutettuja. Suomi on ratifioinut kaikki kolmetoista kansainvälistä terrorismin vastaista yleissopimusta/pöytäkirjaa sekä terrorismin ennaltaehkäisyä koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen. Viimeisimpien muutosten ratifiointivalmistelut ovat meneillään.

Vaikka onkin arvioitu, ettei Suomeen kohdistu välitöntä terroristisen väkivallan uhkaa sen omalla alueella, mikään maa ei ole turvassa terrorismin uhalta. Suomen ensimmäisessä sisäisen turvallisuuden ohjelmassa määriteltiin sisäisen turvallisuuden tavoitteet, myös mahdollisen terroristisen hyökkäyksen tapahduttua, sekä näiden tavoitteiden saavuttamiseen tarvittavat toimet ja resurssit. Ohjelmassa keskityttiin erityisesti parantamaan viranomaisten välistä yhteistyötä, jotta saataisiin tehostettua sisäistä turvallisuutta edistäviä toimia ja parannettua palvelujen laatua. Toinen sisäisen turvallisuuden ohjelma on tehty vuosiksi 2008–2015. Ohjelman mukaan sisäisen turvallisuuden keskeiset haasteet ulottuvat syrjäytymisestä, tapaturmien suuresta määrästä, väestöryhmien välisistä suhteista, väkivallasta, suuronnettomuuksista ja yhteiskunnan haavoittuvuudesta rajat ylittävään rikollisuuteen, tietoverkkorikollisuuteen, terrorismiin ja väkivaltaiseen radikalisoitumiseen. Ohjelmassa varaudutaan tehostettuihin toimiin kouluampumisten ja vastaavien tapahtumien estämiseksi.

Hallitus hyväksyi 11. maaliskuuta 2010 kansallisen strategian terrorismin torjumiseksi. Strategiassa käydään läpi terrorismin tilannekuva Suomessa ja Euroopassa, voimassa oleva lainsäädäntö sekä viranomaisten järjestelyt terrorismin torjumiseksi. Strategiassa esitetään tilannekuvaan perustuvia konkreettisia ja aikataulutettuja toimia terrorismin torjunnan tehostamiseksi. Suomessa poliisilla on ensisijainen vastuu terrorismin torjunnasta. Terrorismin tehokas torjunta edellyttää kuitenkin jatkuvaa ja johdonmukaista yhteistyötä paitsi kaikkien turvallisuusviranomaisten myös muiden viranomaisten ja lukuisien muiden toimijoiden kesken. Kansallisen valmiuden ylläpidon lisäksi Suomi osallistuu aktiivisesti kansainväliseen terrorismin vastaiseen yhteistyöhön. Koska terrorismi on maailmanlaajuista, yhteistyö on välttämätöntä sekä viranomaisten välillä että laajemmista kansainvälisissä yhteyksissä – erityisesti Euroopan unionissa – turvallisuuden eri osa-alueilla. Kansainvälisessä toiminnassa sekä käytännön operatiivinen viranomaisyhteistyö että poliittinen vaikuttaminen kansainvälisen oikeuden alalla ovat tärkeitä.

Lainsäädäntö

Rikoslakiin lisättiin 1. helmikuuta 2003 erillinen terrorismirikoksia koskeva 34 a luku. Luvussa säädetään terrorismirikoksista ja niiden valmistelusta, terroristiryhmän johtamisesta, terroristiryhmän toiminnan edistämisestä ja terrorismin rahoittamisesta. Se sisältää myös säännökset terrorismirikoksiin liittyvistä määritelmistä, syyteoikeudesta ja oikeushenkilön rangaistusvastuusta. Luvun 1 §:ssä säädetään rangaistaviksi terroristisessa tarkoituksessa tehdyt rikokset.

Kun terrorismin ennaltaehkäisyä koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus saatettiin Suomessa voimaan vuonna 2005, rikoslain 17 luvun 1 §:n mukainen julkinen kehottaminen rikokseen sisällytettiin lain 34 a luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa lueteltuihin terroristisessa tarkoituksessa tehtyihin rikoksiin. Tähän sisältyy kehottaminen rikokseen Internetin kaltaisia viestimiä käyttämällä. Samassa yhteydessä muutettiin 34 a luvun 4 §:n 1 momenttia. Lukua täydennettiin erillisillä säännöksillä koulutuksen antamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten ja värväyksestä terrorismirikoksen tekemiseen (4 a ja 4 b §). Nämä rikoslain muutokset tulivat voimaan 1. toukokuuta 2008. Myös pakkokeinolakiin (450/1987, 5 a luvun 2 § 11 mom.) ja poliisilakiin (493/1995, 3 luvun 31 d §) lisättiin 21. joulukuuta 2007 uudet säännökset, jotka helpottavat terrorismirikosten tutkintaa, selvittämistä ja estämistä. Euroopan unionin oikeus- ja sisäasioiden neuvosto pääsi 18. huhtikuuta 2008 yksimielisyyteen vastaavista kriminalisointivelvoitteista osana vuonna 2002 tehdyn terrorismia koskevan puitepäätöksen uudelleentarkastelua. Suomi on myös ratifioinut kansainvälisen yleissopimuksen ydinterrorismin torjumisesta. Yleissopimus tuli voimaan Suomen osalta 12. helmikuuta 2009, kuten myös siihen liittyvät rikoslain ja ydinenergialain muutokset. Osana sisäisen turvallisuuden ohjelmaa on laadittu kansallinen terrorismin torjunnan strategia.

Kansallinen organisaatio

Sisäasiainministeriöllä ja oman toimivaltansa puitteissa poliisilla on kokonaisvastuu terrorismin torjunnasta Suomessa. Poliisiorganisaatiossa suojelupoliisi toimii itsenäisenä valtion viranomaisena, jonka tehtävistä säädetään laissa (110/1992) ja asetuksessa (158/1996) poliisin hallinnosta. Koska suojelupoliisin tehtävänä on torjua sellaisia hankkeita ja rikoksia, jotka voivat vaarantaa valtio- ja yhteiskuntajärjestystä tai valtakunnan sisäistä tai ulkoista turvallisuutta sekä suorittaa tällaisten rikosten tutkintaa, suojelupoliisi on se valtion viranomainen, joka pääasiallisesti vastaa terrorismin vastaisista toimista, ja rikostutkinta olisi käytännössä keskusrikospoliisin vastuulla.

Suomen poliisilla ei toistaiseksi ole ollut tutkittavana rikoslain 34 a luvussa tarkoitettuja terrorismirikoksia, eikä poliisi ole osallistunut niitä koskevaan rikostutkintaan. Suomen tuomioistuimet eivät ole myöskään antaneet ratkaisuja terrorismirikoksia koskevissa asioissa.

Yhden valtiosyyttäjän tehtäväksi on annettu terrorismirikoksia koskevat syytetoimet.

Ihmisoikeuksien kunnioittamisen varmistaminen ja käytettävissä olevat oikeussuojakeinot

Suomi on allekirjoittanut ja ratifioinut useimmat kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja Suomen perustuslaissa säädetään kaikille kuuluvista perusoikeuksista. Terrorismirikoksista epäillyt henkilöt ovat oikeutettuja samaan ihmis- ja perusoikeuksia koskevaan turvaan kuin muutkin rikoksista epäillyt, mukaan lukien oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Poliisin toiminnassa myös noudatetaan yleisesti ihmisoikeus- ja perusvapausmyönteistä laintulkintaa. Poliisiammattikorkeakoulu järjestää vuosittain seminaarin, jossa käsitellään ihmisoikeuksia ja perusvapauksia.

Tehtävissään ja toimissaan terrorismin torjumiseksi poliisi on velvollinen noudattamaan lakia sekä varmistamaan koko kansallisen poliisin toiminnan, valtuuksien, menettelyjen, hallinnon, todisteiden käsittelyn sekä tietojen vaihdon ja käsittelyn valvonnan.

- Suomen poliisin kaikkien yksiköiden toiminnan valvontaa sääntelevät samat säännökset ja määräykset.
- Poliisin toiminnan laillisuutta valvovat oikeuskansleri, eduskunnan oikeusasiamies, tietosuojavaltuutettu ja poliisihallitus. Näillä viranomaisilla on oikeus saada käyttöönsä salassa pidettäviä tietoja tarkastustoimintaansa varten.
- Sisäasiainministeriö on vastuussa toiminnastaan eduskunnalle. Poliisin johto ja tapauksen mukaan muut virkamiehet ovat vuosittain eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan, perustuslakivaliokunnan ja hallintovaliokunnan kuultavana. Poliisin parlamentaarista valvontaa ei säännellä lailla.
- Poliisin tekemiin hallintopäätöksiin voi hakea muutosta hallinto-oikeudessa ja edelleen korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Lisäksi, jos luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö katsoo kansallisen viranomaisen loukanneen kansainvälisen sopimuksen turvaamia oikeuksiaan virkatehtävien hoidon yhteydessä, tämä henkilö voi tehdä ihmisoikeusvalituksen Suomen valtiota vastaan yhteen toimivaltaisista kansainvälisistä valvontaelimistä. Valituksen tutkittavaksi ottaminen edellyttää pääsääntöisesti, että kaikki käytettävissä olevat kansalliset oikeussuojakeinot on käytetty.

OSA III

Yleiset tiedot kansallisesta ihmisoikeustilanteesta, mukaan lukien uudet toimenpiteet ja uusi kehitys, jotka liittyvät yleissopimuksen täytäntöönpanoon

29. Valtiota pyydetään antamaan yksityiskohtaiset tiedot uudesta lainsäädännöllisestä ja institutionaalisesta kehityksestä, jota on tapahtunut ihmisoikeuksien edistämiseen ja suojaamiseen liittyen kansallisella tasolla sen jälkeen, kun valtion edellinen raportti käsiteltiin, mukaan lukien asian kannalta merkityksellinen oikeuskäytäntö.

Oikeusministeriön asettama työryhmä on selvittänyt mahdollisuutta perustaa uusi kansallinen ihmisoikeusinstituutio. Työryhmä jätti 7. kesäkuuta 2010 mietintönsä, jossa se ehdottaa, että uusi riippumaton ihmisoikeusinstituutio perustettaisiin eduskunnan oikeusasiamiehen toimiston yhteyteen parantamaan tiedottamista perus- ja ihmisoikeuksista sekä järjestämään koulutusta ja tutkimusta yhdessä muiden sellaisten viranomaisten ja toimijoiden kanssa, joita nämä asiat koskevat. Instituutio aloittaisi työnsä vuonna 2012. Sen tehtävänä olisi myös laatia kertomuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta, tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja perus- ja ihmisoikeuksien vahvistamiseksi. Työryhmän tavoitteena on ollut panna täytäntöön ns. Pariisin periaatteet, jotka Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokous hyväksyi vuonna 1993. Näissä periaatteissa suositetaan, että valtiot perustavat perus- ja ihmisoikeuksiin erikoistuneen riippumattoman moniammatillisen instituution.

Oikeusministeriö ja sen alaiset virastot ovat tehneet ja teettäneet sukupuolten tasa-arvon toteutumisesta useita temaattisesti painottuvia selvityksiä. Esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen asettama työryhmä on arvioinut naisvankien tarpeita, jotka liittyvät heidän sijoittamiseensa eri vankiloissa ja vankeuden aikaiseen toimintaan. Työryhmän mietinnössä esiin tuotuja ongelmia (Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2008) olivat muun muassa naisvangeille tarjottavan työtoiminnan vaihtoehtojen puute sekä se, että eri

toiminnot oli paljolti suunniteltu miesten ehdoilla. Mietinnön johdosta käynnistettiin vuonna 2009 ohjelma, jolla pyritään järjestämään ryhmätoimintaa esim. väkivallan uhreiksi joutuneille naisvangeille.

Naisen oikeuksia ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia on pyritty parantamaan käytännön tasolla myös muilla hankkeilla. Vanajan avovankilassa Hämeenlinnassa avattiin ensimmäinen perheosasto huhtikuussa 2010. Perheosaston ansiosta vankilassa rangaistustaan suorittavat äidit voivat osallistua tähän uuteen järjestelyyn, jolla pyritään vähentämään rikosten uusimista ja jossa tarjotaan vangeille vapautumiseen valmentavaa toimintaa.

Oikeusministeriö suunnittelee rikoslain muuttamista rajoittamalla lievää pahoinpitelyä koskevien säännösten soveltamisalaa siten, että lievä pahoinpitely läheissuhteessa tehtynä täyttäisi pahoinpitelyn tunnusmerkistön (komiteamietintö 2009:11). Jos suunniteltu muutos tulee voimaan, virallinen syyttäjä voisi nostaa syytteen, vaikkei asianomistaja sitä haluaisi. Suunnitellun muutoksen on arvioitu vaikuttavan myönteisesti sukupuolten tasa-arvoon, koska läheissuhteissa tapahtuvien lievien pahoinpitelyjen osalta uudet säännökset koskisivat käytännössä pääasiassa naisia väkivallan uhreina.

Laki lapsiasiavaltuutetusta (Act No. 1221/2004) tuli voimaan 1.9.2005. Lapsiasiavaltuutetun tehtävät ovat seuraavat:

- lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen seuranta
- päätöksentekijöihin vaikuttaminen lapsinäkökulmasta
- yhteydenpito lapsiin ja nuoriin ja heiltä saadun tiedon välittäminen päätöksentekijöille
- lapsia koskevan tiedon välittäminen lasten parissa työskenteleville, viranomaisille ja muulle väestölle
- yhteistyön kehittäminen lapsipolitiikan toimijoiden välille
- YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen edistäminen.

Lapsiasiavaltuutettu ei tutki yksittäistapauksiin liittyviä kanteluja. Valtuutetun toimisto on kuitenkin saanut sadoittain yhteydenottoja yksittäisiltä kansalaisilta. Useimmat yhteydenotot ovat koskeneet lasten hyvinvointipalveluja, huoltajuusriitoja, puutteita koulutusjärjestelyissä ja huolta joukkoviestimien vaikutuksista lapsiin. Lapsiasiavaltuutettuun ottavat useimmiten yhteyttä vanhemmat, lasten parissa työskentelevät sekä muut aikuiset. Vain harvoin tulee yhteydenottaja lapsilta. Toimiston näistä yhteydenotoista saamat tiedot ovat hyödyksi lasten hyvinvoinnin edistämässä ja seurannassa.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto on myös tehnyt tutkimuksen saamelaislasten hyvinvoinnista ja heidän oikeuksiensa toteutumisesta. Parhailaan lapsiasiavaltuutetun toimisto selvittää vammaisten, kroonisesti sairaiden ja sairaalassa olevien lasten oikeuksien toteutumista.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto kuuluu hallinnollisesti sosiaali- ja terveysministeriön alaisuuteen mutta toimii itsenäisenä. Lapsiasiavaltuutettu antaa vuosittain hallitukselle kertomuksen lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja heidän oikeuksiensa toteutumisesta. Vuosittaisessa kertomuksessa käsitellään lapsiasiavaltuutetun toimintaa, lapsen oikeuksien toteutumista, lasten hyvinvoinnin kehittymistä ja lainsäädännön puutteita (<http://www.lapsiasia.fi>).

30. Valtiota pyydetään antamaan yksityiskohtaiset tiedot uusista poliittisista, hallinnollisista ja muista toimenpiteistä, joihin on ryhdytty ihmisoikeuksien edistämiseksi ja suojaamiseksi kansallisella tasolla sen jälkeen, kun valtion edellinen raportti käsiteltiin, mukaan lukien kansalliset ihmisoikeuksia koskevat suunnitelmat tai ohjelmat sekä niihin osoitetut varat, täytäntöönpanokeinot, tavoitteet ja tulokset.

Ihmisoikeuspolitiikka on keskeinen osa hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittista toimintaa. Ohjelmansa mukaisesti hallitus edistää ihmisoikeuksien, demokratian, oikeusvaltioperiaatteen ja kestävä kehityksen toteutumista kaikkialla maailmassa.

Suomen aiemmat ihmisoikeuspoliittiset linjaukset on kirjattu vuosina 1998 ja 2000 annettuihin ulkoasiainministeriön selvityksiin Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle sekä vuonna 2004 annettuun ensimmäiseen Valtioneuvoston selontekoon Suomen ihmisoikeuspolitiikasta. Hallitus katsoo, että selontekoa on tarvetta kehittää selkeämmin poliittisia tavoitteita asettavaksi asiakirjaksi. Vuoden 2004 selonteko toimii edelleen hyvänä tietolähteenä Suomen kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan peruseriaatteista. Vuoden 2009 uusimman selonteon kansainvälisessä osuudessa ei ole yritetty kattaa kaikkia ihmisoikeuspolitiikan osa-alueita, vaan siinä keskitytään asettamaan painopisteet tulevien vuosien toiminnalle. Kohdennettu ihmisoikeustoiminta on tehokasta, mahdollistaa erityisosaamisen hyödyntämisen ja vastaa Suomen voimavaroja. Eduskunnan toivomuksen mukaisesti selonteossa on lisäksi kuvattu kansainvälistä ihmisoikeustilannetta ja tarkasteltu alue- ja maataso kehityskulkuja.

Eduskunta on saanut tämän 2009 selonteon yhteydessä ensimmäistä kertaa hallitukselta yleisen katsauksen Suomen omaan ihmisoikeustilanteeseen. Sen lisäksi, että hallitus vastaa näin eduskunnan toivomukseen, se haluaa korostaa ihmisoikeuksien jakamattomuutta ja vuorovaikutusta sisällyttämällä kansallisen ja kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan esittelyn samaan asiakirjaan. Kansainvälisen

keskinäisriippuvuuden lisääntyessä ihmisoikeuksien kansallinen ja kansainvälinen toimeenpano ovat yhä enemmän sidoksissa toisiinsa. Kansallinen toiminta luo pohjan kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan uskottavuudelle.

Kansallisen ihmisoikeuspolitiikan suhteen selonteko sisältää katsaukset vapautensa menettäneiden henkilöiden oikeuksiin, yksityis- ja perhe-elämän suojelemiseen, sananvapauteen sekä uskonnon ja muun vakaumuksen vapauteen. Selonteko käsittelee myös mielisairaiden oikeuksia sekä asiaankuuluvaa palkkaa ja pääsyä sosiaaliturvaan ja terveyspalveluihin. Lisäksi selonteossa käsitellään myös perheväkivaltaa, kodittomuutta, lasten ongelmia, naisia ja vammaisia sekä intoleranssia ja vähemmistöjen syrjintää. Selonteko alleviivaa hyvän hallinnon ja oikeusvaltion periaatteiden noudattamista kaikessa, erityisesti maahanmuuttajien statuksen määrittelyssä.

Naisten oikeudet, lapset, vammaiset, sukupuoli-näkökulma ja seksuaaliset vähemmistöt sekä alkuperäiskansat oli valittu selonteon painopiste-alueiksi.

Kansainvälinen oikeus ja ihmisoikeussopimusten asettamat velvoitteet ovat jatkossakin Suomen ihmisoikeuspolitiikan kulmakivinä. Sopimusvelvoitteiden lisäksi Suomi kunnioittaa poliittisia ihmisoikeussitoumuksiaan. Nämä lähtökohdat edellyttävät sekä ihmisoikeusnormien kansallisen toimeenpanon tehostamista että niiden toimeenpanon edistämistä kaikkialla maailmassa kahdenvälisessä kanssakäymisessä, Euroopan unionin (EU) kautta ja monenkeskisillä forumeilla. Selonteon keskeisenä tavoitteena on määritellä, miten Suomi voi parhaiten edistää olemassa olevien ihmisoikeusnormien toteutumista. Keskittyminen tähän ei luonnollisesti sulje pois tukea uusille sitoumuksille tai sopimuksille esimerkiksi silloin, kun tiettyjen ryhmien oikeuksien edistäminen tai oikeuksien toteutumisen valvonnan tehostaminen sitä vaativat.

Ihmisoikeuspoliittinen selonteko on ankkuroitunut muihin politiikka-asiakirjoihin, kuten turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen selontekoon, kehitys- ja kauppapoliittisiin ohjelmiin, vammaispoliittiseen ohjelmaan, siviilikriisinhallinta strategiaan, YK-strategiaan ja kansallisia politiikkakysymyksiä käsitteleviin selontekoihin sekä Euroopan unionin linjauksiin, kuten Euroopan turvallisuusstrategiaan. Ihmisoikeuspoliittisessa selonteossa kerrotaan tarkemmin siitä, miten Suomi täyttää valtioille kuuluvan velvollisuutensa kunnioittaa, suojella ja edistää ihmisoikeuksia ja perusvapauksia; mitkä Suomen kansainväliset ihmisoikeustavoitteet ovat ja miten niitä käytännössä toteutetaan; sekä miten tuloksellista Suomen ja EU:n toiminta on viime vuosina ollut.

Selonteon valmistelussa on kuultu laillisuusvalvojia ja valtuutettuja. Kansalaisjärjestöjä on kuultu kahdessa kuulemistilaisuudessa sekä temaattisten keskustelutilaisuuksien yhteydessä.

Valtioneuvoston selonteosta eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta 2009 keskusteltiin laajasti eduskunnassa ja sen eri valiokunnissa kuten ulkoasiainvaliokunnassa, perustuslakivaliokunnassa, lakivaliokunnassa, suuressa valiokunnassa, sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnassa, sivistysvaliokunnassa, työelämä ja tasa-arvo valiokunnassa sekä ympäristövaliokunnassa. Parlamentti katsoi, että prioriteettialat selonteossa oli valittu oikein. Ulkoasiainvaliokunnan mietinnössä arvosteltiin selontekoa eräiltä osin ja valiokunta antoi suosituksia hallitukselle.

Ulkoasiainvaliokunta suositteli hallitukselle seuraavia toimenpiteitä:

1. *Valtioneuvosto toiminnallaan ja taloudellisten voimavarojen kohdentamisella toteuttaa aktiivisesti selonteossa linjattuja tavoitteita; valtioneuvosto muun muassa varmistaa riittävät resurssit ja muut käytännön edellytykset sille, että Suomella on kyky ratifioida uudet kansainväliset ihmisoikeussopimukset poliittisen harkinnan jälkeen viivytyksettä.*
2. *Valtioneuvosto etenee ripeästi valmisteluissa kansallisen ihmisoikeusinstituution perustamiseksi.*
3. *Valtioneuvosto hyväksyy seuraavan vaalikauden alussa kansallisen toimintaohjelman perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa.*
4. *Valtioneuvosto antaa seuraavan vaalikauden lopulla eduskunnan käsiteltäväksi valtioneuvoston selontekoa Suomen ihmisoikeuspolitiikasta, joka painottuu Suomen kansainvälisen toiminnan tavoitteisiin mutta sisältää myös arvion edistyksestä kansallisen toimintaohjelman toteuttamisessa.*
5. *Valtioneuvosto käsittelee kohdassa 4 tarkoitetussa selonteossa myös voimavarojen kohdentamista ihmisoikeuspolitiikkaan.*

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta 2009 on julkaistu ulkoasiainministeriön nettisivuilla (www.formin.finland.fi/public) suomeksi ja englanniksi. Selonteko on tämän raportin liitteenä 10.

31. Valtiota pyydetään antamaan muut tiedot uusista toimista ja kehityksestä yleissopimuksen ja komitean suositusten täytäntöönpanemiseksi sen jälkeen, kun valtion edellinen raportti käsiteltiin, mukaan lukien tarvittavat tilastotiedot, sekä yleissopimuksen kannalta merkityksellisistä tapahtumista.

Suomi on jatkanut säännöllisesti YKn vapaaehtoisen kidutuksen uhrien rahaston tukemista vuosittain aina vuodesta 1984 lukien.

Ihmisoikeuskasvatus Suomessa

Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta 2009 sisältää ohjeistusta ihmisoikeuskasvatuksen edistämiseksi Suomessa. Julkinen valta vastaa kansainvälisten velvoitteiden mukaisen ihmisoikeuskasvatuksen järjestämisestä. Näin ollen julkisen vallan tulee mahdollistaa erityyppisillä tukitoimilla ihmisoikeuskasvatuksen saatavuus. Ihmisoikeuskasvatus ulottuu yhteiskunnan kaikkiin aloihin, niin päiväkoteihin ja koululaitokseen kuin tarpeeseen turvata eri ammattikuntien ihmisoikeusosaaminen, joista varsinaisen kasvatus- ja opetushenkilöstön lisäksi muun muassa poliiseilla, rajavartijoilla, oikeuslaitoksen ja valtion sekä kuntien virkamiehillä on keskeinen rooli.

Perus- ja ihmisoikeuskasvatus kouluissa

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2004) mukaisesti perusopetuksen arvopohjana ovat ihmisoikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Perusopetus edistää yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista. Sen avulla edistetään myös suvaitsevaisuutta ja kulttuurien välistä ymmärtämystä.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa eritellään seitsemän eri aihekokonaisuutta. Näissä mainitaan muun muassa ihmisoikeudet, ihmisryhmien välisen luottamuksen, keskinäisen arvostuksen ja onnistuneen yhteistyön edellytykset, sekä osallistuva kansalaisuus.

Lukion opetussuunnitelman perusteiden (2003) mukaisesti opiskelijoita kasvatetaan suvaitsevaisuuteen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Lukio-opetuksen lähtökohtana on elämän ja ihmisoikeuksien kunnioitus. Lukiokoulutuksen tulee edistää avointa demokratiaa, tasa-arvoa ja hyvinvointia. Lukio-opetuksen tulee kannustaa tunnistamaan julkilausuttujen arvojen ja todellisuuden välisiä ristiriitoja sekä pohtimaan kriittisesti suomalaisen yhteiskunnan ja kansainvälisen kehityksen epäkohtia ja mahdollisuuksia. Opiskelijan tulee saada lukioaikanaan jäsentynyt käsitys siitä, mitkä ovat kansalaisen perusoikeudet Suomessa, Pohjoismaissa ja Euroopan unionissa, mitä ne käytännössä merkitsevät sekä miten niitä ylläpidetään ja edistetään.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut työryhmän valmistelemaan ehdotukset perusopetuksen yleisiksi valtakunnallisiksi tavoitteiksi ja perusopetuksen tuntijaoksi hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti. Valtioneuvoston on määrä päätätä tuntijaosta alkuvuodesta 2011. Opetushallitus päätätä tämän jälkeen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista.

ETYJ

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestössä (ETYJ) Suomi jatkaa puheenjohtajuuskaudellaan 2009 aloittamaansa työtä, mikä käsittää kansalaisyhteiskunnan ja ihmisoikeuksien puolustajien aseman parantamista ja velvollisuuksien täytäntöönpanoa sekä niiden tehokasta seuranta. Suomen prioriteetteja ovat mm. moniperustaisen syrjinnän vastustamisen, seksuaalivähemmistöjen aseman parantamisen ja laajemman viha-rikos tematiikkaa koskevan keskustelun edistäminen tehokkaalla tavalla.

Romanit

Elokuussa 2010 ulkoasiainministeriö päätti perustaa työryhmän laatimaan Suomelle strategiaa kansainväliseen romani-politiikkaan vaikuttamiseksi, kuten kansallinen romani-politiikka työryhmä oli ehdottanut. Ehdotus perustui siihen tosiasiaan, että romanit ovat pan-eurooppalainen vähemmistö, joka monessa Euroopan maassa on huonommassa asemassa kuin valtaväestö ja muu Eurooppa elintason ja sosiaalisen osallistamisen suhteen. Euroopan tasolla on syntynyt tarve laatia kattava romani-politiikka. Suomi on tehnyt lukuisia aloitteita romanien aseman esille tuomiseksi eurooppalaisessa yhteistyössä. Suomi pyrkii aktiivisesti osallistumaan ja vaikuttamaan eurooppalaisen romani-strategian määrittelyyn omalla asiantuntijuudellaan ja tarjoamalla malleja ja kokemusta edistää osallistamista ja tasa-arvoa sekä myös oppimalla muiden maiden kokemuksista.

Kattavan romani-politiikan laatimiseksi on tarpeen tehdä inventaari Euroopan neuvoston, ETYJ:n ja EUn noudattamasta romani-politiikasta. Edelleen on tarpeen verrata eri EU- ja ns. hakija-maiden noudattamaa politiikkaa ja selvittää romanien osallistamisen ja tasarvon edistämisen malleista saatujen kokemusten pohjalta niiden soveltuvuutta euroopanlaajuiseen käyttöön. Tältä pohjalta uusi työryhmä laatii strategian kansainväliseen romani-politiikkaan vaikuttamiseksi. Prioriteettina strategia määrittelee multilateraalisen kansainvälisen yhteistyön päämäärät romani-asioiden hoitamiseksi.

Työryhmässä ovat edustettuina tärkeimmät ministeriöt (sosiaali- ja terveysministeriö, sisäasiainministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, ympäristöministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä ulkoasiainministeriö), romani-asioiden neuvottelukunta, romani-järjestöt ja muut asianomaiset tahot. Työryhmän mandaatti päättyy 20.02.2011.

Liitteet:

Liitteet 1-10 paperikappaleina

1. Hallituksen vastaus CEDAW-komitean lisäkysymyksiin 18 heinäkuuta 2010 (CEDAW/C/FIN/CO/6/Add.1).
- 2-8. The English summaries of the annual reports 2002-2008 of the Parliamentary Ombudsman.
9. Epäillyt väkivaltatapaukset vankien välillä
10. Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta 2009